

Tartalom

MÉCSSES A TE IGÉD

SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA / Boldogító iga és könnyű teher 41

TANULMÁNYOK

MARTIN NICOL / Esemény és kritika 42

PETRI GÁBOR / Misszió egy posztmodern korban III. 47

FIGYELŐ

MIHÁLYI ZOLTÁNNÉ / Az elmúlt tíz év szakmai összegzése
az evangélikus gimnáziumi oktatásban 51

PINTÉR KÁROLY / Új reformáció?! 57

HEINRICH DE KLEINE / Egy Szumátra-misszionárius élményei
a háborúban 65

SZABÓ-PAP GABRIELLA / Amikor a csiga kibújik a házból... 69

FÓRUM

SZILAS ATTILA / Ember és keresztény... 72

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

VERASZTÓ JÁNOS / Hetvened vasárnapja 74

FATALIN HELGA / Hatvanad vasárnapja 75

RÁC MIKLÓS / Ötvened vasárnapja (Esto mihi) 77

GREGERSEN-LABOSSA GYÖRGY / Böjt 1. vasárnapja (Invocavit) 78



SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA

Boldogító iga és könnyű teher

Mt 11,29–30

Hans-Joachim Uhle-nak hívják azt az idős német lelkészt, akit vendéglőadóként minden évben meghív Christian Möller professzor a heidelbergi egyetem homiletika szemináriumára, és akinek a prédikációra való készülés terhéről és örömről szóló könyvecskéje kötelező irodalom az említett szemináriumon. Szó sincs arról, hogy Uhle kolléga sztár-prédikátor volna. A homiletika tudományának messze földön ismert művelőjeként sem tartják számon. Nem is jelent amolyan prédikációs normát a környéken lakó lelkészek számára, akinek lennének a szavát a fiatalabbak, mert ő aztán tudja, hogy kell jól csinálni... Hogy rendszeres előadóvá, sőt „irodalommá” vált, annak egyetlen magyarázata van: Uhle kolléga 30-40 éve egyfolytában *szerepet prédikálni*. Persze nem a saját vesszőparipái szószékről való hivatalos terjesztését kedveli, hanem az evangéliumhirdetés igazi mesterségét. Élvezi a textussal való küszködést, a megtalált mondanivalónak megfelelő szerkezet kialakítását, a legkifejezőbb szavak felkutatását, az elalvás előtt is kavargó gondolatokat, a prédikáció érlelődését kísérő hosszú, aprólékos türelmet, a gyülekezet megszólítását a szószékről és persze az arcokat, a szemeket, amelyek visszanéznek a padokból. Uhle kolléga tehát nem is egyszerűen prédikálni szeret, hanem megszerette azt a magával ragadó egyensúlyt, ami a prédikációkészítés és elmondás során a küzdelem és a rátalálás, a veríték és a megajándékoztatás, az alig hordozható teher és a felemelő könnyűség között képes kialakulni. Amit megkapunk mi is. Sokszor. Mondhatni minden olyan esetben, amikor nem hagyatkozunk hamis rutinra. Amikor kikergetjük fejünkéből és szívünkéből az ólálkodó gondolatot: „Ezeknek így is jó!” Vagyis amikor rendszeren készülünk egy igehirdetésre. Ez az az egyensúly és az az öröm, ami arra készítt, hogy bármilyen elveszettnek és tanácstalannak éreztük magunkat közben, jövő vasárnap újra nekifogjunk. Ez a két pólus között ívelő feszültség kizárja az unalmas prédikációt, az érdektelen, szürke beszédet, szegény hívek dühödő ostorozását vagy a valóságtól távoli okoskodást. Mondhatni ez a „sava bors” az igehirdetésnek. „Last und Lust” – teher és élvezet – játszik a sza-

vakkal Hans-Joachim Uhle. És ez az a harmónia, az a jóleső egyensúly, amit Möller professzor meg szeretne tanítani hallgatóinak. Hogy a hallgatóknak *kedve legyen prédikálni*. Mert a fanyar örömhír bajosan örömhír. Aki pedig összetéveszti az örömhírt a tartalmatlan „jópofizással”, annak ugyancsak kevés köze van az evangéliumhoz. Teher és élvezet feszültséget és harmóniát sugárzó egyensúlya teszi izgalmassá az igehirdetést. Ez tartja életben beszélő és hallgató számára egyaránt.

Eszünkbe juthat Jézus szava a boldogító ígéről és a könnyű teherről. Attól tartok, ismerjük is, nyögjük is az ígát. Időnként elviselhetetlenül töri a nyakunkat és a vállunkat. Panaszkodunk is miatta. Ha tehetnénk, tán ki is húznánk belőle a fejünket. A cipekedés sem ismeretlen előttünk. Egész környezetünk hallja és ismeri a cipekedő nyögdécselelő hangját és hangos fújtatását. Úgy megszoktuk, tán már szeretjük is a súlyos terhet cipelő nehézkes járását. Mindenesetre reflexszerűen húzni kezdjük a lábunkat, és begömbítjük a hátunkat, ha megkérdezi valaki, hogy vagyunk. Tudjuk-e még, hogy ha leráznánk magunkról az ígát, és ha otthagynánk az út szélén a terhet, nem könnyebbülnénk meg? Tudjuk-e még, hogy nem ad felszabadulást, ha hűtlenül otthagyjuk azt az utat, ami a miénk? Sőt az sem, ha a testünk ott marad, és csak lélekben emigrálunk. Tudjuk-e még, hogy az ilyesfajta esélylatolgatás is rossz? Hogy kár eljátszani ilyen gondolatokkal. De miért is tennénk? Figyeljük meg inkább, milyen különös az, amit Jézus kínál! Milyen furcsa, jellegzetesen jézusi összetétel: boldogító iga és könnyű teher. Fölvétele, vállalása jelent boldogságot, és csak akkor derül ki, hogy könnyű, ha vállunkra vettük. „Last és Lust” egyensúlya. Nincs a kettő egymás nélkül. Az igehirdető számára nincsen boldogság iga nélkül, és nincs a könnyűség élménye teher nélkül. A kedv, az öröm és az élvezet pedig, ami Uhle kollégát boldog igehirdetővé teszi, Gal 5,22 értelmében ajándék. A Lélek gyümölcse, amelyet nem mi érlelünk, hanem ígéretünk van rá, hogy megkapjuk. Egyikünk sem esett kívül az ígéret érvényén. Mindannyian az ígéret gyermekei vagyunk.



MARTIN NICOL

Esemény és kritika

A gyakorlati teológia mint az Istenről szóló művészet fő iskolája

KIHAGYOTT CENTRUM

Valamikor szénát tartottak itt. A fagerendák szerkezete alá most emberek gyűlnek. Megállnak, imádkoznak, medítálnak, istentiszteletet tartanak. Az egykori pajta padlásán található a kápolna a katolikus konferenciaház vendégei részére.¹ A teret a kis padlásablakok tartják félhomályban. Csak a park felőli szélesebbik oldalon van egy magas ablak. A többszörösen tagolt üvegtáblák nem tükröztették, de tompa fényt engednek be, kilátást adva a szabadba azokra a hatalmas, lombos fákra, amelyek az egykori kastélyparkban árnyéket nyújtanak. A székek félkörben az ablak felé fordítva állnak. Balra a tabernákulum és az örökmécses, jobbra egy Mária-ikon húsvéti gyertyával. A centrum üresen áll. Ott, ahol az oltárt keresnénk, a magas ablak pillantásunkat a halványan elmosódott öreg fákra irányítja.

Nem sok olyan szakrális tér van, melynek architektúrája beengedi a világot. És még kevesebb lehet az olyan kápolna, melyben a világ egy szelete vonja magára azok figyelmét, akik az oltárt keresik. El kell ismerni: ami itt látható, igazán szép része a világnak. A kinti brutalitásról nem mesélnek az öreg fák, mégis a világ egy szeletét mutatják. A szakrális tér és a természet kölcsönhatásában valami érzékelhetővé válik Isten világban való jelenlétéről.

A kápolnában a kihagyott centrum köré gyűlnek az emberek. Ahhoz azonban nem fér kétség, hogy ki tölti be láthatatlanul ezt a centrumot. Az ablak felett kis feszület függ hivalkodás nélkül. Az örökmécses és a húsvéti gyertya feltámadott Úrnak vallják őt. A félkörben ülő emberek számára Krisztus a középpont. Ő a centrum a természet és a szakrális tér kölcsönhatásában.

Ez a kápolna szakterületem – a gyakorlati teológia – kifejezése lett számomra: a kihagyott centrum által motivált tudományos munka. Ha a kápolna háttérben maradok, teológiaiilag reflektálhatom a látottakat. Egészen előre ülve belemerülhetek az istentisztelet eseményeibe. A gyakorlati teológia – úgy látom – a távolságból adódó kritika és Isten

jelenlétének átélt élménye közt lüktet.² Kritika alatt olyan tudományos reflexiót értek, ami a jelenségek és események belátható kritériumai nyomán gondolkodik. Az események olyan élő történések, amelyek nem kézzelfoghatóak, mert azokban Isten tesz valamit.³ Esemény és kritika – mindkettő a kihagyott centrumra irányul, és azt a poláris feszültséget képezi, amelyben a gyakorlati teológia mozog.

KERESZTEZŐDÉSEK

Néhány fa még nem a világ. A kápolna képe – úgy tűnik – a gyakorlati teológia játékerét csak a szakrálisra korlátozza: egy istentiszteleti hely – alkalmi kilátással a szabadba. Így értelmezve a kép nem lenne megfelelő szimbóluma a ma gyakorlati teológiájának. Annak horizontja ugyanis messze túlível a templom szűk terén. Szélesre tárultak az ablakok arra a kultúrára, amelyben élünk. Fejlett kultúra, hétköznapi kultúra, popkultúra, multikultúra, triviális kultúra. A tradíció elit önelhatárolódásai már nem érvényesek. A humortól⁴ a rock, pop⁵ jazz⁶ csengésén keresztül Mendelssohn *Illéség*;⁷ a berlini multivallásos kultúrától⁸ az izraeli-zsidó

² Vö. M. Nicol: Zwischen Ereignis und Wissenschaft. Über Schwierigkeiten und Faszination der Praktischen Theologie. *Pastoraltheologie*, 83 (1994) 68–81. o.

³ Vö. Az „esemény” szó legújabb teológiai átvételéhez: I. Reuter: *Predigt verstehen. Grundlagen einer homiletischen Hermeneutik*. 2000. (Arbeiten zur Praktischen Theologie 17.) 175–186. o.

⁴ Vö. F. Th. Brinkmann: *Comics und Religion. Das Medium der „Neunten Kunst” in der gegenwärtigen Deutungskultur*. 1999.

⁵ Vö. B. Schwarze: *Die Religion der Rock- und Popmusik. Analysen und Interpretationen*. 1997.

⁶ Vö. H.-M. Gutmann: Grenzgänge. Einfälle zu Jazz und Theologie. In: G. Fermor (szerk.): *Theophonie. Grenzgänge zwischen Musik und Theologie*. 2000, 78–97. o.

⁷ Vö. H. Schroeter: Mendelssohns Elias. Ein Bibliodrama zwischen Kirche und Konzertsaal. In: G. Fermor 2000, 128–151. o.

⁸ Vö. W. Gräb: Religion in Berlin. *Pastoraltheologie*, 90 (2001) 134–151. o.

¹ Az Edith Stein-ház Erlangen mellett található Weisendorfban.

valláspedagógiáig,⁹ a mai irodalomtól¹⁰ Hollywood filmkészítéséig,¹¹ a templomter spiritualitásától¹² egy Rolls-Royce hűtőrácáig¹³ alig van olyan jelenség, ami nem vonja magára a gyakorlati teológia figyelmét.

A német nyelvű gyakorlati teológia nincs egyedül a maga kulturális kíváncsiságával. Világszerte olyan területek kerülnek közel egymáshoz, amelyek korábban nem érintkeztek vagy érintkeztek: kereszteszédések (crossover) mindenütt, minden sarkon. Így lesz a színpadi előadás a prédikáció modellje;¹⁴ a zene megcsendíti a gyakorlati teológiai reflexiót,¹⁵ a szórakoztatás kategóriája elegánsan áthidalja a hétköznapok profán és a hit elit tere¹⁶ közötti árkot. Az általános kereszteszédésben a teológiai diszciplínák közti választóvonalak is elmosódnak. A rendszeres teológia hangokkal hoz létre szellemi irányzatokat,¹⁷ a bibliatudomány Hollywood nyomán foglalkozik bibliai történetekkel,¹⁸ a történeti kutatás pedig az egyházi szórakoztatás jelenségeit követi nyomon.¹⁹

A felsorolás közel sem teljes. Csak néhány különösen feltűnő példát ragadtam ki a szakirodalom sokaságából. Ez is elég arra, hogy érzékelhető legyen a gyakorlati teológia új iránti orientáltsága. De nem csak ezt a szakterületet érik ilyen hatások. A szellemtudományok nagyobb kontextusában az egész teológia változásban van. A háló hasonlata jellemzi az átalakulást. Világszerte az Internet (világháló) dominál, mint a jövő vezető médiuma és a valóság megfigyelése. A hierarchikus és lineáris magyarázati modellek már csak korlátozottan használhatók. Az interneten minden mindennel összekapcsolódik. Elég egy kattintás az egérrel, és egymástól teljesen távol álló dolgok kerülnek ugyanarra a képernyőre. Egyetlen szituáció, egyetlen szó, kép, egyetlen szöveg sem marad új és meglepő kontextus nélkül. Ha minden mindennel összekapcsolódik, akkor intertextuálissá lesz az az esemény, amivel dolgunk van. Már nemcsak egyes jelenségek, hanem ezek különböző kölcsönhatásai is a figyelem fókuszába kerülnek.

⁹ Vö. B. Schröder: *Jüdische Erziehung im modernen Israel. Eine Studie zur Grundlegung vergleichender Religionspädagogik*. 2000.

¹⁰ Vö. E. Garhammer: *Am Tropf der Worte – literarisch predigen*. 2000. Valamint U. Suhr: *Poesie als Sprache des Glaubens. Eine theologische Untersuchung des literarischen Werkes von Marie Luise Kaschnitz*. 1992.

¹¹ Vö. Th. Gundlach: Das Böse im Film. Beobachtungen zur theologischen Kompetenz Hollywoods. *Pastoraltheologie*, 87 (1998) 425–441. o. Valamint I. Kirsner: *Erlösung im Film. Praktisch-theologische Analysen und Interpretationen*. 1996.

¹² Vö. K. Raschzok: Spuren im Kirchenraum. Anstöße zur Raumwahrnehmung. *Pastoraltheologie*, 89 (2000) 142–157. o.

¹³ Vö. A. Grözinger: Der Kühler des Rolls-Royce oder Wahrnehmung und Tradition. In: uő: *Praktische Theologie als Kunst der Wahrnehmung*, 1995. 66–80. o.

¹⁴ Vö. J. Childers: *Performing the Word. Preaching as Theatre*. Nashville, 1998.

¹⁵ Vö. B. Reymond: Music and Practical Theology. *International Journal of Practical Theology (IJPT)*, 2001/5. 82–93. o.

¹⁶ Vö. J. M. Webb: *Comedy and Preaching*. St. Louis 1999. Valamint H. Schroeter-Wittke: *Unterhaltung. Praktisch-theologische Exkursionen zum homiletischen und kulturellen Biebelgebrauch im 19. und 20. Jahrhundert anhand der Figur des Elia*. 2000.

¹⁷ J. S. Begbie: *Theology, Music and Time*. Cambridge, 2000.

¹⁸ Vö. B. B. Scott: *Hollywood Dreams and Biblical Stories*. Minneapolis, 1994.

¹⁹ Vö. J. Horowitz u. S. Menache: *L'humour en chaire. Le rire dans l'Église médiévale*. Genf, 1994.

A KÍVÁNCISISÁG ÚTJAI

A gyakorlati teológia különböző utakon jutott el az imént említett kereszteszédésekhez. A *tárgy*, a *művészet* és a *vallás* fogalmai jellemezhetik leginkább azt a kíváncsiságot, amelyvel a nyolcvanas évek közepétől a német nyelvű gyakorlati teológia újra útnak indult.

Először: a tárgy. A hivatalos viselő személy pasztorálteológiai és az egyház ekkléziológiai leszűkítésével szemben *Henning Luther* az egyes embert tette a gyakorlati teológia tárgyává. Szerinte az egyes emberre mint a kutatás tárgyára a következő tudományos reflexióknak kell érvényesülnie: az ember csak hétköznapi fájdalomával, vágyaival, vallásosságával, élettörténetével, Isten- és világnézetével vizsgálható. A kérdésselvetést tehát az határozza meg, miként éli és alakítja az egyes ember a maga világát. A teológiát ez elsősorban arra készíti, hogy a dolgokat a dogmák kényszerítő ereje nélkül figyelje. A valóság azon részletei (hétköznapok, vallás, élettörténet, művészet), amelyek eddig inkább csak az érdeklődési kör szélén voltak, most központi helyre kerülnek. Az a gyakorlati teológia, amelyik az egyes embert tekinti tárgyának, nem határolódhat el mindig kritikusan, hanem szükségszerűen bele kell keverednie az élet eseményeibe.

„A teológia a szomorúság könnyei, a remény sóhajtása nélkül olyan teológia, amely az embert a maga fájdalomában és vágyaiban veszítette el, és vele együtt azt is, amit a saját eredeti témájának tart – Istent.”²⁰

Másodszor: művészet. A humán tudományokhoz és az empirikus kutatásokhoz való kötődéssel szemben *Albrecht Grözinger* a gyakorlati teológia kapcsolódási területének a művészetet nevezte meg.²¹ Az esztétikai és vallásos tapasztalatok így összehasonlíthatóvá válnak. A gyakorlati teológia úgy értelmezi önmagát is, mint művészetet – mint a megfigyelés művészetét. Azt kutatja, hogy a keresztyén tradíció és a jelenkori kultúra alakjai hogyan értelmezik egymást. A figyelem pedig különösen is a „képben lévő fehér foltra” irányul, a művészetben és az életben lévő üres területekre, a metszéspontokra és átmeneti szakaszokra – a nem definiáltakra és a nem definiálhatóra. Grözinger tudja, hogy a „világ titka” nem rögzíthető. Még a teológia sem tudja meghatározni a titkot, de nagyon is képes azt „módszeresen óvni”. A gyakorlati teológia nehézségét és bűvöletét ez adja: módszeresen óvni azt, ami kivonja magát a módszeresség alól.

„Pontosan a művészet és a tudomány metszéspontján helyezkedik el (ti. a gyakorlati teológia). Ezen a köztet területen van a helye. Ez határozza meg nyelvezetének és előadásának módszerét. Itt is a tudományos nyelvezet és a művészi előadás (performance) között változik. Ezért van nehéz dolga a teológia tudományának házában. Némelyek-

²⁰ H. Luther: Schmerz und Sehnsucht. Praktische Theologie in der Mehrdeutigkeit des Alltags. 1987. In: uő: *Religion und Alltag. Bausteine zu einer Praktischen Theologie des Subjekts*. 1992. 239–256., 306–315., 252. o.

²¹ A. Grözinger: *Praktische Theologie und Ästhetik. Ein Beitrag zur Grundlegung der Praktischen Theologie*. 1987.

nek túlságosan távol áll a gyakorlattól, másoknak túlságosan költői.”²²

Harmadszor: a vallás. Az egyházi eseményekre való lezúrkítással szemben *Wilhelm Grab* a vallást mint kulturális jelenséget teszi a gyakorlati teológia ügyévé. Nem egyedüli művelője az ilyen jellegű vallási hermeneutikának. Ő is társkiadója az új *International Journal of Practical Theology* című folyóiratnak. Az újság – az első szám editoriuma szerint (1997) – világszerte a „gyakorlati teológia kultúrhermeneutikai újrameghatározó és kiterjesztő” orgánusaként értelmezi önmagát. Gräb számára az utóbbi időben Berlin fővárosa szolgáltatja a példát a jövő multikulturális és multivallásos helyzetét illetően. Egy új „vallásos gondolkodás” ideje köszöntött be. Ez az új gondolkodás az egyháztól való idegenkedést nem azonosítja a vallástalansággal. A gyakorlati teológiának – ahogy az aktuális valláskultúra jelzi – egy egyház nélküli, individuális hit felé kell fordulnia. A gyakorlati teológia a megélt vallás hermeneutikájaként mutatkozik be. Az egyházon kívüli vallást figyelve, „cselekvéstranzszcendentális gondolatviszonyokat” visz azok értelmezésébe, és így megélt vallásossággal közvetíti a keresztyén tradíciót.

„Az egyházi és a vallásos hivatásnak olyan gyakorlati teológiára van szüksége, amely magában foglalja a jelen kultúráját, azonosítja benne a vallásos kérdést, követeli a jelenre és a tapasztalatra nyitott vallásos beszédet, a világnézet és életfelfogás szimbolikus-vallásos bemutatásában pedig lehetővé teszi a stílusbiztonságot.”²³

Tárgy, művészet és vallás – ez a három kulcsszó jellemzi a gyakorlati teológia aktuális iránykeresését. Ezek összefoglalásaként az esztétika fogalma látszik a legalkalmasabbnak.²⁴ Az esztétikai irányultságú gyakorlati teológiában elsősorban nem a gondolatok és ötletek játsszák a főszerepet, hanem az élet és a vallás konkrét alakulása. Eközben a jelenségek nem csupán önmagukban, hanem kölcsönhatásaikban kerülnek megfigyelésre. Mindez azt vonja maga után, hogy a hagyományos határvonalak érvényüket veszítik. A gyakorlati teológia – mint esztétika – a hétköznapi és a művészet, a specifikus keresztyén esztétika és a vallás közkulturális közvetítésének esztétikája közé feszít ívet.

Az új gyakorlati teológiát széles körű érdeklődés jellemzi. Ez az empirikus fordulat ahhoz a közelmúltbeli kíváncsisághoz hasonlít, amikor a gyakorlati teológia a hatvanas évek végén a pszichológiától vagy a szociológiától teológián kívüli ismereteket és készségeket kezdett el saját munkájába bevonni.

Az új gyakorlati teológia ablakai szélesre tárultak a világra. Friss szél vonul végig a publikációk levélerdeiben. Az

²² Az idézeteket lásd: A. Grözinger: Das „Weisse“ im Bild oder Am Nullpunkt der Praktischen Theologie. In: uő: *Praktische Theologie als Kunst der Wahrnehmung*, 1995. 153–159. o.

²³ W. Gräb: Religion in Berlin. *Pastoraltheologie*, 90 (2001) 134–151., 150. o.

²⁴ Vö. Grözinger: *Praktische Theologie und Ästhetik. Ein Buch- und Forschungsbericht. International Journal of Practical Theology (IJPT)*, 1999/3. 269–294. o.

új gyakorlati teológia kíváncsi. Ráadásul világlátott. Úgy látom, ezzel megfelelhetne „Isten világlátottságának”, úgy, ahogy az a János-prológosban kifejezésre jut:²⁵ a hitet elindító ige egy és ugyanaz a világot megalkotó igével. Krisztus teremtésközvetítésének horizontjában olyan kettősségek, mint hit és világ, belül és kívül, kegyesség és kultúra, Isten és világ nem merevednek dualizmusokká. Az ilyen kettősségek sokkal inkább egy olyan feszültségmező pólsaivá lesznek, amelyben érdemes felfedező útra indulni. Így vagy ehhez hasonlóan a gyakorlati teológia nemcsak az új kulturális tágasságban lelheti örömét, hanem új világlátottságát eredeti teológiai keretei között is érvényesítheti.

Minden bizonnyal meg kell kérdeznünk, hogy e kíváncsiság mellett minden körülmények között kellőképpen érvényre jut-e a keresztyén hagyomány gazdagsága és széles tere. Néha úgy tűnik, jobban lelkesíti a gyakorlati teológiát a vallás mindennapi – kulturális – kifejeződése, mint az, amit a keresztyén teológia magától vihetne a multivallásos kultúrába. A kultúrhermeneutikus vitában mindenekelőtt a „titok”-ra való utalás vész el a legkönnyebben. Ezen nem más, mint Isten jelenlétét kell értenünk. Ezt a titkot nem lehet rejtvényként megfejteni. Azonban – ahogy Albrecht Grözinger mondja – minden esetben lehet „módszeresen őrizni”.²⁶ Wilhelm Gräbnél – úgy látom – a titok abba a veszélybe kerül, hogy elpárolog a „cselekvéstranzszcendentális gondolatviszonyok”, „az emberi önértelmezés feltétlen dimenziójának”²⁷ vagy a „legvégső létező értelmi horizontjának”²⁸ absztrakciójában. Az a gyakorlati teológia, amely Isten jelenlétének titkát „módszeresen” akarja „őrizni”, nem fixálhatja azt, főleg nem a gondolkodásban. Az absztrakcióba vezető út a tudomány tradicionális útja. Az új utak máshogy néznek ki: világlátott utaknak tűnnek. Az esemény és kritika feszültségmezőjében vezető utak. A reflexió útjai. Tapasztalati utak. Albrecht Grözinger az új gyakorlati teológia motiváltságára egy nagyon szép megfogalmazást talált: „E titok nyomait Isten után járva (flanieren) kell követnünk.”²⁹

ISTENTISZTELET ÉS TITOK

Korzózókkal a kávéházak környékén találkozunk. Istent keresőkre leginkább az istentiszteleten bukkanunk. Ezek útjai azonban messzebbre visznek a templomajtónál. Nem az istentisztelet az egyetlen hely, ahol kikutatható valami Isten titkából. A gyakorlati teológia nagykönyvébe *Ernst Lange*

²⁵ Ha a „világlátottságot” angolra akarnám fordítani, akkor Isten kozmopolitizmusáról – „God’s own cosmopolitanism” – kellene beszélnem. Ez Jn 1 megértéséhez egy kiegészítő és izgalmas hangsúlyt adna.

²⁶ Vö. A. Grözinger: *Das „Weiße“ im Bild*. Lásd 22. lábjegyzet.

²⁷ Valamennyi idézet: Gräb, 23. lábjegyzet. 150. o.

²⁸ Gräb: *Lebensgeschichten – Lebensentwürfe – Sinndeutungen. Eine Praktische Theologie gelebter Religion*. 1985, 51. o.

²⁹ A. Grözinger: Paul Cézanne und die Montagne Sainte-Victoire oder Von der Treue des Blicks und dem Geheimnis der Welt. In: uő: *Praktische Theologie als Kunst der Wahrnehmung*, 1995. 130–143. o. Itt: 143. o.

már rég beírta, hogy Isten üdvözítő jelenlétét nem szabad csupán a kultuszra lokalizálni.⁵⁰ Az istentiszteletnek mindig az eklézsia és a diaszpóra kettősségében kell gyökereznie. Teológiaiilag nincs különbség aközött, hogy a keresztyének istentiszteleti jelleggel vannak együtt (eklézsia) vagy a mindenkori lakhelyükön mint egyének (diaszpóra). Isten világvalósága nem hagyja beszűkíteni magát helyre és időre.

Isten az istentiszteleten semmivel nem jelenvalóbb, mint bárhol másutt a világban. De az istentisztelet nagyon alkalmas az Isten-jelenlét példaszerű megfigyelésére. Ez az elsődleges tapasztalat és a teológiai reflexió síkján egyaránt érvényes. Nem véletlen, hogy a liturgia mutatta a gyakorlati teológiának az esztétikához vezető utat. Időileg mindenestre egybeesett a kettő: a liturgia újrafelfedezése és a gyakorlati teológia esztétikává való formálása. A szemiotika az istentiszteletben és annak jelenségeiben kapott súlyt.⁵¹ Az istentisztelet szférájában – mint a vallás sajátos jelenségei – a szimbólumot és a rituálét fedezték fel újra.⁵² A liturgiában a színház és a vallás világának találkozása az istentisztelet „megjelenítés”-ként (*Inszenierung*) való körülírását tette lehetővé.⁵³ A tér és a rituálé kölcsönös függősége pedig a templomépítészetre irányította a figyelmet.⁵⁴ Az istentiszteleti megjelenítés és az istentiszteleten kívüli rituálék az egymással való konkurenciában és egymásra való hatásaikban lettek felismerhetők.⁵⁵ Így nyer értelmet az istentiszteletnek (össz)művészetként való felfogása.⁵⁶ A liturgiában időközben széles konszenzusra talált ez a felfogás.

Az istentisztelet esztétikai megközelítésével párhuzamosan ismét felfedezték annak eredeti vallási dimenzióját is. Német nyelvterületen *Manfred Josuttis* adta ehhez a döntő impulzust.⁵⁷ Az istentiszteletet a középkori misztika tapasztalati útjának motívumai alapján műsztagogikus (a titokba vezető) drámaként értelmezte: purgatio – illuminatio – unio. Az istentisztelet – mondja Josuttis – „a szent rejtett és tiltott zónájába”⁵⁸ vezet. A liturgia szimbolikus rituális tapasztalati út Isten valóságába.

⁵⁰ Vö. E. Lange: *Chancen des Alltags. Überlegungen zur Funktion des christlichen Gottesdienstes in der Gegenwart*. 1965, 146–151. o.

⁵¹ Vö. M. Meyer-Blanck: *Semiotik und Praktische Theologie. International Journal of Practical Theology (IJPT)*, 2001/5. 94–133. o.

⁵² Vö. G. Lukken: *Semiotik des Raumes. Theater und Ritual – Unterschiede und Berührungsebenen*. In: Th. Nisslmüller – R. Volp (szerk.): *Raum als Zeichen. Wahrnehmung und Erkenntnis vom Räumlichkeit*. 1998, 55–70. o.

⁵³ Vö. M. Meyer-Blanck: *Inszenierung des Evangeliums. Ein kurzer Gang durch den Sonntagsgottesdienst nach der Erneuernten Agenda*. 1997.

⁵⁴ Vö. K. Raschok: *Der Feier Raum geben. Zu den Wechselbeziehungen von Raum und Gottesdienst. Jahrbuch des Martin-Luther-Bundes* 45. 1998. 79–103. o.

⁵⁵ Vö. például Grözinger: *Der Gottesdienst als Kunstwerk. Pastoraltheologie*, 81 (1992) 443–453. o., ahol politikai és vallási rendezvények kerülnek egymással kapcsolatba; vö. P. Stolt (szerk.): *Kulte, Kulturen, Gottesdienste. Öffentliche Inszenierung des Lebens*, 1996.

⁵⁶ Vö. K.-H. Bieritz: *Gottesdienst als „offenes Kunstwerk”? Zur Dramaturgie des Gottesdienstes. Pastoraltheologie*, 75 (1986) 358–373. o.

⁵⁷ M. Josuttis: *Der Weg in das Leben. Eine Einführung in den Gottesdienst auf verhaltenswissenschaftlicher Grundlage*. 1991.

⁵⁸ M. Josuttis: *Die Einführung in das Leben. Pastoraltheologie zwischen Phänomenologie und Spiritualität*. 1996, 95. o.

A tradicionális liturgia – ha specifikus, vallási minősége került szóba – „titokról” beszélt. *Wilhelm Stählin* és sokan mások akkoriban ezt a fogalmat (gör.: μυστήριον, lat.: sacramentum) az evangélikus liturgikába is bevezették.³⁹ Az istentisztelet út a titokba, tapasztalati út Isten valóságába, pontosabban: a Feltámadott Úr jelenlétébe. Az istentisztelet az ő jelenlétével való kölcsönös vigasztalással kezdődik: „Az Úr legyen veletek – és a te lelkeddel.”

Az egész eucharisztikus cselekmény a jelenlévő Úr ünnepe. Az anamnézis nemcsak a múltra emlékeztet, hanem a történelem szignatúrájával és a jövő perspektívájával jelenvalóvá teszi a Feltámadott Urat. A prédikáció is értelmezhetné önmagát úgy, mint egy lépcsőfokot az Isten valóságába vezető istentiszteleti, tapasztalati úton.⁴⁰

Az istentisztelet Isten jelenlétének titkáról szól.⁴¹ És ennél sokkal többről; Isten titka vagy betölti a világot, vagy nem is létezik. A bevezetőben leírt kápolna szimbólum. A kihagyott középpont a centrum, a mozgó középpont azt a titkot képviseli, ami mindent mozgásban tart, és ami körül minden forog. Az esztétikailag kidolgozott gyakorlati teológia a kihagyott centrum tudománya lehetne; az istentisztelet tudománya a szó széles és világlátott értelmében.

TUDOMÁNY A KRITIKA ÉS AZ ESEMÉNY KÖZÖTT

A gyakorlati teológia mint a kihagyott középpont tudománya az esemény és a kritika közt lüktet. Isten jelenlétének eseménye és a távolságból fakadó kritika, az elkötelezett megélés és a gondos reflexió között. Annak a feszültségmezőnek a két pólusát, melyben a gyakorlati teológia mozog, az esemény és a kritika képezik. Épp ez a feszültség adja a szakterület bővölését. Olyan ez, mint a film. Vannak, akik a róla szóló kritikát olvassák, vannak, akik a moziban élik át. A legjobb, ha mindkettőnek részesei vagyunk.

„A filmirodalom frusztráló. Minél közelebb kerül tárgyhöz, annál inkább eltűnik ő maga. Ha írnak valamit egy filmről, azt azonnal látni akarjuk – esetleg újra megnézni. A szöveg maga mindig hiányos.”⁴²

A film és a filmkritika közti igazi oszcilláció a két pólus közül egyiket sem hagyja érintetlenül. Hasonló a helyzet az irodalom területén. Az irodalomtudomány professzora, Umberto Eco a *Rózsa neve* című regényekhez hasonlókat ír; de mint regényíró tudományos munkát is végez. E két terület külön áll, mégis kapcsolatba kerül egymással. A kritika és esemény kölcsönhatásában a gyakorlati teo-

³⁹ Vö. Meyer-Blanck: *Leben, Leib und Liturgie. Die Praktische Theologie Wilhelm Stählins*. 1994. (Arbeiten zur Praktischen Theologie 6.) 267–278. o.

⁴⁰ Vö. M. Nicol: *Gestaltete Bewegung. Zur Dramaturgie von Gottesdienst und Predigt*. In: J. Neijenhuis (szerk.): *Liturgie lernen und lehren. Aufsätze zur Liturgiedidaktik*. 2001, 151–163. o.

⁴¹ Vö. A. Schilson: *Über das „Geheimnis” des lebendigen Gottes in der Liturgie. Unzeitgemäße Hinweise auf Vergessenes in Christentum und Liturgie. Liturgisches Jahrbuch* 51. 2001. 8–17. o.

⁴² M. Worthmann egy latin-amerikai filmről szóló könyvről. *Die Zeit*, 32. 2001. 08. 02.

lógia sem maradhat érintetlen. A tudomány (kritika) ugyanúgy megváltozhat, mint az a mód, ahogy Isten jelenlétének eseményeit megfigyeljük. Kedvezőek annak feltételei, hogy a gyakorlati teológia tudományként is megújuljon ebben a kölcsönhatásban. A hálószerkezetű, rendszeres gondolkodásmód irányába való paradigmaváltás minden területen megmozgatta az akadémiai világot. Jogos az a remény, hogy az esemény és kritika közti gyakorlati teológia képes lesz csatlakozni a teológián belüli és kívüli diszciplínák vitáihoz.

A bibliatudomány és a gyakorlati teológia viszonya lehetne a próbaköve annak, hogy tényleg történik-e valamilyen mozgás a megmerevedett frontokon. *Gerd Theissen* az exegetika és a homiletika kapcsolatában jelez ilyesféle elmozdulásokat.⁴³ Egy reményteljes forgatókönyvet vázol fel. Eszerint az exegetika és a homiletika évszázadok óta őrzött házassága az elmúlt évtizedekben komoly válságba került. A kutatási érdekek egyre inkább elkerülték egymást. Ebben a helyzetben az a lehetőség nyílik, hogy teherbíró lesz az egyébként veszélyeztetett kapcsolat. Mindkét oldalnak meg kell szabadulnia a régi bilincsektől. A történetkritikai kutatás már régóta egy lett csupán a többi exegetikai nézőpont között; a homiletika pedig nem áll már empirikus és retorikai modellek uralma alatt. Mindkettő új módon közelíti meg a textust. A szöveget ugyanis nem keletkezéstörténetének produktumaként kell egyoldalúan analizálni, hanem a gondolat keletkezését meghatározó faktornak kell tekinteni. A szöveg mindkettőjükét – homiletikát és exegezist egyaránt – megelőzi.

Az exegeták többsége egyetért ezzel. Az internacionalitás itt is az előretörés ismertetőjele. Francia nyelvterületen *Daniél Marguerat* a Biblia új olvasatainak valóságos „robbanásáról” beszél. A bibliatudományra leginkább az irodalomtudomány által már rég felfedezett metódus: az „olvasó órája” hatott.⁴⁴ Egy szöveg megértésénél az olvasó jelenlétét leginkább annak a tudománynak kell igényelnie, amely maga is a szöveg elkötelezettje. Az „olvasó órája” erős impulzus a szövegek esztétikai kvalitásának és befogadásának kutatására. Némelyek egy ilyen szemléletmódot a tetszőlegesség átkával sújtanak. A kritika és esemény közti gyakorlati teológia az olvasó órájában azonban az „eseményre” való utalást látja. A szöveg befogadására nem valamilyen mozzanatként tekintenek, hanem Isten titkának eseményeként⁴⁵ figyelik meg. Erre a gyakorlati teológiának különösen is figyelnie kell.

Mint gyakorlati teológus csak üdvözölni tudom ezt a mindenütt tetten érhető mozgalmat. A titok módszeres óvá-

⁴³ Vö. G. Theissen: Plaidoyer pour une relation renouvelée entre exégèse et homilétique. Un nouveau „primat” du texte dans la prédication. *Études théologiques et religieuses*, 75. (2000) 531–547. o.

⁴⁴ D. Marguerat: L'exégèse biblique: éclatement ou renouveau? *Foi et Vie*, 93 (1994) 7–24. Itt: 7. o.

⁴⁵ U. Körtner e tényállás összefüggésében az inspirációt új módon juttatja érvényre. Vö. uő: *Der inspirierte Leser. Zentrale Aspekte biblischer Hermeneutik*. 1994. 111. k.

sán való fáradozásával a gyakorlati teológia ma sokkal kevésbé áll távol a tudománytól, mint korábban. A kritikát és eseményt már nem lehet munka- és szabadnapra, tudományos foglalkozásra és magánkegyességre, akadémiai teológiára és az egyház gyakorlatára, első és második képzési fázisra felosztani. Esemény és kritika állításom szerint egy és ugyanazon feszültségmező pólusai, amelyben a kutatásnak és a tanításnak mozognia kell.

A TUDOMÁNY MINT ISTENRŐL SZÓLÓ MŰVÉSZET

Az esemény és kritika feszültségmezőjében a gyakorlati teológiának más feladat jut osztályrészül, mint a többi tudományágnak. Grözinger szerint a titkot kell módszeresen őriznie. Ehhez hozzátartozik a megváltozott önértelmezés is, illetve a kézzelfogható, új didaktikai perspektívákért, a megfelelő nyelvezetért való fáradozás. A költészet nyelve például Isten jelenlétének kifejezésére minden tekintetben alkalmasabb, mint a fogalmak nyelvezete. Feltehetjük tehát a kérdést: a tudomány fogalmi nyelvezetében megjelenik-e az új beszédmódok iránti törekvés? Hol marad az imádság nyelve a pásztori hivatás akadémiai képzésében? Hol van a megélt élet nyelve? Hol van a képek és történetek nyelve? A fakultásokon folyó képzést a tudomány nyelve uralja; a vizsgára való felkészülés egyoldalúan a fogalmak elsajátítását jelenti. Ám az Istenről szóló elementáris beszéd első sorban képekkel dolgozik. Jézus példázatai nem teológiai traktátumok, sokkal inkább „lakott képvilágok”.⁴⁶ A teológiai szaknyelv ezzel szemben a kritikus disztancia nyelve. Mint ilyenre minden biztonnyal feltétlenül szükség van. De minél jobban haladok a kihagyott középpont felé, a nyelv annál kevésbé kritikus. Az Isten-esemény egy másfajta nyelvet kényszerít ki. Ebben az eseményben vagy ehhez egészen közel máshogy kell megszólalni, mint ha magáról az eseményről beszélünk.⁴⁷ A gyakorlati teológiának az akadémiai képzésben az ilyen beszédmód megtanítása és megkövetelése is a feladata lenne.

A gyakorlati teológia mint tudomány változásban van. Ezzel pedig nincs egyedül. Merre tart az esemény és kritika kölcsönhatásában lévő mozgás? Mivel a mozgalomnak – ha nem akarja elveszíteni önmagát – példaképekre van szüksége, megkockáztatok egy ideiglenes célmeghatározást. Provokatívnak tűnik talán, mégis felvállalom: a gyakorlati teológia lehetne az Istenről szóló művészet fő iskolája. *A fő iskola egyben főiskola* a kritikát képviselve; *az Istenről szóló művészet* az eseménypólust reprezentálja. Ha a gyakorlati teológia továbbra is a maga esztétikai arculatát alakítja, és ha maga is a megfigyelés művészete lesz, akkor ez a példakép megfelelő. Bernard Reymond, lausanne-i gyakor-

⁴⁶ Ch. Link: Gleichnisse als bewohnte Bildwelten. In: R. Bernhard – U. Linkwiczorek (szerk.): *Metaphor und Wirklichkeit. Die Logik der Bildhaftigkeit im Reden von Gott. Mensch und Natur*. 1999. 142–152. o.

⁴⁷ Vö. M. Nicol: Homiletik. Positionsbestimmung in den neunziger Jahren. *Theologische Literaturzeitung*, 123 (1998) 1049–1066. o. Itt: 1054. k.

lati teológus egyértelműen az ilyen példakép mellett foglal állást. „A lelkészek jövőbeni képzésének és állandó továbbképzésének – sokkal inkább, mint korábban – a megfigyelőképesség művészi oldalának fejlesztésére kell irányulnia. Egyesek a vers vagy próza írást fogják, mások a zene, festészet, film, tánc írást; de nem a különböző irányultság okoz gondot. A probléma abban áll, hogy az egzakt tudomány túlságosan egyoldalúan határolja be az akadémiai tanulmányokat. A jól értelmezett teológiai képzésnek a tudományos szigorúság és a művészi érzékenység megalapozottsága közötti egyensúlyon kellene fáradoznia...”⁴⁸

Az „egzakt tudomány paradigmája” úgy, ahogy Raymond számára problémának mutatkozik, örömdetes módon változásnak indult. A gyakorlati teológiának mint tudománynak nem szabad a művészi érzékenység megalapozásának ellenállnia. A tudomány és a művészet az esemény és a kritika feszültségmezéjében kerülhet közel egymáshoz. Óva-

⁴⁸ B. Reymond: Le prédicateur, „virtuose” de la religion. Schleiermacher aurait-il vu juste? *Études théologiques et religieuses*, 72 (1997) 163–173. o. Itt: 166. o.

tosan kérdezem: vajon nem lenne ez az egész teológia számára perspektíva? A teológia a kihagyott centrum sajátos tudománya? A teológia az esemény és kritika feszültségmezéjében való folyamatos fejtörés? A teológia – a szó széles és világlátott értelmében – az istentisztelet tudománya?

Egy ilyen jellegű perspektívát nem lehet kötelezővé tenni. De reklámozni igen. Azt szeretném népszerűsíteni, hogy a különböző teológiai tudományok a kihagyott középpont közelségében és távolságában megértsék egymást. Arra szeretném a figyelmet felhívni, hogy ezt a nyelvben és a didaktikában is megtegyék. Konszenzus jelenleg nem mutatkozik. Egyelőre a gyakorlati teológiának mint az Istenről szóló művészet fő iskolájának azon kell fáradoznia, hogy a kritika és az esemény pólusai egyensúlyban maradjanak. Arra kell figyelnie, hogy ne következzen be feszültségesség egyik vagy másik oldalon a teológiai képzésben. Módszeresen kell őriznie a titkot, miközben nem fárad bele a kihagyott középpontra való mutatásba. Mindazt, amit oly szaporán tett ezekben az években, lelkesen kell folytatnia: a titok nyomában járni.

Fordította: Percze Sándor

PETRI GÁBOR

Misszió egy posztmodern korban III.*

Bonhoeffer víziója

A nagykorúvá vált világ

Dietrich Bonhoeffer a nyugati egyház térvesztésének és befolyáscsökkenésének okát nem a bűn elhatalmasodásában, a világ istentelen romlottságában és egyéb álkegyes tévítéletekben látta, hanem abban, hogy az ember kinőtt a szellemi kiskorúságból, önálló és felnőtt emberként akarja élni szuverén, független és felelősségteljes életét, és nincs szüksége arra, hogy egy fölé rendelt földi szervezet megmondja neki, hogy mit kell tennie, és hogyan kell élnie. Bonhoeffer kíméletlen őszinteséggel vallja be, hogy az egyház régi hatalmi reflexei révén még mindig szellemileg kiskorúnak tekint az embereket, és azt képzei, hogy atyáskodó gyámkodása nélkül nem létezhet (Isten előtt is) igaz és hiteles élet a szekuláris világban.

Mivel a nyugati civilizáció embere intellektuálisan kinőtt az efféle gyámkodás alól, az egyház viszont még nem nőtt fel az új kihíváshoz, ezért a kereszténység terjesztésében (a misszióban) tisztességtelen eszközökhöz nyúlt. „Néhány szerencsétlent kell gyenge órájában rajtaütésszerűen megtámadnunk, s a vallással úgyszólván megerősokolnunk?” – kérdezi neheztelve Bonhoeffer.

A vallásosak szerint csak ott tudnak Istenről beszélni, ahol az emberi értelem – olykor csak a gondolkodásra való restség miatt – felmondja a szolgálatot, vagy ahol az emberi erő kevésnek bizonyul. Tehát valójában csak a deus ex machinát képesek felvonultatni a megoldhatatlan problémák *látzatmegoldására*, a megfogyott emberi erők *pótlására*, tehát csakis az emberi gyengeségekre és korlátokra építenek. Bonhoeffer azonban Istenről nem az emberi lét határain, nem a gyengeségekben, a halálban és a bűnben, hanem a lét kellős közepében, az erőben, az életben és az emberi jóságban akar beszélni.¹

A nagykorúvá vált világ lerázza magáról a hiánypótló Istent, felfedezi saját autonómiáját, és megszabadul az egyháztól való függőségtől, a középkor e megcsontosodott örökségétől. A védekezésre kényszerült egyház pedig, amely csak elpártolásnak és hűtlenségnek látta a szellemi fejlődést, vehemens apológiával lép a színre, és váltig bizonygatja a nagykorúvá vált világnak, hogy nem élhet meg „Isten” gyámkodása nélkül. Bonhoeffer az egyház apologetikájának támadásait a világ nagykorúsága ellen egyrészt *értelmetlennek* tartotta, mivel ez olyan, mintha egy felnőtté ért embert akarnának visszarángatni a puber-

* A tanulmány előző részét lásd: LP 2003/1. 8–11. o.

¹ *Válogatás Bonhoeffer legismertebb műveiből.* Ford. Lehel Ferenc.

táskorba, és függővé tenni olyan dolgoktól, melyektől már nem függ; másrészt *ízléstelennek* tartotta, mert az ember gyengeségeit olyan célok érdekében akarják felhasználni, amelyek tőle idegenek, amelyeket nem helyesel szabad akaratából; végül *keresztényietlennek* nevezte, mert Krisztust az emberi vallásosság egy fokával, azaz egy emberi törvénnyel cserélik fel.

A vallástalan kereszténység

A nagykorúvá vált világ eszméje egy távolabbi látomással kapcsolódott össze Bonhoeffer gondolkodásában. Szüntelenül az a kérdés gyötörte, mit is jelent a kereszténység, és kicsoda nekünk Jézus Krisztus a megváltozott viszonyok között. Úgy látta, elmúlt az az idő, amikor az embereknek ezeket még teológiai vagy kegyes szavakkal el lehetett mondani; úgy látta, elmúlt a spiritualitás, a lelkiismeret, a belső lelki élet ideje, sőt maga a vallásosság ideje is elmúlóban van. És Bonhoeffer szerint ebben a helyzetben már nem egy újfajta interpretációra van szükség, hanem egy újfajta kereszténység kialakítására, amit ő „vallástalan kereszténységnek” nevezett, s amely már nem vallásos interpretációval fordul a világ felé.

Bonhoeffer súlyos kérdésekbe ütközött: mit jelent az egyház, a gyülekezet, a prédikáció, a liturgia, a keresztény élet egy vallástalan világban? Hogyan beszélhetünk Istenről vallás nélkül, vagyis a metafizika, a transzcendencia, a spiritualitás stb. történelmileg meghatározott előfeltételezései nélkül? Hogyan beszélünk világi módon Istenről, hogyan lehetünk vallástalan-világi keresztények, hogyan lehetünk ἐκ-κλήσια, a (világból) kihívottak gyülekezete, ha egészen a világhoz tartozónak tartjuk magunkat?

Jézus és a másokért élő egyház

Bonhoeffer, miután megvizsgálta, mit jelent a vallásos interpretáció, azt találta, hogy egyrészt metafizikusán (dogmatika), másrészt individualisztikusan (kegyesség) beszélünk a hitről. Szerinte egyik sem találja el sem a bibliai üzenetet, sem a mai embert, éppen azért, mert ma az emberek többsége már nem képes metafizikában és metafizikusan gondolkodni, s az evangéliumot nem lehet azonosítani az individuális kérdezéssel és élményvilággal. A nagykorúvá vált világban ezért a kereszténység csak kétféleképpen őrizheti meg hiteles keresztény voltát: az *imádkozással* és az *igazság másokért történő cselekvésével*.

A vallásos gondolkodás szerint az szabadíthat meg bennünket a nyomorúságtól, ha Isten hatalma megmutatkozik a világban (Isten: deus ex machina); Krisztus azonban Isten erőtlenségére és szenvedésére mutat, s éppen azzal ébreszt hitet, hogy erőtlensége által győzi le a világot, s jut hatalomra felette; paradox módon gyengeségével és megalázottságával segít nekünk, és szabadít meg minket. Ez lehet a nem vallásos értelmezés kiindulópontja.

A MISSIONÁLT EMBER ÉS A TÁRSADALMI KÖZEG

A missziológia egyik kardinális kérdése, hogy valójában ki az az ember, akit misszionálunk, akit meg szeretnénk téríteni. Milyen szellemi (intellektuális), lelki (spirituális) szinten áll, milyen környezetben él, milyen hatások, impulzusok érik, mik a tapasztalatai, milyen a habitusa, gondolkodásmódja, világszemlélete? Elsősorban Tillich és Brunner teológiája nyomán vált fontossá az a társadalmi és szociokulturális közeg, amelyben a mai kor emberei élnek, és tapasztalatokat szereznek. Egy multikulturális és vallásilag pluralista közegben az emberek olyan jelenségekkel találkoznak, amelyek sajátos kérdéseket vetnek fel saját hitükre és mások hitére vonatkozóan, a missziós szándéknak pedig reflektálnia kell ezekre a problémákra.

A MISSIONÁRIUS MINT AZ EGYHÁZ KÉPVISELŐJE

Az evangélizáló lelkipásztor személye, hivatásértelmezése és személyes bizonyágtétele a mai missziológia egyik ugyan-csak sokat vitatott kérdése. Az azonban vitán felül áll, hogy a misszionáriusnak kulcsszerepe van a misszió és hitre vezető hatása szempontjából. A posztmodern kor sajátosságait és kihívásait összegezve talán azt mondhatjuk, hogy napjaink ideális misszionáriusa *partnermisszionárius* (a partner szó legnemesebb értelmében). Az ilyen lelkipásztor kész a tanítványaival szemben a kritikai szolidaritásra azáltal, hogy halálosan komolyan veszi kérdéseiket. Feladatát abból a szempontból nézi és értékeli, hogy Isten színe előtt a misszionáriusok és a megtérítettek egyformán kérdezők, kérdezettek és tanulók. Az a misszionárius, aki azonosult az evangélium megszabadító üzenetével, nemcsak tanítványai személyes szabadságát tartja tiszteletben, hanem kérdéseik előtt is nyitott. Ezek után idézzük emlékezetünkbe a dolgozat elején feltett kérdéseket, és próbáljuk elképzelni, vajon hogyan beszélgetne ilyen témákról egy ideális misszionárius?

Nehezíti a problémát, hogy a misszionárius akarva-akaratlan az egyház képviselője, s ezt a szerepét nem kell tagadnia, inkább vállalnia kell. Tanítványai nem semlegeséget várnak tőle, hanem személyes meggyőződésének megfelelő egyértelmű állásfoglalást. Természetesen vigyáznia kell arra, hogy ne tűnjék kész, előrecsomagolt válaszokat adó egyházi funkcionáriusnak, hanem úgy, mint aki tanítványaival együtt kérdezősködik a végső valóság, Isten dolgai és az Úr tanításai iránt. A szolgálalelkű, önállóan igazhitűség éppolyan káros lehet, mint a kényszeres modernkedés.

A más vallások és világnézetek igazságtartalmainak megtárgyalása pl. nagyfokú szellemi igényességet, rugalmasságot és legfőképpen tisztességet kíván a misszionáriustól. Tanítványai szellemi fejlődését, világképük alakulását tekintve sok múlik azon, mi az, amit a lelkész elutasít más tanításokból, mi az, amit helyeselhetőnek tart, s van-e benne annyi intellektuális alázat és tisztesség, hogy amiről saját vallásá-

ban nincs tanítás, arról beismerje, hogy nem tudja, mi igaz abból a tanításból és mi nem. Bonhoeffer szellemi alázata és tisztessége ebben is irányadó lehet: szerinte a halál, a szenvedés, a vétek stb. kérdéseit illetően egyszerűen nem igaz, hogy csak a kereszténységnek lenne rájuk hiteles megoldása; Isten itt sem tekinthető hiánypótlónak.

VAN-E POSZTMODERN MISSZIÓ?

Útmutató gondolatok – útmutatás helyett

A fentebb említett partnermisszionárius, legyen bár mégoly képzett teológus, nincs könnyű helyzetben munkája során. Mit vegyen alapul, milyen gondolati keretek között mozogjon, milyen stratégiát kövessen a posztmodern kor jelenségei között? A 20. század nagy teológusai, akik elmélyülten és felelősen gondolkodtak saját koruk problémáiról, olyan életművet hagytak maguk után, amelynek eredményei hasznos és hathatós eszközöket adnak a misszionárius kezébe.

A posztmodern világállapotba belépő, benne élő és vele szembenálló misszionárius legbiztosabb teológiai fegyvere a tillichi korrelációs módszer, amellyel minden körülmények között meg tudja teremteni a szerves kapcsolatot az evangélium és a kultúra adott állapota között. Ezzel a módszerrel a teológus a legtöbb esetben képes hozzásegíteni a mindenkori embert saját szituációjának felismeréséhez és az abból fakadó sajátos egzisztenciális kérdéseinek megfogalmazásához.

A hitre vezetés első lépését az evangéliumból levezett válaszok hatása jelentheti. Az evangélium válaszaiban rejlő erő ébresztgetheti az emberben a metafizikára, a transzcendenciára, a spiritualításra irányuló érzéket. Ha ez már csírázik, bátran alkalmazható Bultmann módszere, hiszen az egzisztenciális interpretáció a metafizika mélységeit próbálja megragadni, és revelatív erővel érthetővé tenni. (Akár nem vallásosan is lehet interpretálni – az élet értelmére való rákérdezés a tillichi értelemben úgyis vallásossá teszi a misszionált ember viszonyulását.) De ennél a módszernél a teológusnak mindig vigyáznia kell, hogy érezze a sokszor halvány határvonalat a bibliai narratívák egzisztenciális üzenete és valós történetisége között.

A missziói igehirdetés módszertanát tekintve Brunner teológiája adhat biztos stratégiai eszközöket a kezünkbe: az ember méltóságát a maga bűnösségében is tiszteletben tartva, a pedagógiai-lelkigondozói mozzanat figyelembevétele, valamint az alapos és adekvát fogalmi-intellektuális előkészítés segíthet hozzá, hogy Isten igéjének munkáját az ember kapcsolódási pontja felé igyekezzünk terelni, hogy a megszólítható, párbeszédre képes, döntéshozó és felelőségteljes modern embert valóban meg tudjuk szólítani, hogy az igehirdetés valóban mélyen megérintse őt. Csak így válhatunk hiteles közvetítőivé Isten Igéjének, Krisztus evangéliumának és a Szentlélek hitébresztő művének.

Az már külön áldás, szerencsés és hasznos, ha egy misz-

zionárius rendelkezik azzal a képességgel, hogy hasonló profetikus szellemi erővel és megrendítő mélységgel tudjon beszélni a hit dolgairól, mint Karl Barth. Mindenesetre akit megérintett az emberi élet és az evangélium korrelatív összefüggése, s a demitologizált értelmezés megragadta és átformálta világnézetét, az kapcsolódási pontja révén a hit igazi mélységeit kifejező prófétai beszédre is befogadóképessé válik – még vallástalan, szekuláris környezetben is.

És mindezt a legcélszerűbb abba a rendkívül korrekt és tiszteletre méltó bonhoefferi keretbe ágyazni, amely a világot nagykorúnak, függetlennek és szabadnak tekinti. Még akkor is, ha Bonhoeffert súlyos bírálatokkal illették, miszerint lám, mégsem lett vallástalan a világ, vagy hogy az emberek nagy többségéről nem igazán mondható el, hogy szellemileg nagykorú lenne. Bonhoeffer nem meglévő állapotokról mondott kategorikus ítéletet, hanem fejlődő tendenciákra érzett rá. Mégpedig olyanokra, melyek a posztmodern szemszögéből nagyon is aktuálisak és fokozottan relevánsak, s olyan éleslátással, ami a posztmodern alapvonásait ismerve bámulatos. S ha belegondolunk egy mai misszionárius küldetésébe, azt kell látnunk, hogy az nem más, mint Bonhoeffer végkövetkeztetésének megvalósulása: a másokért imádkozó, másokért élő ember, aki ebben a szolgálatában válik a Krisztushoz talán legközelebb álló Krisztus-követővé: az igazság cselekvőjévé a világban.

Misszió a krízisek korában

A posztmodern kor legfontosabb jellemzőit vizsgálva általánosságban megállapítható, hogy ez a kor az emberiség nagy kríziseinek kora. Ezeknek a kríziseknek az értelmezése különféle jóslatokra indította a mai korral foglalkozó gondolkodókat. Ezeknek két ellentétes példáját adják *Francis Fukuyama* és *Samuel Huntington* elméletei. Fukuyama, az amerikai-japán politológus a kilencvenes évek elején írt, nagy visszhangot kiváltó könyvében az európai kommunizmus összeomlása után azt az elbizakodott tételt próbálta igazolni, hogy végérvényesen győzött a kapitalizmus, ezentúl minden tökéletes lesz, a fejlődés befejeződött, és elérkezett a történelem vége.² Az utóbbi évek eseményei drámai módon cáfolták Fukuyama apologetikus tételeit. Ezzel szemben Huntington a kultúrák megosztottságáról, az emberiség három részre szakadásáról és a civilizációk összecsapásának veszélyéről beszél.³

Valóságos tapasztalataink mindkét gondolkodó tételét cáfolni látszanak. Huntington cáfolja Fukuyamát: biztosan nem lesz mindenütt aranykor. A mindennapok tapasztalata azonban cáfolja Huntingtont is: a kultúrkörök összeérnek, van, ahol együtt élnek, és egymásra hatnak a globális világfaluban (*global village*).

² Lásd: Fukuyama, Francis: *A történelem vége és az utolsó ember*. Európa, Budapest, 1994.

³ Lásd: Huntington, Samuel: *A civilizációk összecsapása és a világrénd alakulása*. Európa, Budapest, 1998.

A keresztény misszió csakis a valóságos emberi tapasztalatra építhet: a történelem vége és a kapitalizmus aranykora ellentmond a kereső emberek világnézeti válságának, amely fokozott missziói felelősséget ró a kereszténységre; a kultúrák összecsapása és egymásra hatása egyaránt kihívás a keresztény misszió számára. A tillichi értelemben vett korreláció, azaz a sajátosan posztmodern ember szituációjának figyelembevétele egyfajta posztmodern missziót feltételez. Hiszen a posztmodern világállapot egyrészt a teljes despiritualizálódás (materializmus és ateizmus, relativizmus, horizontalitás, a mélység elvesztése), másrészt egy olcsó és devalválódott spiritualitás (az elveszett dimenzió kétségbeesett és kritikátlan keresése) felé halad, és ezek olyan alaphelyzetet teremtenek, amelyeket a missziói stratégia nem hagyhat figyelmen kívül.

Másrészt ezek a posztmodernnek titulált sajátos szituációk keresztény hitünk szempontjából nem jelentenek gyökeresen új jelenségeket. Világunk hitünk szerint a bűn és az Istentől való elfordulás miatt lett szellemtelen és despiritualizálódott, és éppen ebbe a krízisekkel megterhelt világba küldte el a Teremtő és Megváltó Isten Krisztust a mi megmentésünkért. „De tudjuk, hogy eljött az Isten Fia, és képességet adott nekünk arra, hogy felismerjük az Igazat; és ezért vagyunk az Igazban, az ő Fiában, a Jézus Krisztusban.” (1Jn 5,20) Ebből a szempontból a *Missio Dei*,⁴ Isten missziójának lényege a posztmodern korban is ugyanaz, mint ami mindig is volt.

A keresztény üzenet páratlansága

Az elveszett és a törvény ítélete alatt vergődő, válságoktól szenvedő ember végső kétségbeesése és reménytelen helyzetének felismerése, az önmaga erejében csalódott, mélységből kiáltó bűnbánó bűnös állapota érteti meg velünk igazán, miben is áll a keresztény üzenetnek, Krisztus evangéliumának az egyedülállósága és páratlansága. A bűn még inkább ehhez a krízisekbe süllyedő világhoz láncolja az embert: a törvény megmutatja az ember erőtlenségét, és rádöbent, hogy képtelen egymaga helyrehozni viszonyát az Istennel, eredeti istengyermekségét már nem képes megélni. Itt található az a pont, ahol a kereszténység talán legmesszebb mutató és legnagyobb jelentőségű, teljesen új és egészen más vallási vonása fedezhető fel. Egyetlen más vallás vagy világnézet sem tud a megbocsátás igazi lényegéről, az isteni kegyelem törvény feletti, mindenkit magához ölelő *összerezetéről*. Arról a lehetőségéről, hogy egy önzetlenül, bűnbánatban, erkölcsi fejlődésre törekedve, alázatban és szolgálatban leélt élet jutalmaként a *törvény levezeklendő adósságait az isteni kegyelem mindenkor felülírhatja és eltörölheti*. Ez az evangélium tulajdonképpeni üzenete, ez az a jó hír, ez az a mindenkor hirdetendő örömhír, amely a kereszténységet minden más vallástól leginkább megkülönbözteti.

⁴ Bosch, David: *Transforming Mission*. Orbis Books, New York, 1991.

Ez az isteni kegyelem jött el hozzánk, emberekhez Jézus Krisztusban, aki megváltó művével, halálával és feltámasztásával áthidalta az Istentől elválasztó szakadékot. Az ő követésével mindenki visszajuthat eredeti létezésének boldog állapotába.

Az erről szóló bizonyágtétel, martúria lényegében kortól, ideológiáktól és szituációktól független. Ennek az üzenetnek a martúriája, személyes és a Szentlélektől támogatott bizonyító ereje bárhol és bármikor azt az érzést keltheti a posztmodern emberekben is, hogy itt sokkal többről van szó, mint pusztán nyelvjátról. A saját életük és jövőjük kimeneteléről van szó, sorsdöntő felismerésről, mely személyes belátásuktól és döntésüktől függ. S amíg a kereső embereknek szükségük van arra, hogy valaki hozzásegítse őket ehhez a belátáshoz és e döntés meghozatalához, addig a keresztény misszióknak mindig lesz feladata.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Barth, Karl: *Der Römerbrief*. Chr. Kaiser, München, 1924.
 Békés Gellért: Korunk kulturális pluralizmusa és az egyház. *Vigilia*, 1993/1. 15–21. o.
 Bosch, David J.: *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*. Orbis Books, Maryknoll, New York, 1991.
 Bultmann, Rudolf: *Jézus Krisztus és a mitológia*. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 1996.
 Bütösi János: *Missziológia mint teológiai tudomány*. Debrecen, 1999.
 Coomaraswamy, A. K.: *Hinduizmus és buddhizmus*. Európa, Budapest, 1994.
 Cserhádi József: A New Age és a korszellem. *Vigilia*, 1998/1. 2–7. o.
 Cserhádi József: Ifjúságunk reformlelkülete. *Vigilia*, 1988/9. 642–647. o.
 Fukuyama, Francis: *A történelem vége és az utolsó ember*. Európa, Budapest, 1994.
 Huntington, Samuel: *A civilizációk összecsapása és a világrend alakulása*. Európa, Budapest, 1998.
 Karsay Ákos: A középiskolai diákság a vallásokról és az egyházakról. *Teológiai Szemle*, 1998/1. 31–43. o.
 Karsay Ákos: Fiatalok egyházi és vallási kérdésekről. *Teológiai Szemle*, 1999/6. 360–377. o.
 Knitter, Paul F.: *No Other Name? A Critical Survey of Christian Attitudes toward the World Religions*. Orbis Books, Maryknoll, New York, 1985.
 Küng, Hans – Bechert, Heinz: *Párbeszéd a buddhizmusról*. Palatinus, Budapest, 1997.
 Lyotard, Jean-François – Habermas, Jürgen – Rorty, Richard: *A posztmodern állapot*. Századvég, Budapest, 1993.
 McGrath, Alister E.: *Bevezetés a keresztény teológiába*. Osiris, Budapest, 1995.
 Newbiggin, Lesslie: *A Word in Season*. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, 1994.
 Newbiggin, Lesslie: *The Gospel in a Pluralist Society*. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, 1989.
 Pásztor János: *Misszió a XXI. században*. Velence, 2000.
 Tillich, Paul: *Rendszeres teológia*. Osiris, Budapest, 1996.
Válogatás Bonhoeffer legismertebb műveiből. Ford. Lehel Ferenc. Budapest, 1988.
 Végh László: A piacosított hitélet veszélyeiről. *Confessio*, 1994/4. 71–79. o.
 Zahrnt, Heinz: *Az Isten-kérdés*. A Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1997.



MIHÁLYI ZOLTÁNNÉ

Az elmúlt tíz év szakmai összegzése az evangélikus gimnáziumi oktatásban

ELŐZMÉNYEK

Az 1946–47. tanévben 8969 oktatási intézmény működött Magyarországon, ebből 4729 volt egyházi fenntartású (52%), amelyek közül 526 volt az evangélikus egyházé.

1948. június 16-án életbe lépett az egyházi iskolák államosításáról szóló törvény, amely a közel ezeréves hagyományokkal rendelkező egyházi oktatást rövid időn belül erőszakosan megszüntette. Összesen tíz egyházi gimnázium működését engedélyezte a kormány szigorú feltételek mellett. 1952-től sajnos közülük egy sem volt evangélikus. Az oktatás utáni vágy, a gyermekek nevelésének szándéka, a cél, a remény sosem halványult el egyházunkban, de a lehetőségre sokáig kellett várni.

1948-tól 1989-ig a társadalmi változások mellett a magyar közoktatás is lassú, de felülről irányított változáson ment keresztül.

Az 1980-as évektől több iskolai kísérlet indul meg, amelyek sajátos pedagógiai programokhoz egyéni megoldásokat, nagyobb önállóságot kerestek: megkezdődött a nyolcosztályos gimnáziumi oktatás, a Zsolnai-program, a két tannyelvű gimnáziumi oktatás és még sok más. Megnövekedett a tantestületek önállósága, elkezdődött sok más változás mellett az oktatás színesedése. Fontosá vált a tehetséggondozás és a felzárkóztatás, az esélyegyenlőség kérdése, de mindig háttérben maradt a gyermekek nevelése.

Isten iránti bizalom, hit, reménykedés, sok harc, munka, egyeztetés után 1989-ben az evangélikus egyház visszakapta nagy hírű Fasori gimnáziumát. Ezzel elkezdődött az evangélikus egyház számára annak lehetősége, hogy újra gyermekeket neveljen történelmi hagyományainak megfelelően, magas szellemi elvárással, igényes oktatással, a kor színvonalán.

1989. december 15-én Glatz Ferenc bejelentette, hogy a Művelődési és Közoktatási Minisztérium az oktatási törvény módosítására, a volt egyházi ingatlanok felmérésére, az iskolaalapítási monopólium felszámolására készül.

AZ EGYHÁZI OKTATÁS TÖRVÉNYES MŰKÖDÉSÉNEK FELTÉTELEI

1990. évi IV törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról

17.§ Az egyházi jogi személy elláthat nevelési-oktatási tevékenységet, intézményt tarthat fenn (...)

1991. évi XXXII. törvény a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről

2.§ Az ingatlanok közül át kell adni azokat, amelyekben az oktatás, nevelés megvalósítható.

Ez a két törvény, valamint a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosítása már lehetővé tette oktatási intézményeink újraindítását, valamint újak alapítását.

Közoktatási törvény

1993. évi LXXIX. közoktatásról szóló törvény, amelyet az 1996., 1998., 1999. években módosítottak (3. 4. 79. 80. 81. 118. 121. 129.§)

Egyházi intézmények alapításáról

Szabályozza az egyházi iskola alapítását, lehetővé teszi a vallás- és hitoktatást akár önkormányzati iskolában is, elismeri a világnézetileg elkötelezett nevelést az egyházi iskolák számára, rendelkezik a közoktatási megállapodásokról az egyház és a kormány között, amely egyben az egyházi intézményeket a közoktatás részévé teszi, így elismeri a szülők szabad iskolaválasztását, és egyben szabályozza az egyházi oktatási intézmények finanszírozását.

A Magyarországi Evangélikus Egyház törvényei a közoktatásról

A Magyarországi Evangélikus Egyház zsinata megalkotta a közoktatási intézmények alapításáról, működéséről, irányításáról, az igazgatótanácsok összetételéről, feladatáról, az

intézmények szakmai felügyeletéről, a tantestületekről, pedagógusokról, szülők és tanulók jogáról és kötelességéről szóló VIII. törvényét, amely jól alkalmazkodik az oktatási intézmények állami szabályozásához, ugyanakkor figyelembe veszi az evangélikus hagyományokat, elvárásokat.

ÚJRAINDÍTÁSOK, ALAPÍTÁSOK

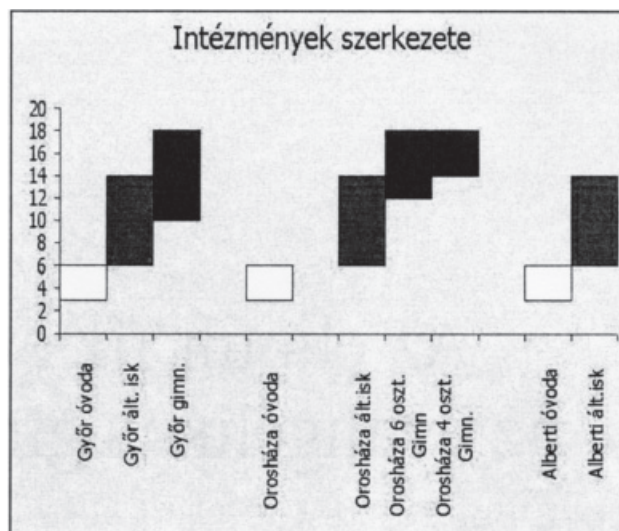
Eszköztelenül indították újra az egyházak azokat az iskolákat, amelyeknek tevékenysége, munkája erőszakosan szakadt meg. Leromlott, elhanyagolt épületekben kezdték meg a tanítást, de azzal a bizonyossággal, hittel és elkötelezettséggel, hogy olyan feladatot, szolgáltatást vállalnak, amelyet őseink hagytak ránk. Különösen nehéz helyzete volt az evangélikus oktatásnak, hiszen hiányzott az oktatás, nevelés folyamatossága, szinte alig akadt már olyan tanár, aki evangélikus iskolában tanított. Ugyanakkor nehéz terheket jelentettek a volt egyházi iskolákba járók mindent megszerző, de sokszor a realitásoktól távol álló súlyos elvárásai, kritikái. Közben megváltozott a világ, a gyerekek, az oktatás, a tanítandó tananyag, az információ, a tudás megszerzésének módja. A negyven év alatt nem volt egyházi pedagógusoktatás, mindenki egyforma képzésben vett részt. A legtöbb tanárban legfeljebb szülők, ismerősök elmondásából alakulhatott ki halvány képe arról, hogy milyen egy egyházi iskola.

Imre Sándor szerint az iskola a közösség olyan intézménye, amely az új nemzedéket a nemzeti élet irányába állítja, annak részesévé teszi, hogy biztosítsa a munka folyamatoságát. Az iskola legyen korszerű és történetileg folyamatos. Tudja feléleszteni a jó hagyományokat, felhasználni a felhalmozott értékeket, tapasztalatokat, és ezek segítségével alkalmazkodik a kor követelményeihez, a társadalom, az egyház, a szülők, a szűkebb régió elvárásaihoz.

1990-től kezdődően folyamatosan indultak el oktatási intézményeink. Volt olyan, amely alapjaiban újonnan szer-



veződött egy üres iskolában, pl. a Fasori Evangélikus Gimnázium, a Deák Téri Evangélikus Gimnázium, a Békéscsabi Evangélikus Gimnázium, a Győri Evangélikus Óvoda és Általános Iskola, az Evangélikus Egyház Aszódi Petőfi



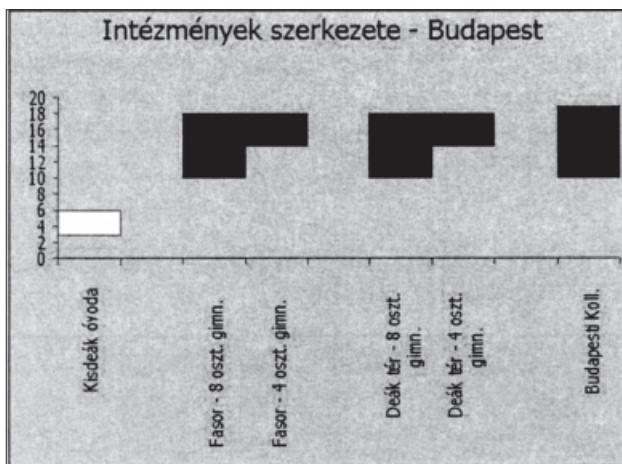
Gimnáziuma, de volt, amelyik a gyerekekkel és a pedagógusokkal együtt lett egyházi fenntartású, pl. a Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium, a Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium (Líceum), az Eötvös József Evangélikus Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola, a miskolci Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium és Pedagógiai Szakközépiskola, a kőszegi Evangélikus Mezőgazdasági és Kereskedelmi Szakközépiskola. Ez utóbbi sokkal nehezebb feladatot jelentett az igazgató, a pedagógus, a lelkész, az igazgatótanács számára, hiszen egyházivá kellett és kell tenni azt, ami addig állami iskolaként működött. Nagyobb türelmet, hosszú kitartást, szeretetet, egymás iránti tiszteletet, egymás szakmai munkájának megbecsülését, őszinteséget kívánt és kíván ma is. Óvodáink többnyire alulról építkező, újonnan alapított intézmények.

Az átvett gimnáziumok mind négyosztályos iskolaként működtek, amelyek az évek folyamán folyamatosan átalakultak.

Minden oktatási intézményünk vezetője és fenntartója igyekezett olyan szerkezetet és profilt kialakítani, amely alkalmazkodott az iskola történelmi hagyományaihoz, de figyelembe vette a szülők igényeit, és megkereste azokat a lehetőségeket, amelyeket a város és a környék még nem tudott kielégíteni. Mindenütt bővíteni akartuk az oktatás-nevelés kínálatát, amelyben mindig legelső helyen állt a keresztény nevelés.

ISKOLASZERKEZETI ÁTALAKULÁSOK

Budapest: Fasori és Deák téri gimnázium, budapesti kollégiumok, Kisdeák óvoda. A két gimnázium azonos szerkezetű, nyolc és négy évfolyamos gimnáziumok. A Kisdeák óvoda egycsoportos intézményként működik a gyülekezet fenntartásában. A budapesti evangélikus kollégiumokban találunk helyet azok a vidéki tanulók, akik a fenti iskolákat választották, és messze laknak tőlük. A Luther Otthon ad helyet a vidéki evangélikus egyetemi vagy főiskolai hallgatóknak.

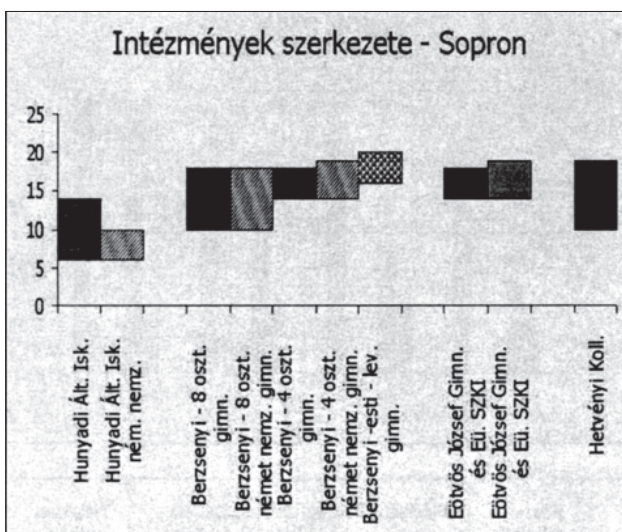


Sopron: A Berzsényi Dániel Evangélikus Gimnázium nyolc és négy évfolyamos gimnázium, amelyben a hely adta lehetőségeket kihasználva német nemzetiségi oktatás is folyik mind a két szerkezetben. Ebben az intézményben a felnőttek is szerezhetnek érettségi bizonyítványt esti vagy levelező tagozaton.

Az Eötvös József Evangélikus Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola négy évfolyamos intézmény, amely a gimnáziumi tanítás mellett humán szakcsoportos oktatást is végez, amely felkészíti a tanulókat az egészségügyi feladatok ellátására.

A Hunyadi János Általános Iskola nyolcosztályos általános iskola, amely megalapozza a német nemzetiségi oktatást Sopronban.

A Hetvényi Lajos Líceumi Diákotthon nyújt kollégiumi lehetőséget a fenti iskolák vidéki tanulóinak.

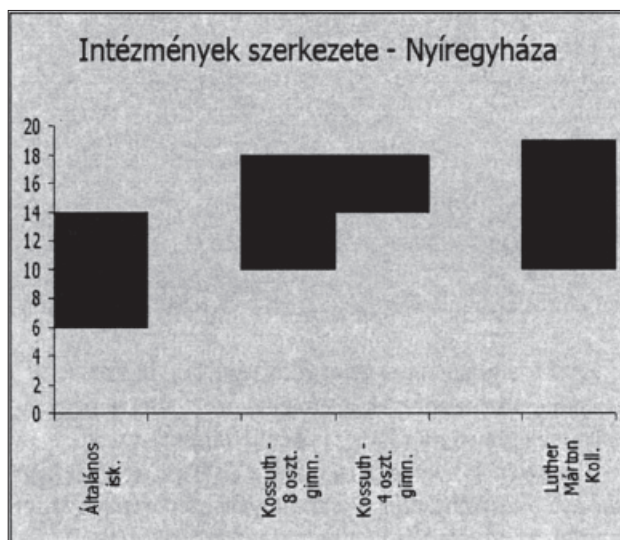


Győr: A Péterfy Sándor Iskolaközpont 3–18 éves korig biztosítja a városban az evangélikus nevelést.

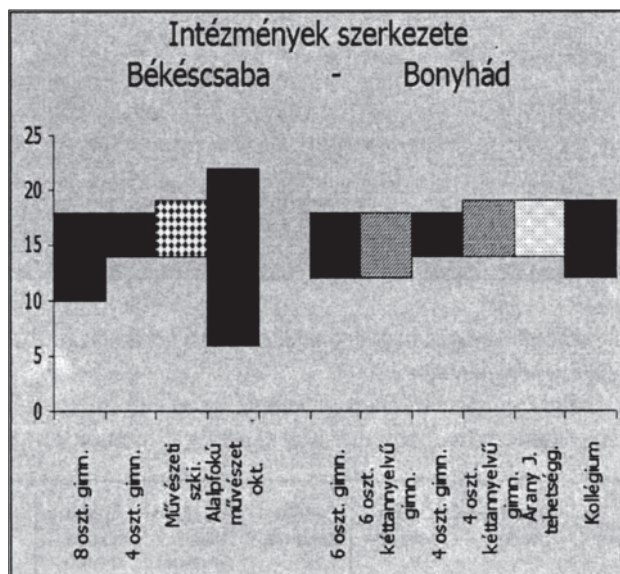
Oroszázán az óvodában és az iskolában ugyancsak lehetőség nyílik óvodás kortól az érettségiig evangélikus nevelésben részesíteni minden olyan gyermeket, akinek szülője ezt igényli.

Albertirsa két óvodával és egy általános iskolával rendelkezik.

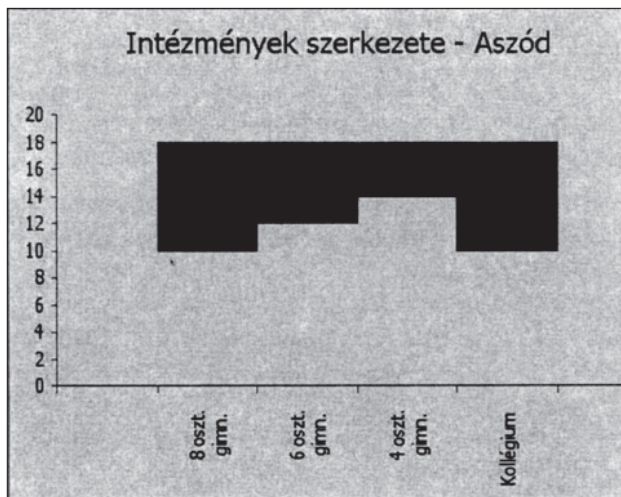
Nyíregyháza: nyolcosztályos általános iskolával, nyolc és négy évfolyamos gimnáziummal és egy minden igényt kielégítő, korszerű kollégiummal segíti a közoktatást.



Bonyhádon a hat és négy évfolyamos gimnázium változatos képzési lehetőségeket nyújt a környék tanulóinak. Emellett két tannyelvű német oktatás is folyik az iskolában. Az egyházi iskolák közül egyedül vehet részt az Arany János tehetséggondozó programban, amely keretében olyan kistélepülések gyermekeit készíthetik fel az érettségre, akik valószínűleg önállóan nem juthatnának el egyetemre, főiskolára.



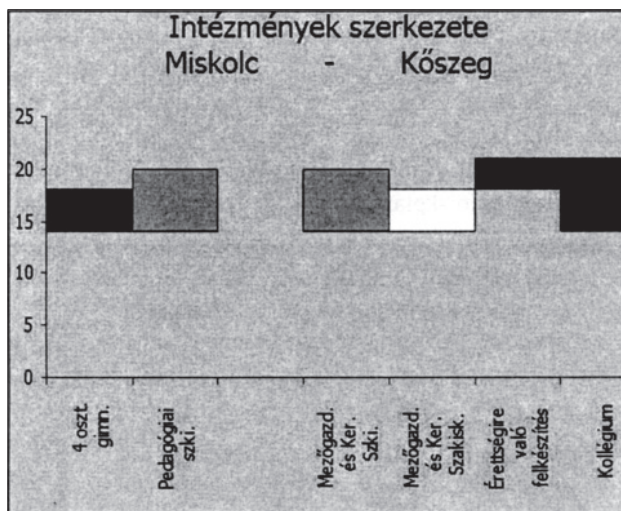
Békéscsabán a hagyományos gimnáziumi tanítás mellett a művészeti oktatáson van a hangsúly. Tehetséges gyermekek művészeti szakközépiskolai, alapfokú művészeti képzést kaphatnak a képzőművészet vagy az iparművészet területén.



Aszód: a gimnázium az egyház legújabb, legkorszerűbb iskolája, ahol a környék gyermekei nyolc, hat és négy évfolyamos gimnáziumi képzés közül választhatnak.

A miskolci és a kőszegi iskolánk a legújabb egyházi fenntartású intézmény, ahol a már működő szervezetben tanulhatnak az oda járó és újonnan jelentkező tanulók.

Sokszínű, változatos iskolarendszer alakult ki 2002-re. Látható a több lábbon való állás igyekezete, a többszintű



iskolában ugyanis nagyobb a lehetőség a beiskolázásra, a gyermekek elérésére.

Szinte minden iskola úgy építette be az informatikát a helyi tantervébe, hogy érettségi vizsgáig a tanulók olyan

felkészültséggel rendelkezzenek, amellyel a bizonyítvány-nal egy időben OKJ szerinti képesítést, illetve nemzetközi számítástechnikai bizonyítványt is kaphatnak. Ez önmagában is egy szakma, amely a 21. században már nélkülözhetetlen.

FEJLŐDÉS, ADATOK, GRAFIKONOK, TANULMÁNYI, ÉRETTSÉGI EREDMÉNYEK

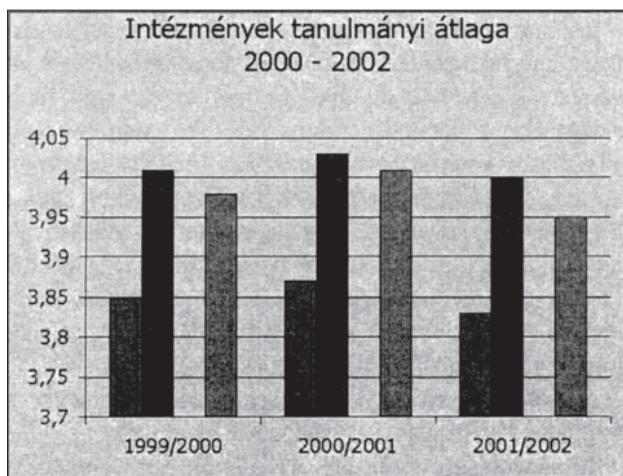


Létszámadatok: a tanulói, pedagógusi létszámok folyamatosan növekednek, és ez a fejlődés még tovább fog tartani akkor is, ha egyelőre több intézményünk nem lesz, hiszen még van olyan iskola, amely nem érte el a legmagasabb évfolyamot (pl.: Bonyhád, Orosháza, Pápa). A beiskolázási adatok azt bizonyítják, hogy az érdeklődés nem csökkent iskoláink iránt. Külön öröm, hogy az új intézmé-



Év	Intézményszám	Óvodapedagógus	Óvodás gyermek	Általános iskolai pedagógus	Általános iskolai tanuló	Középiskolai pedagógus	Középiskolai tanár	Kollégiumi pedagógus	Kollégiumi tanár	Pedagógus összesen	Tanár összesen
1997	30	66	794	140	1397	359	3473	23	549	588	6213
1999	32	68	828	194	1647	378	3839	20	561	660	6864
2000	34	72	839	205	2093	371	4078	18	535	666	7545
2001	39	75	869	207	2141	502	5340	21	716	805	9501
2002	39		914		2331		5638		712		9717

nyek tanulói létszáma növekedett az előzetes félelmekkel ellentétben, de ez mondható el Bonyhádról, Aszódról, Sopronról, Békéscsabáról, Győrről, Szarvasról...



Mint látható, iskoláinkban magas színvonalú oktatás folyik évek óta.

Az egyházi iskolák érettségi vizsgáinak rendjét módosította az érettségi vizsgákról szóló rendelet. Kezdetben



egyházi elnökök és miniszteri biztosok felügyelték az érettségi vizsga törvényességét. A 100/1997. kormányrendelet szerint, érettségi vizsgán elnök csak az lehet, aki szerepel az Országos vizsgáztatási névjegyzéken. (Persze a fenntartó minden vizsgán jelen lehet, de nincs döntési joga.) 5 évre szóló igazolvánnyal lehet ezt a munkát végezni.

Kezdetben a főjegyzők bízták meg az elnököket, ma már az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont feladata mindez. Nehéz, de érdekes feladat az elnökség, mindenképpen sok tanulsággal jár. Sokat lehet tanulni a jól és rosszul szervezett vizsgákból, a jól és rosszul felkészített tanulók munkáiból, feleleteiből. Csak biztatni szeretnék minden kollégát erre a feladatra, mert hasznos, érdekes.

ÉRETTSÉGI EREDMÉNYEK			
Év	Osztályok száma	Érettségizők száma	Össz. tanuló átlag
1994	11	362	3,9
1995	13	404	3,9
1996	15	453	3,8
1997	16	428	3,7
1998	21	545	3,9
1999	18	481	3,82
2000	18	424	3,84
2001	26	628	3,97
2002	32	826	3,93

Az eredmények önmagukért beszélnek. A növekvő tanulói létszám, de változatlanul jó eredmények pedagógusaink munkáját dicséri. Ez folyamatos, magas színvonalú, minőségi oktatást jelent. A legjobb eredményeket a Fasori, a Deák téri, a Berzsényi és a bonyhádi gimnázium érte el, folyamatosan 4,0 feletti átlaggal. A győri gimnázium első érettségi eredménye 4,2. De itt is – mint mindenütt – figyelembe kell venni az érettségizők számát, a beiskolázási lehetőségeket. Ugyanakkor úgy gondolom, minden gimnáziumnak törekednie kell a színvonal emelésére, a belső megújulásra, olyan rendszerek, módszerek átvételére, amelyek már beváltak, és hasznosíthatók. Ez a konferencia lehetőséget nyújt a közvetlen segítségére, a megbeszélésekre, a módszerek, segédanyagok átadására, egymás közötti áramoltatására.

Az érettségi elnökök mindenütt elismeréssel írtak a vizsgák színvonaláról, a tanulók viselkedéséről, felkészültségéről, neveltségi szintjéről. Fel lehet tenni a kérdést, miért ilyen jók az eredmények. A sok ok közül én csak egyet szeretnék kiemelni: az egyházi iskola tantestülete mindig homogénebb, hiszen azonos értékrend mentén neveljük a tanulókat, és ez megegyezik a szülői ház, a gyülekezet nevelési elveivel.

Az egyházi és az önkormányzati iskolában egyaránt választható érettségi tantárgy a hittan, amelyet a mi tanulóink heti két órában tanulnak. Kidolgozott tantervvel és érettségi követelményrendszerrel rendelkeznek az evangélikus egyház.

Az Országos Felvételi Iroda által kiadott különböző sorrendekben, az evangélikus iskolák mindenütt az első harmadban foglalnak helyet, amely azért is elismerésre méltó, hiszen közöttük van olyan, amelyik csak tíz éve működik, vagy annál rövidebb múlttal rendelkezik. Az abszolút összehasonlításnak nincs helye és értelme, hiszen mindannyian tudjuk, hogy iskoláink más környezetben dolgoznak, különböző képességű gyermekeket tudnak felvenni, és ezt csak bonyolítja az újonnan bevezetett felvételi rendszer.

Az 1994–1998-ig terjedő időszakban a felvettek sorrendjében a következő látható: Fasor (31.), Bonyhád (71.), Deák tér (94.), Berzsényi (112.), Nyíregyháza, Kossuth (136.) szerepelnek az első 136-ban.

Az 1996–2000-ig terjedő időszakban a felvettek százalékos aránya növekedett, de a sorrend nem változott.

Az első évek örömteli, euforikus hangulata után iskolarendszerünk lassan valóban kezd rendszerré fejlődni, szervezetten működni, amely azért is nehéz, mert az egyes iskolák közötti kommunikálás a földrajzi távolságok miatt lényegesen nehezebb, mint egy városban belül.

Évenként két alkalommal szervezünk csendesnapot az intézményvezetőknek, amelynek több célja van: egymás jobb megismerése; tapasztalatcsere; lelki, szellemi feltöltődés; példa, amely a tantestületekbe is továbbvihető.

Talán ennek is köszönhető, hogy már több iskola közötti megbeszélést, nevelési értekezletet, közös csendesnapot is rendeztek az elmúlt időszakban, és az elkövetkezőkben is szervezni fognak.

Megszerveztük az intézmények tanulmányi és érettségi eredményeinek értékeléséhez szükséges programot.

Évenként változó, értékelő szempontsорт adunk a tanév értékeléséhez minden intézménytípusra.

Folyamatosan szervezünk továbbképzéseket, amelyek az egyes tantárgyak műveltségi anyagának egységesítését, a jó tapasztalatok átadását, a már bejáratott módszerek megismertetését kívánják elősegíteni. Ugyanakkor igyekeztünk olyan előadásokat is tartani, amelyek mindig az adott szaktárgyhoz kapcsolódtak, de egyházi jellegűnek is megfeleltek. A téma választását mindig szakemberre bízuk.

Az alábbi továbbképzéseket rendeztük meg: magyar, történelem, matematika, fizika, osztályfőnöki, igazgatóhelyettesi, óvónői, könyvtárosi, hitoktatói (ez utóbbi ma már a katechetikai bizottsághoz tartozik). Külön értékelő munkákat végeztünk kollégiumokban, amelyek folytatása, kiértékelése még ebben az évben megtörténik. Itt is az azonos munkát végzők segítése a cél.

Az igazgatótanácsok és az iskolák együttműködésének javítását célozta az a révfülöpi konferencia, amelyet az elmúlt évben szerveztünk lelkészek, igazgatótanács elnökök, intézményvezetők részvételével. Itt fogalmazódott meg pontosan, hogy a gyülekezet és az iskola az együttműködésből csak épülhet. Egymásra vagyunk utalva. Közösen lehet emberré, gondolkodó, nyitott, kritikus és önkritikus egyháztaggá formálni a fiatalokat, akik felnőttként hitből fakadó felelősségű közéleti emberekké válhatnak.

A tanév befejezését követően évenként evangélikus pedagógus konferenciát szervezünk, amely a lelki-szellemi feltöltődést szolgálja a fárasztó tanév után.

Elindítottuk az Evangélikus Iskola című szakmai folyóiratot, amelynek két számát már minden pedagógus a kezébe vehette, olvashatta. Ennek különszáma a közelmúltban jelent meg, és bemutatja oktatási intézményeinket, hogy segítsen szülőnek, gyermeknek iskolát választani.

A törvényes működést betartva minden intézmény elkészítette először 1998-ban a pedagógiai programját, ezen belül a helyi tantervét, amelyet szervezetter, az evangélikus iskolák országos szakértőinek bevonásával, értékelésével jóváhagyták a fenntartók. 2001-ben megtörtént ezek felülvizsgálata, a kerettantervhez való igazítása. Közben elkészült *Az evangélikus nevelés alapjai* című dokumentum, amelyet mindannyian beépítettek nevelési terveikbe. Ezen a helyzeten nem kíván az evangélikus oktatási rendszer változtatni, hiszen ez csak tovább bonyolítaná a már most is több tanterv szerint dolgozó iskola életét, valamint hátrányos helyzetbe hoznánk azokat a tanulókat, akik valamilyen oknál fogva iskolát kénytelenek változtatni.

Az intézmények SZMSZ-ei ugyancsak elkészültek, a fenntartó jóváhagyásával működnek az iskolák.

Törvényességi, gazdasági vizsgálatok azt bizonyítják, hogy iskoláink a rendeleteknek, törvényeknek megfelelően működnek, a tapasztalt hiányosságok, pontatlanságok kijavítása folyamatos és természetes. A visszatérő látogatók, a külső ellenőrzések mind ezt bizonyítják.

HIÁNYOSSÁGOK, FELADATOK

Az elkövetkező időszak feladatai közé tartozik:

- a minőségbiztosítás közös megszervezése;
- a jobb együttműködés lehetőségeinek feltárása, javítása;
- egy jó szakértői hálózat kiépítése;
- a hittantervek kiegészítése;
- hittankönyvek kiadása minden évfolyamra;
- hitoktatók továbbképzésének megoldása;
- iskolalelkészi munka törvénybe iktatása, megoldása.

ÖSSZEGZÉS

Úgy gondolom, jó úton indult el az evangélikus oktatás, és nagy fejlődésen ment keresztül, hiszen szép eredményeket értek el iskoláink. Örülhetünk a sikereknek, de elégedettek nem lehetünk, mert sok feladat áll még előttünk az oktatás-nevelés területén.

Mindenki számára fontos, hogy intézményeink jól működjenek, magas színvonalon oktassanak; versenyképes tudást, korszerű ismereteket tudjanak nyújtani. Ezt csak igényes, színvonalas szakmai munkával lehet közvetíteni a tanulók számára, amely folyamatos továbbképzést feltételez.

Evangélikus intézményeink másik – de nem második – feladata a nevelés. Olyan szeretetteljes légkört kell teremteni a tanórákon és a tanórán kívüli foglalkozásokon, ahol min-

den gyermek közösségre talál, ahol sikerül olyan keresztyén világnézetet, értékrendet kialakítani tanulóinkban, hogy az iskolából kikerülve ép gondolkodású, szilárd erkölcsű felnőttek legyenek, akik tudnak választani jó és rossz, helyes és helytelen között. Tanulóink hitbeli gazdagodása, lelki építése közös feladata a szülőnek, az iskolának, a gyülekezetnek.

A pedagógusoknak, lelkészeknek, hitoktatóknak, úgy kell irányítaniuk és példát mutatniuk, hogy gyermekeink a gyülekezetet erősítő, egyházhoz hű keresztyén emberré válnak, hiszen ők lesznek a jövő evangélikusai, nekik kell nemzeti, egyházi, családi hagyományainkat ápolni és továbbadni.

PINTÉR KÁROLY

Új reformáció?!

*Gondolatok Klaus Douglass könyvéről**

Aligha vitatja a jelenlévők közül bárki is, hogy a történelmi egyházaknak megújulásra van szükségük. Mindenki tapasztalja az erő, lelkesedés és öröm nélküli egyházi életet, azt a merevséget, ami jellemző minden történelmi egyházra. Ezeket a jelzőket még lehetne tovább sorolni, mindegyik jelző kifejez valamit abból az állapotból, amiben vagyunk. Baj van! A népegyházi keretek egyre inkább tarthatatlanná válnak. Hogyan tovább? Mit kellene tennünk?

Erre keresi a választ Douglass könyve. Pontosabban a kötet lelkész írója nem teoretikus válaszokat ajánl a problémák kezelésére, hanem megoldást kínál. Mert amiről ír, azt a Frankfurt am Main-i gyülekezetében megvalósították és gyakorolják, illetve megvalósítani szándékoznak. A könyv éppen ezért rendkívül izgalmas. Az író tételei mögött egy működő modell áll.

A bevezetőben ezt írja Douglass: „Napjainkban nem túl jó az egyház közhangulata. Széltében-hosszában hallani a sirámokat, hogy fogy a tagok száma, csökken az istentiszteletek látogatottsága, hogy kevés a pénz az egyház fenntartására, hogy az emberek egyre kevésbé készek részt vállalni a gyülekezeti feladatok teljesítésében. Felütötte fejét a pesszimizmus, és rendszeres időközönként kerülnek elő az újabb és újabb háborzongató számadatok... Mások úgy vélik, nincs ok a borúlátásra: »Az egyház eddig még túlélte minden válságot. Szorítsuk hát össze a fogunkat és gyürközzünk neki. Ha eléggé bízunk magunkban és Istenben, sikerülni fog.«” (21. o.) Douglass két dolgot állít: egyfelől azt, hogy az egyház valóban válságban van, másfelől azonban – ha helyesen gondolkodunk felőle – ez „jó hír”.

Ez a válság – *Jürgen Moltmann* református teológus szavaival – két okra vezethető vissza: Az első ok szerint az egyház *relevanciakrízisben* van. Ez azt jelenti, hogy nem éri el a mai embert. Nem tudja megszólítani. Elbeszél az emberek füle mellett. Igaz, ezért a kialakult helyzetért nem az

egyház a felelős. Oka elsősorban a társadalom általános individualizációja. Ami azt jelenti, hogy a mai ember „gondolkozhat, ahogy akar, élhet tetszése szerint, hihet bármi- ben – a lényeg az, hogy neki jó legyen, és mást ne zavarjon. Mindenki a maga módján lehet boldog.” (26. o.) A másik ok súlyosabb: az egyház *identitászavara, -krízise*.

Két évvel ezelőtt ezen a helyen előadást tartottam ezzel a címmel: *Kereszténység elvesző identitással?* Akkor egy katolikus teológusra való utalásom miatt a beszélgetés jórészt mellékvágányra terelődött. Amikor azt az előadásomat – morgolódásomat – írtam, nem ismertem még Klaus Douglass könyvét. De úgy gondolom, az identitásválság kérdését mindenkinek fel kell vetnie, akinek fáj egyházunk elesett állapota, vágyik a megújulásra, és felelősen keresi a megújuláshoz vezető utat. Azt a kérdést ugyanis nem lehet megkerülni, hogy mi teszi az egyházat egyházzá. Douglass véleménye: „ha mindent lehet egyháznak nevezni, akkor végül is semmi sem tekinthető egyháznak.” (30. o.) Vannak, akik úgy gondolják, hogy identitászavarról beszélni túlzás. Az egyház él! Utalnak a számtalan rendezvényre, amelyek mind-mind az aktivitást, a mozgást tükrözik. Mások ugyan elismerik az egyház gyengülését, zsugorodását, de ezt – Németországban – „egészséges zsugorodásnak” nevezik. Az elmúlt 40 évre visszagondolva – az úgynevezett szocialista országokban – ennek a megállapításnak van igazságtartalma. Akik ugyanis a hitüket, meggyőződésüket, gyülekezethez való ragaszkodásukat nyíltan felvállalták, azok egyre tudatosabb keresztyének lettek. Ez vitathatatlan. Douglass szerint az egészséges zsugorodásról beszélni ön-áttatás. Az egészséges állapot a növekedés és a termékenység. Igaza van!

Azt nem vonja kétségbe, hogy a társadalom igényt tart – két vonatkozásban is – az egyház szolgálatára. Egyfelől sokan vannak olyanok, akik nem boldogulnak az életükkel, s ezért krízishelyzetben élnek. Ezek között az egyház végezzen *krízismenedzselést*. Másfelől pedig lássa el a társadalomban a *vallási alapszolgáltatást*, azaz keresztteljen, konfirmáljon, eskessen és temessen. Ezenkívül rendezzen

* Elhangzott az Evangélikus Értelmiségi Műhely 2002. október 30-i alkalman. Klaus Douglass: *Az új reformáció. 96 tétel az egyház jövőjéről*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2002.

ünnepeket, orgonakoncerteket... stb. „Mindkét esetben valóságos társadalmi igényről van szó” – írja Douglass –, „amint azt minden ide vonatkozó közvélemény-kutatás tanúsítja. És úgy tűnik, hogy mindaddig, amíg egyházként igénylik tőlünk ezt a kettős szerepet, van hely a számunkra. Jó hír ez? Attól tartok, hogy nem. El kell döntenünk, hogy kitől vagyunk hajlandók elfogadni, hogy szerepeket osszon ránk: a társadalomtól-e vagy Jézustól? (...) Márpedig Jézus azt kívánja gyülekezetétől, hogy megtérésre hívja az embereket egy túlnyomórészt önmagukra összpontosító életből egy egyre inkább Krisztus akarata szerint folytatandó életre. Természetesen ennek a Krisztusra összpontosító életnek is része az embertárs iránti szeretetteljes magatartás, csak nem merül ki ennyiben. Az olyan egyház, mely csak gondoskodni, gyámolítani, megnyugtani, segítséget nyújtani képes, de megtérésre és követésre hívni nem, talán betölti a társadalomtól kapott megbízatását, de nem Jézusét, aki azzal bízta meg, hogy az embereket az ő követésére hívja”. (37. o.)

A jelen egyházi helyzetet, a meglévő válságot azért tartja „jó hírnek”, mert ebben a kihívásban az egyház Urának a szeretetét ismerhetjük fel. Ezt írja: „Szilárdan meg vagyok róla győződve: az egyház mostani krízise Istenünk teremtő erejű provokációja. Isten azt akarja, hogy egyháza alapjaiban változzon meg. Isten kétségtelenül nagyon sok mindent elvesz tőlünk a mostani időkben – de azzal a szándékkal teszi, hogy sokkal többel ajándékozzon meg.” (40. o.)

Douglass a könyvében nyomatékosan hangsúlyozza, hogy nem új reformokra van szükségünk, hanem új reformációra! „Lehet, hogy a »reformáció« szó kissé fellengzősen hat, ámde ez a kifejezés teszi egyértelműen világossá, hogy az egyház jelenlegi feszült helyzetében nem elég a toldozgatás-foltozgatás, miközben lényegében minden marad a régiben. – Minden félreértést elkerülendő: én nem tekintem magam valamiféle új reformátornak... Az eszmék, amelyeket itt hirdetek, már jó ideje benne vannak a levegőben. Én csak megpróbálok őket a magam módján és a saját tapasztalataim horizontján kifejezésre juttatni.” (53. o.) – „Nem az a célom, hogy új egyházat hívjak életre. Azt szeretném, ha evangéliumi egyházunk ismét valóban evangéliumivá lenne.” (52. o.)

Mik azok az „eszmék”, melyekre Douglass a fenti idézetben utal? Olyan radikális lépések ezek, melyek megtételéhez teljesen új szemlélet szükséges. Másként ez az új reformáció elképzelhetetlen. Tizenkét feladatot jelöl meg, és minden feladatot nyolc tételben summáz. Így ez az összesen 96 tétel mintegy utalás Luther tételeire.

A KÖNYV SZERKEZETE

A továbbiakban ismertetem a 12 feladatot, a 96 tételből – önkényesen – néhányat idézek, azokat, amelyek a feladat tartalmát számomra a leginkább megfogalmazták, kifejezték.

I. Visszatérni a reformátori középpontba. 1) Luther szándéka az volt, hogy az egyház üzenetét bibliai alapokra helyezze, külső formáját pedig kora színvonalára emelje. Az egyház ez idő szerint olyan állapotban van, amely nem felel meg sem az egyik, sem a másik követelménynek. 3) Aki reformálni akarja az egyházat, annak a tartalom kérdéseivel kell kezdeni. Ezen a ponton azonban nem állhat meg. 5) A keresztyén hit nem normák és szabályok rendszere, és nem is világnézet vagy tan. A keresztyén hit az ember és Jézus Krisztus között létrejött bizalmi kapcsolat.

II. Felszabadítani a spiritualitást. 10) Itt az ideje, hogy az egyháznak – minden mást megelőzve – az Isten-kérdést illetően legyen tekintélye. 11) Jézus Krisztus a válasz korunk spirituális éhségére. Ezt azonban nem elég csupán állítani. Ennek megtapasztalhatóvá kell válnia gyülekezeteinkben.

III. Újra felismerni a küldetést. 18) Jézus Krisztus egyháza nem döntheti el tetszése szerint, hogy akar-e „missziót” folytatni vagy sem. 19) Misszió és tolerancia nem mond ellent egymásnak. 20) Nincs keresztyénség megtérés nélkül – megtérési élmény nélkül azonban igen. 21) A megtérés folyamatahoz hozzátartozik a betagolódás a gyülekezetbe. 22) Aki közölni akarja másokkal a jó hírt, annak magának is jó hírré kell válnia.

IV. Aktivizálni a hívők egyetemes papságát. 25) Luther tanítása az egyetemes papságról a legfontosabb tényező, ami még ma is megkülönböztet bennünket a katolicizmustól. 26) Az úgynevezett „lelkészek” és az úgynevezett „laikusok” közötti különbségtétel nem biblikus és nem protestáns. 30) A gyülekezet vezetésének legfontosabb feladata, hogy hozzásegítse a gyülekezet tagjait adományaik, képességeik felismeréséhez, és segítse őket, hogy éljenek velük.

V. Újraderfinálni a lelkipásztori hivatást. 34) Egyházunk lelkipásztor-központúsága súlyos teher mind lelkipásztorainknak, mind a gyülekezeteknek. 36) Az újszövetségi gyülekezeteket nem lelkipásztorok, hanem munkacsoportok vezették. 38) A jövő formulája így hangzik: „Lelkipásztor a munkatársakért, munkatársak a gyülekezetért”. 40) Gyülekezeteink megújulása nagymértékben lelkipásztoraink lelki megújulásán múlik.

VI. Vállalni az irányítás felelősségét. 43) Ahol hiányzik a vezetés, ott nem szabadság uralkodik, hanem az erősebb joga. 45) A Szentlélek munkája nem szükségtelenné, hanem értelmessé teszi a tervszerű működést. 46) A jövő egyháztanácsának (presbitériumának) feladata a következő: „víziókat kialakítani, víziókat továbbadni, víziókat meggyökereztetni”. Minden egyéb munkával másokat kell megbízni. 47) Az Újszövetség tanítása szerint csak olyanok vezethetik a gyülekezetet, akik képesek azt lelkileg is táplálni.

VII. Képzni a kics csoportok egészséges struktúráját. 49) Gyülekezeteink túlságosan nagyok ahhoz, hogy légkörük személyes és elkötelező erejű legyen, és túlságosan kicsik, hogy a diakónia, az evangélizáció vagy a spiritualitás terén kielégítő teljesítményt nyújtsanak. 50) Az újszövetségi gyülekezetnek két egyenértékű középpontja volt: az istentiszteleti összejövetel és a házközösség. 54) Különböző körök

és csoportok nagy számban vannak gyülekezeteinkben. Mindenekelőtt azonban teljes értékű kiscsoportokra van szükségünk. 55) A jövő gyülekezetének nem házi gyülekezetei és hasonló csoportjai lesznek. A jövő gyülekezete kiscsoportokból fog állni. 56) Az egyén csak egy teljes értékű kiscsoportban kaphatja meg azt a gondoskodást, amelyre szüksége van. A kiscsoportok vezetői ezért a jövő pásztorai.

VIII. Kialakítani a szeretet kultúráját. 59) Nincs élő keresztyénség közösség nélkül. 62) A szeretetteljes légkörű gyülekezetek vonzóvá lesznek. 64) Az egyház csak akkor egyház, ha másokért él.

IX. Megszabadítani az istentiszteletet béklyóitól. 66) Istentiszteletünk az egyházi zene és a liturgikus hagyomány kettős béklyójában vergődik. Ha nem sikerül megszabadítanunk tőle, hamarosan meg fog szűnni. 69) Az istentiszteleteknek a közeli jövőben át kell térniük egy többvágányú koncepcióra. 70) A jövő istentiszteletét nem a lelkipásztor fogja tartani, hanem a gyülekezet fogja ünnepelni.

X. Egyszerűsíteni a gyülekezeten belüli struktúrákat. 75) El kell döntenünk, hogy mit tartunk fontosabbnak: az egyház külső formáinak a megőrzését vagy a tartalmi megújulást. 78) A következő évek zsinatainak az lesz a feladatuk, hogy a gyülekezeteket tehermentesítsék a jelenleg érvényes szabályok 80%-a alól, a közbeeső időszakban pedig polgári engedetlenségre szólítsák a gyülekezeteket. 79) A komplikált struktúrák megbénítják a gyülekezeteket. A jövő jel-szava az egyszerűsítés. Ami nem működik egyszerűen, az egyszerűen nem működik.

XI. Helyreállítani a gyülekezet primátusát. 86) Nem a gyülekezetek vannak azért, hogy az egyház intézményét szolgálják, hanem az egyház intézménye van azért, hogy szolgálja a gyülekezetet. 87) Egyházunkban a hierarchikus viszonyokat és az igazgatási struktúrákat le kell építeni – és pedig a lehető leghamarabb.

XII. Jövőt álmodni az egyháznak. 91) Jövőt álmodni az egyháznak annyit jelent, mint életre kelteni gyülekezeteinkben az őskeresztyénség álmát. 92) A jövő egyházáról álmodni annyi, mint Isten álmának nyomába szegődni. 94) Csak álmodni nem elég. Álmainkat tettekre kell váltanunk. 95) Megálmodni az egyház jövőjét annyit jelent, mint magunkhoz ölelni az újat. 96) Az egyetlen erő, amely képes valamit jóra fordítani, a hit, a remény és a szeretet együttes ereje.

Három témát emelek ki a Douglass által javasolt feladatok közül: *elsőnek a struktúrák megváltoztatásának a kérdését s ezen belül az istentiszteletek megújításának a dolgát.* Másik téma a *házi csoportok* ügye és végül a *spirituális megújulás* kérdése.

A STRUKTÚRÁK ÉS AZ ISTENTISZTELET

Douglass úgy ítéli meg, hogy ez az „új reformáció próbaköve. A lelki megújulásra sokan vágnak. Valóságos reformációról azonban csak akkor beszélhetünk, ha egy egyház vagy egy gyülekezet hajlandó ennek érdekében struktúráit is tar-

tósan átrendezni.” (296. o.) A dolog azonban nem olyan egyszerű. Ezzel Douglass is tisztában van: „...ebben a dologban »fentről« nem sokat várhatunk. Ezt nem a rosszindulat mondatja velem. De tény, hogy a legmagasabb tisztéseket viselő egyházi vezetőkben ugyanazt a tehetetlenséget tapasztalhatjuk, mint a legegyszerűbb gyülekezeti tagban, ha a struktúrák megváltoztatásáról van szó.” (297. o.) Ezt a döntést azonban meg kell tennünk, mégpedig mindenkinek a maga helyén. Könnyebb talán meghozni a döntésünket, ha tudatosítjuk, hogy „minden gyülekezeti struktúrárt emberek gondoltak ki – még ha régen is –, ezért csak emberek változtathatnak rajtuk.” (296. o.)

Bizonyos változtatásokra folynak kísérletek nálunk is. Például a Deák téren évek óta a gyülekezet tagjai olvassák fel a lekiót és a hirdetéseket. Kispesten az istentisztelet elején hangzik el a hirdetés, de a keresztelés is akkor történik. Minden vasárnap kérik, hogy álljanak fel azok, akik először vannak a gyülekezetben. Köszöntik őket, és megajándékozzák egy kis könyvecskével. Ugyancsak minden vasárnap az igehirdetés után, az ifjúság énekel az oltár előtt gitárkísérettel. A házasulandók az istentisztelet után – ugyancsak az oltár előtt – bejelentik házassági szándékukat, és meghívják a gyülekezetet az esküvőjükre. Ha valaki súlyos betegségéből gyógyul meg, vagy hosszabb külföldi útról tér haza, beszámol röviden a gyülekezetnek helyzetéről, élményeiről. Ha valaki pedig konferencián vesz részt, akkor bizonyosságot tesz az ott kapott lelki áldásokról. Nyilván lehetne még sorolni azokat az újításokat, szerény kezdeményezéseket, amely egy-egy lelkész vagy gyülekezet kísérletezik. Érdemes lenne ezeket számba venni, és az eredményességüket is megvizsgálni.

Douglass könyvét olvasva az embert izgatja, hogy ezeket a strukturális változtatásokat hogyan valósította meg a saját gyülekezetében. De erre – a halvány utalásokból – csak következtetni lehet. Nem beszél róluk. Az nyilvánvaló a könyv olvasása kapcsán, hogy az inspirációt, a modellt az amerikai egyházak szolgáltatták Douglassnak. Állandóan utal az amerikai tapasztalataira. Amerikában az evangélikus egyház azonban nem népegyház. Az emberek nem beleszületnek az egyházba, hanem tudatos döntéssel válnak az egyház tagjaivá.

Douglass nem kevesebbet kíván a népegyháztól – s most szándékosan leegyszerűsíttem és sarkítom a problémát mint azt, hogy mozduljon el a szabadegyházak vagy az úgynevezett evangéliumi egyházak szervezeti felépítésének és kegyességi gyakorlatának az irányába! Lássá be, hogy a történelmi öröksége megbénítja, megerőlténíti. Sokak számára pedig egyenesen akadályt jelent az egyház tradíciója.

Ezért fogalmazza így a 75. tételét: „El kell döntenünk, hogy mit tartunk fontosabbnak: az egyház külső formáinak megőrzését vagy a tartalmi megújulást... Ez nem azt jelenti, hogy egyházunk külső formája alapvetően rossz” – írja. Majd így folytatja: „Vannak emberek, akiknek éppen ez a struktúra a megfelelő. A baj csak az, hogy ezek az emberek az idők folyamán alig látható kisebbségre kerül-

tek az egyházban. Ez persze nem feltűnő, mert a többi 90% csendben és halkán eltűnt, a »lábával szavazott«. Legfeljebb egy-egy nagy ünnepen láthatók még, és megkereszteltetik a gyermekeiket. Egyébként távol maradnak. Ennek következtében paradox módon a magmaradó abszolút kisebbség került többségbe a döntéshozó grémiumokban. (...) Nem tartható tovább, hogy 10% (és azt az arányt alaposan felkerekítettem!) olyan struktúrákat és külső formákat betonozzon be, amelyek az emberek 90%-át visszatartják attól, hogy templomba járjon!” (298. o.) Ezek a mondatok elgondolkodtatók, s alig vitatható igazságuk. Ezek tények!

A fenti sorok írásánál Douglass elsősorban az istentiszteletre gondol. Ebben a kérdésben magam is gondban vagyok. Nem vagyok a liturgia szakembere – de szeretem a liturgiát. Nagy élményt jelentett, amikor fiatal lelkészként elolvastam Radó Polikárp könyvét a liturgiáról. Ennek a könyvnek a nyomán – vidéki gyülekezeteimben is, ahol szolgáltam – tanítottam a híveinket. Elmagaráztam istentiszteletünk elemeit. Szerettem volna, ha az istentisztelet minden mozzanatát tudatosan élték volna át. Ezt a Deák téren is megtettük. Tudom, hogy egyházunknak van egy Liturgikai Bizottsága. Értékelem a munkájukat. Az *Evangelikus Élet* „Liturgikus sarkát” is szívesen olvasom. Mindezek ellenére azonban nem áltatom magam. A gyülekezetnek csak egy kis rétege szereti istentiszteletünk hagyományos formáját. A többség egyszerűen megszokta. Nem gondolkodik felőle. De hány embert tart vissza? Erről nincs, nem is lehet statisztikánk. Sokan vannak azonban, akik elmondják véleményüket. Ők istentiszteletünk formáját merevnek, megüresedettnek érzik. Olyan számukra, mint egy kövület, ami szép és érdekes lehet, de nem él. Most nem az a kérdés, hogy akik így gondolkodnak, azoknak igazuk van-e vagy sem. Most a tényt kell komolyan vennünk: az emberek többsége elutasítja az Isten dicsőítésének ezt a formáját. Az a véleményem, hogy ugyanazt elmondhatjuk a magyar helyzetről, amit Douglass a németországiról megállapít: „Az az állítás, hogy istentiszteleteink »mindenkinek szólnak«, akronizmus (= túlhaladott kijelentés). Ezzel szemben tény, hogy istentiszteleti helyiségeink kialakításának módjával, azzal, ahogy beszélünk, amilyen zenét játszunk, a témákkal, amelyekkel foglalkozunk, az öltözéssel, amelyet viselünk, akarva-akaratlanul kialakítunk egy bizonyos közönséget. Természetesen nem akarunk mi kirekeszteni senkit, de ahogy istentiszteleteink formája, ugyanúgy mondanivalónk is egy bizonyos embercsoportot szólít meg, másokat nem. Sőt vannak olyanok, akiket mindez egyenesen taszít.” (27. o.)

Wittenbergben 1526 januárjában jelent meg Luther munkája, *A német mise és az istentisztelet rendje (Deutsche Messe und Ordnung des Gottesdienstes)*. Nagyon érdekes és elgondolkodtató, amit ott Luther ír. Douglass is utal rá. Luther úgy gondolja, hogy meg kellene tartani a diákság kedvéért a latin misét. Egyszerűen azért, mert a latin a különböző népek között a kapcsolatteremtés nyelve. („Én

bizony szeretnék olyan ifjúságot és népet nevelni, amely idegen országokban is hasznára tudna lenni a Krisztusnak, s idegen emberekkel is tudna beszélni, hogy úgy ne járjunk, mint a valdensek Csehországban, akik hitüket annyira nyelvük korlátai közé zárták, hogy senkivel sem tudják magukat megértetni...”) A német nyelvű istentiszteletet az együgyű nép kedvéért kell létesítenünk – írja Luther. Olyanokért, akik „még nem hisznek, vagy nem keresztyének, sőt nagyobb részük csak úgy áll ott, és báméskodik, hogy valami újat lásson, akár csak a törökök vagy a pogányok között nyílt piacon vagy mezőn tartanánk istentiszteletet. Mivel itt még nincs rendezett és tudatos gyülekezet, amelyben az evangélium szellemében lehetne a keresztyéneket kormányozni; hanem csak nyilvános buzdítás folyik a hitre és a keresztyénségre”.

Azt kell tehát mondanunk, hogy Luther a liturgikus istentiszteletet missziói és tanítói célból hagyja meg. A „rendezett és tudatos” gyülekezetnek semmi szüksége sincs erre a liturgikus istentiszteleti formára. Ezt írja pontosan: „azoknak, akik komolyan törekszenek a keresztyénségre, s az evangéliumról szóval és tettel tesznek tanúságot, kellene név szerint összeiratkozniuk, s valahol valamely házban maguk között összegyülekezniük imára, olvasásra, keresztelezésre, a szentség élvezésére s más egyéb keresztyén cselekedetek gyakorlására. Ezen a renden belül lehetne mindazokat, akik nem keresztyénileg viselkednek, megismerni, büntetni, javítani, kizárni vagy kiközösíteni, Krisztusnak Mt 18,15-ben foglalt rendelése értelmében. Ebben lehetne a keresztyénekre egy általános alamizsnálkodást kiróni, amelyet önként gyakoroljanak s osszanak ki a szegények között Szt. Pálnak 2Kor 9,1–12 és következő verseiben feljegyzett példája szerint. Itt nem volna szükség sok és hosszadalmas éneklésre. Itt rövid s megfelelő módon a keresztséget, illetve a szentséget is ki lehetne szolgáltatni s minden súlyt az ígére, imádságra és a szeretetre helyezni. Itt egy jó s rövid kátéra volna szükség a hitről, a tízparancsolatról s a Miatyánkról. Szóval, ha megvolnának az emberek és a személyek, akik komolyan törekszenek a keresztyénségre, a rendeket és szabályokat könnyű volna megcsinálni.”

Valljuk be, amit Luther az élő hitű keresztyének istentiszteleti formájáról gondol, az pontosan az, amit a szabadkeresztyén gyülekezetek és kiségyházak gyakorolnak. Ez bizony igencsak messze esik azoktól a teológiai megfontolásoktól, amelyeket a liturgiánk megújulása érdekében a teológusok megfogalmaznak. Douglass a csüggesztő helyzetet, az egyre üresebb templomainkat látva jut el oda, hogy Lutherre figyelve radikális változást sürgessen a strukturális kérdésekben.

Komolyan kellene vennünk, hogy nálunk nincs Szent Liturgia, mint ortodox testvéreinknél. Luther az istentisztelet formáját és mikéntjét adiaforonnak, üdvösségünkre nézve indifferensnek tartja. Egyedül a felebaráti szeretet határoz ebben a kérdésben is! Idézem: „Mivel pedig ez a külső rend Istenhez való lelkiismeretbeli viszonyunk tekin-

tetében lényegtelen, s a felebarátnak mégis hasznára válhat, a szeretetnél fogva, amint Szt. Pál tanít...”

Ha Luther ilyen világosan látta ezt a kérdést, akkor miért nem vezette be ezt a formáját az istentiszteletnek? – kérdezhetjük okkal. Ő maga adja meg erre a feleletet: „Én azonban nem tudok s nem szeretnék még ilyen egyházközséget, illetve gyülekezetet rendezni vagy szervezni. Mivel nincsenek még meg a hozzá való embereim és személyeim, amint nem is látok, akik arra törekednének. De ha rákerül a sor, hogy megtegyem, s a körülmények kényszerítő hatása alatt a dolog elől nyugodt lelkiismerettel többé ki nem térhetek: az esetre szívesen meg fogom tenni a tekintetben a magamét, amennyire csak tőlem telik.” Később nyilván a rajongókkal kapcsolatos tapasztalatai is visszatarthatták Luthert ettől a lépéstől.

Az istentisztelet kérdésében nem tudok én sem más megoldást, mint amit Douglass is javasol: tartsunk többféle módon istentiszteleteket a gyülekezetben. A katolikus egyházban a 2. vatikáni zsinat óta a nép nyelvén kell tartani a misét. A Belvárosi templomban kanonok-plébános barátunk, testvérünk ennek ellenére bizonyos időpontban latinul misézett azok kedvéért, akik ragaszkodtak ehhez a hagyományhoz. Igaza volt. Gondolom, hogy halála után is fennmaradt ez a gyakorlat.

A KISCSOPORTOK ÉLETE

Rendkívül fontosnak és izgalmasnak tartom ezt a kérdést. Ő maga is hasonlóképpen gondolkodik erről. Ezt írja: az a döntés, hogy radikálisan a házi körökre támaszkodom, eddigi lelkipásztori tevékenységem egyik legfontosabb váltóállítása volt. Ez az egyik legfontosabb kulcsa a gyülekezetépítésnek Niederhöchstadtban. Munkánk nem néhány hihetetlenül sokat teljesítő »szuper-lelkipásztor« tevékenységére épül. »Titkunk« sokkal inkább az, hogy a lelkipásztorok munkája a házi gyülekezetekben megsokszorozódik.” (235. o.)

Az ébredés idején mi erről az utómunka kapcsán beszélünk. Nem elég ugyanis az embereknek hitre jutniuk, a hitben meg is kell maradniuk. Hadd idézzem ezzel kapcsolatban Douglass szemléletes képét, mondatait: „Egyetlen bábának vagy szülőorvosnak se jutna eszébe, hogy az újszülöttet, miután meglátta a napvilágot, sorsára hagyja: »Én világra segítettem, a többi az ő dolga.« Vagy ami még rosszabb: »Majd Isten gondoskodik róla!« Ellenkezőleg: miután elvágta a köldökzsinórt, és megfürdette a gyermeket, odahelyezi az apa vagy az anya karjaiba, vagy valaki máséba, aki szeretettel öleli magához, és gondoskodik róla. A gyermek továbbélése szempontjából ez épp annyira fontos, mint maga a szakszerűen levezetett szülés. Azt az embert, aki frissen jutott hitre, ha azt akarjuk, hogy hite tovább éljen, egy gyülekezet karjaiba kell helyezni, aki őt magát és hitét szeretettel öleli magához, és táplálja. Elvezetni valakit Krisztushoz és azután nem integrálni a gyülekezetbe olyan, mint egy éppen megszületett babát az asztalra tenni, és azt

mondani: »Most már boldogulj, ahogy tudsz!« Ez lelki gyilkosság lenne.” (118. o.) A bibliaórák és egyéb gyülekezeti rendezvények erre az integrálásra nem alkalmasak – mondja Douglass, erre valók a kicscsoportok. Mi az ébredés idején az utómunka legfontosabb „eszközének” a közösséget tartottuk. Ez a kérdés állandóan napirenden volt. Most, hogy megtaláltam és rendezem az ötven évvel ezelőtti levelezésemet, mosolyogva látom, hogy még a szerelmes leveleimnek is témája volt ez a kérdés. Óriási vitákat váltott ki az 1946-tól 1951-ig terjedő időszakban, hogy milyen legyen ez a közösség. Nyitott vagy zárt? Magam 1951 végéig zárt közösséghez tartoztam. Ez a zártság azt jelentette, hogy gyakoroltuk az egyházfegyelmet, és igyekeztünk egy többékevésbé szigorú regula szerint élni a keresztyénségünket. Ezt a gyakorlatot sokan törvényeskedésnek minősítették. Sokszor igazuk volt, valóban törvényeskedők voltunk. De ugyanakkor ez semmit nem von le abból, hogy komolyan akartuk venni a Krisztus-követést. Sokunkban csak az 1951-es év táján érlelődött meg a felismerés, hogy ezt a zárt formát a népegyházi keretek között nem lehet gyakorolni. Akik ezt nem fogadták el, és fenn kívánták tartani a zárt közösséget, azok előbb vagy utóbb kiszakadtak az evangélikus egyházból, és valamelyik szabadegyházhoz csatlakoztak. A viták ellenére a két tábor egyetértett abban, hogy a közösség feltétele a megmaradásnak. Még akkor is, ha ezeket a közösségeket nem szabad idealizálni. Most, a leveleim rendezgetése közben találtam meg azokat a jegyzeteimet is, melyeket Túróczy Zoltán püspök úr evangélizációján készítettem. A püspök úr 1949 decemberében szolgált Sopronban. Egyik este a közösségről beszélt. Igyekeztem gondolatait és kifejezéseit hűségesen rögzíteni. A következőket mondta. „A közösségnek nem az a célja, hogy boldogítson, hanem az, hogy üdvözítsen. Ha ezt nem látjuk, akkor csalódunk a közösségben. Mi azért szoktunk közösségbe menni, hogy ott agyba-főbe szeretgessenek bennünket. Mondhatod azt is, hogy ilyen emberek között én nem maradok, akik annyit pletykálnak, zsörtölődnek... Ott is hagyhatod őket, és elmehetsz egy másik közösségbe... És egyszer csak oda jutsz, hogy azt állapítod meg magadról, hogy csak »én vagyok keresztyén!«”

Egy csepp szeretnivaló nem lehetett az első közösségben, hiszen Jézus azt mondja róluk: „meddig szenvedlek még titeket!” A közösségnek szolgálata van: 1) A közösség tart. (Számon tart, észreveszi, ha hiányzom. Persze ez sokszor nem kellemes.) 2) Segítségre van a hitünk dolgában. (A hitünk változik. Van a hitünkben holtpon t is, s akkor a közösség lök egyet a már-már megállt életünkön.) Hitből hitbe! Megfigyelhetjük: Isten nem engedi, hogy egy közösségben mindenki nyamvadt legyen. Ha én gubbasztok, a másíknak lobog a hite. 3) A közösségnek szolgálata van a mi megszentelődésünk harcaiban is. A közösségben mindig vannak emberek, akik meg merik mondani az igazságot a szemembe. Figyelmeztetnek a bűneimre. Igaz, ez sokszor nem a legtapintatosabb formában történik. Minden közösségben van „szókimondó gyerek”. 4) Az imádság szolgálata.

Túróczy püspök mondatai kijózanítóak. A közösséget ma sem lehet idealizálni, de nélkülözni sem. A házi kiscsoportokat nem Douglass találta ki. Ő maga így ír erről: „...egyházunkban majd minden lelki fellendülés és tartós megújulás együtt járt a közös imádság, bibliaolvasás és eszmecsere céljából összegyülekező lelki kisközösségek életének felélénkülésével. A legjobb példa erre a pietizmus mozgalma, amely a 17. századtól kezdve az egész országban mindenfelé »bibliaköröket« hívott életre.” (215. o.) Németországban a náciizmus idején a Hitvalló Egyház kénytelen volt a tagjai pásztorlását házi csoportokra bontva végezni. Magyarországon a katolikus egyházban az úgynevezett bázisközösségek az 1970-es évektől egyre szélesebb körben terjednek el. (Bulányi „bokorcsoportjai”, a Regnum Marianum közösségei.) Majd valamivel később a katolikus karizmatikusok köreinek a hálózata bontakozik ki. Ma már több mint tízezer tagja van ezeknek a karizmatikus közösségeknek, amelyek kis házi csoportokban gyakorolják a kegyességüket. S ezek a csoportok, ha esetenként zavart is okoznak, vitathatatlanul megelevenítik a katolikus egyház lelki életét.

Bizonyosan többen látták már a magyar ATV-n a Hit Gyülekezetének az istentiszteletét. Kevesen tudják, hogy az istentiszteleten jelen lévő 6-8 ezer ember kis 10-15 fős házi közösségekbe van beosztva, s a saját teológiájukon kiképezett lelkészek vezetik ezeket a köröket. A hívek pásztorolása ezekben a házi csoportokban történik. Pontosán úgy építették fel a szervezetüket, ahogyan azt Douglass is tette Niederhöchstadtban, és amit könyvében nekünk is javasol. Javasol?! Nem csak javasolja ezt a modellt, hanem egyenesen azt állítja, hogy a jövő gyülekezete ezekből a kis házi közösségekből fog állni. Az 55. és 56. tételében ezt pontosan így fogalmazza meg: „A jövő gyülekezetének nem házi gyülekezetei és hasonló csoportjai lesznek. A jövő gyülekezete kiscsoportokból fog állni.” (55. o.) Azért, mert: „Az egyén csak egy teljes értékű kiscsoportban kaphatja meg azt a gondoskodást, amelyre szüksége van. A kiscsoportok vezetői ezért a jövő pásztorai.” (56. o.) Tudom, ez megdöbbentő állítás. Magam azonban hajlok rá, hogy – közösségi múltam és tapasztalatom alapján – igazat adjak neki. Luther is így gondolkodott – utal Douglass a már előbb idézett Német mise előszavára. Az a tény, hogy Luther akkor ezt nem tette gyakorlattá, és nem vezette be, semmit nem von le a felismerés igazságából.

A kiscsoportok kérdését amerikai tapasztalatával támasztja alá. Ezt a részletet hosszabban idézem a könyvből, és pedig azért, mert ezzel Douglass mintegy biztatást és bátorítást akar adni a gyülekezet lelkipásztorainak: „Az Egyesült Államokban számos olyan gyülekezetet ismertem meg, amely szigorúan a kiscsoportrendszer szerint szerveződött. Ezeknek – legyenek kicsik vagy nagyok – kivétel nélkül van egy közös vonásuk: a növekedés. Növekednek, mert ezekben a gyülekezetekben a minőség képes lépést tartani a mennyiséggel. Vegyük

Willow Creek példáját. Ez a gyülekezet a maga 20 ezer rendszeres istentiszteleti résztvevőjével csak oly módon képes önmagát kielégítő módon »kiszolgálni«, hogy hétről hétre kiscsoportok ezrei gyűlnek össze, melyek végzik a gyülekezetben adódó rengeteg munkát – és sok-sok emberrel tartják fenn és ápolják a kapcsolatot. Willow Creek és a többi gyülekezet, amelyeket meglátogattam, csak azért lehet egyáltalán ilyen nagy, mert a szolgálatot és a pásztori teendőket szinte kizárólag a kiscsoportok végzik. Éppen ezért ezekben a gyülekezetekben a kiscsoport vezetői következetes módon a voltaképpeni »pásztorai«, lelkigondozói is a gyülekezetnek. Működik segítő szolgálat olyanok számára is, akik nem tartoznak a gyülekezethez: beteglátogatói szolgálat például vagy étkeztetési program szegények számára. De ezekért is a kiscsoportok felelősek, nem pedig a lelkipásztor. A főállású lelkipásztorok inkább ezeknek a pásztoroknak az irányítói, trénerai és segítői. Mindebből bizvást leszűrhetjük a következő gyakorlati javaslatot: (...) a lelkipásztorok egyik legfőbb feladatának én azt tekintem, hogy az érdeklődő gyülekezeti tagokat gyűjtsék kis, élő sejtekbe, amelyekben az emberek képesek lelkileg növekedni. Lépeket kell tennünk azért, hogy a gyülekezeti tagok kísériből a kísérők kíséribé váljanak. És ha ilyenek még nincsenek, akkor gondoskodnunk kell potenciális kísérőkről. Ideálisnak az tekinthető, ha egy ember mintegy tíz másikat kísér. Ez olyan szám, amely a munka és a család mellett még vállalható.” (233–234. o.)

Sokat időztem ennél a témánál. Nem véletlenül. Múltbéli tapasztalataim alapján kulcsfontosságúnak tartom. Luther még úgy panaszkodott – hallhattuk – , „nincsenek még meg a hozzá való embereim és személyeim.” Douglassnak már vannak?! És nekünk...?

A SPIRITUALITÁS FELSZABADÍTÁSA

Már a 3. tételében kimondja: „Aki reformálni akarja az egyházat, annak a tartalom kérdésével kell kezdenie.”

Véleményem szerint Douglass ebben a fejezetben foglalkozik a legfontosabb kérdésekkel. Azt is mondhatnám, hogy sorai szívbeli örömet jelentettek nekem. Az az egyházmodell ugyanis, amelyet könyvében elénk állít, olyan embereket kíván, akik megismerték Krisztust, és Luther szavaival élve „komolyan törekszenek a keresztyénségre”.

Mégsem a spiritualitás témájával kezdtem. Ennek az az oka, hogy a lelki megújulás kérdését olyannak tartom, amely túlmutat már az emberi lehetőségeinken. Mindig mondtuk – tapasztaljuk is –, hogy ébredést nem lehet „csinálni”. Ezért csak könyörögni lehet és várni Isten munkájára. Ez természetesen nem jelenthet tétlenséget. De számomra a lelki megújulás kérdése olyan „szent terület”, ahol az emberi rátermettség és alkalmasság nem játszik döntő szerepet. Itt nem az a fontos, hogy miként menedzseljük az egyház ügyeit. Nem az a kérdés, hogy mennyire tudunk

korunk kihívásaihoz igazodni, mennyire vagyunk rugalmasak... stb. Ebben a dologban a Szentlélekre figyelő és feszülő engedelmség határoz meg mindent.

Douglass a benuhátságunkból akar felrázni minket, amikor rámutat arra, hogy milyen lelki éhség van az emberekben. Szó sincs arról, hogy a 21. század embere elzárkózna a spirituális kérdések elől! Pont fordítva. Újra igazolódik az a bibliai igazság, hogy nem csak kenyérral él az ember.

Az viszont igaz és tény, hogy a ma embere ezekre a spirituális kérdéseire és problémáira nem a népegyházakban keresi a választ. A történelmi egyházakat nem tartja ezekben a kérdésekben kompetensnek. S ezen a tényen el kell gondolkodnunk.

Németországban mintegy 600 szekta és pszichocsoport működik közel 2 millió taggal. A 40 ezer protestáns és katolikus lelkésszel szemben 100 ezer bejegyzett, adófizető jós működik az országban. Az emberek az utolsó 50 évben felfedezték újra a világvallásokat, de „szekták és vallási csoportok százai is feltűntek, hogy soha nem gondolt virágzásnak induljanak” – írja. Majd így folytatja: „Mindenekelőtt azonban az úgynevezett New Age mozgalom telepedett sűrű ködként a tájra. Az emberek ma egészen egyéni módon állítják össze saját valláskeveréküket: egy adag ezoterika, egy kevés Jézus, egy csipetnyi Buddha – mindenből éppen csak annyi, hogy ne feküdjön meg a gyomrot. Minden lehetséges, és minden szabad, ami jólesik. Különösen a reinkarnáció tana talál sok követőre, de az asztrológia is új lendületet kapott... Ha korábban a könyvesboltokban csak eldugott kis sarkokban lehetett ezoterikus művekre bukkanni, ma egész falakat töltöttek meg a vallásos és spirituális műveket kínáló polcok.” (88–89. o.) Nálunk is ugyanez a helyzet, ebben „utolértük” Németországot.

A kérdést nem kerülhetjük meg: az emberek miért melózik az egyházakat? Douglass szerint az egyház maga idézte elő ezt a vákuumot, amelybe ezek a kiscsoportok, szekták beáramoltak. Ezt írja: „És ez nem véletlen: az egyetemeken hosszú ideje »vallás nélküli keresztyénséget« tanítanak, a szószékekről pedig olyan teológiát hirdetnek, amelyben Isten nem egyéb, mint pusztán a felebaráti szeretet körülírása. Ebből következik, hogy az emberek azt kérdezik maguktól: »Ha végső soron az a célja az egésznek, hogy derék ember legyek, mi szükség van akkor Istenre?« És számos teológus rábólint: »Így van! Nem az a legfontosabb, hogy hiszel-e Istenben! A lényeg az, hogy szeresd felebarátodat!« A gúnyolódok ezt nevezik »felül semmi« teológiának.

Minden szektásságban a keresztyén egyház hiányosságai tükröződnek. Nyersen fogalmazva: az egyháznak olyan szektái vannak, amelyeket megérdemel. Az egyház éveken át olyannyira túlhangsúlyozta az etikai szempontokat, hogy ez nem maradhatott következmények nélkül.” (86–87. o.) Az embereknek azonban az Isten szeretetéről szóló evangéliumra van szükségük! „Ezt elhallgatni előlük nem a tapintatos szeretet, hanem a szeretetlenség megnyilvánulása” – fakad ki Douglass jogosan (112. o.). És ezért fogal-

mazza meg a 20. tételében ezt az állítását: „Nincs keresztyénség megtérés nélkül – megtérési élmény nélkül azonban igen.” Az egyháznak nem moralizálni kell, hanem hirdetni a törvényt és az evangéliumot.

Magyarországon talán nem ilyen kiélezett a helyzet. Mi is törekszünk azonban arra, hogy elérjük és megszólítsuk a ma emberét. De nem mindegy, hogy miként tesszük ezt. Moralizálunk, vagy a megváltás örömhírét hirdetjük az embereknek?! A gimnáziumban – a felsősök körében – magam is átéreztem annak a kínját és boldogító izgalmát, hogy hitünk igazságait lefordítsam a fiatalok nyelvére, és érzékeltessem velük, hogy mindaz, amiről tanulunk, nem egy ásatag dolog, hanem a mi legszemélyesebb ügyünk. Nem szabad azonban ebben a kérdésben sem áztatnunk magunkat. Meg tudtuk szólítani az embereket, elértük őket? Oda kell figyelni arra a tényre, hogy azokban az új keletű vallásos csoportokban – melyekre Douglass is utalt – a leghagyományosabb módon közelítenek a „modern” emberhez! Mai, gyakran használt kifejezéssel élve fundamentalista módon hirdetjük Isten igéjét. Ezt a kifejezést mi pejoratív értelemben használjuk. Ennek ellenére, ezekben a csoportokban rengeteg a fiatal, és köztük sok az értelmiségi is. Ezt vitatni aligha lehet.

Az egyház megújulásának tartalmi feltétele az, hogy az egyház a Krisztust prédikálja. Mert „Jézus Krisztus a válasz korunk spirituális éhségére. Ezt azonban nem elég csupán áhítani. Ennek megtapasztalhatóvá kell lennie gyülekezeteinkben” – fogalmazza meg ennek az állításnak a lényegét Douglass a 11. tételében.

„A többi vallásban is vannak igazságok, Jézus Krisztus azonban az igazság, amely felülmúl minden mást” – fejti ki tételének a gondolatait. Így folytatja: „Kétségtelenül vitatható igény, amely gyakran úgy fogalmazódik meg az egyházban: »Miénk az igazság!« Nem, az igazság nem a miénk. Mi csak ismerjük az igazságot! Ez pedig nem ugyanaz. Nem mi rendelkezünk az igazság felett, hanem az igazság rendelkezik felettünk. Hiszünk benne, aki azt mondta magáról: »Én vagyok az út, az igazság és az élet. Senki sem mehet az Atyához, csakis énáltalam« (Jn 14,6). Nem a keresztyénség kizárólagossági igényéről van szó, hanem Krisztus kizárólagossági igényéről.” Douglassnak ezeket a sorait teljes egyetértéssel és örömmel olvastam. De nagyon fontosnak tartom azt is, amit tételének a második felében állít: megtapasztalhatóvá kell válnia annak, hogy Krisztus valóban a válasz a mi spirituális kérdéseinkre. S itt visszaül a vallási csoportokra, szektákra. Sok mindent vitathatunk tanításukban, egyet azonban nem: „Ezek a vallási csoportosulások... mindenekelőtt élményt és tapasztalatokat nyújtanak. Nemcsak az értelmet szólítják meg (gyakran éppen azt a legkevésbé), hanem az egész embert. Minden szekta állandó kihívása velünk szemben, hogy mit tudunk alternatívaként nyújtani az ő kínálatuk ellenében. Tagadni őket nem elég.” (90. o.) A kérdés, amit ennek nyomán fel kell tennünk, elengedhetetlen: „Megtapasztalható-e istentiszteleteinken Isten, vagy csak prédikálunk »rőla«? Ha valóban

Jézus Krisztus az igazság, akkor ennek az igazságnak az egyház életében kell bizonyossá válnia, máskülönben az emberek nem fogadják el.” (90. o.) Igaza van Douglassnak abban, hogy az emberek „érezni és tapasztalni akarják az igazságot”. (89. o.) Ez az állítása még akkor is igaz, ha tapasztaljuk, hogy korunk keresztyénségének egyik igencsak vitatható sajátja az élménykeresztyénség. Gyakran találkozunk a rajongás szélsőséges megnyilvánulásaival is.

Ebben az összefüggésben Douglass megemlíti, hogy amerikai vendégeinek, barátainak a németországi istentiszteleteken feltűnt, hogy az emberek mereven, sokszor fád arccal ülnek, mintha keresztyénségük a legcsekélyebb örömet sem jelentené számukra. S én már nem is a németországi testvéreinkre gondolok, hanem magunkra. Fájdalmasan igazak ezek a megállapítások reánk is. Hadd zárjam ezt a pontot Douglass gondolataival: „Természetesen a mi gyülekezeteinkben is jelen van a spiritualitás. Ki vitathatná el azoktól, akik vasárnapról vasárnapra ott vannak a templomban, hogy komolyan veszik, amikor imádkoznak, énekelnek? Ki tudja, mi minden rejtőzik a mögött, ha emberek imádkoznak és a Bibliát olvassák? Valami azonban fájdalmasan hiányzik mindebből: a lelkesedés, az odaadás és a lendület. Sok minden valóban unalmasan hat.” („Aki pedig untat másokat, az bűnt követ el – különösen, ha az evangéliummal untatja az embereket” – jegyezte meg már korábban Douglass, elsősorban a lelkészek igeszolgálatára gondolva.) Majd így folytatja: „Gyülekezeteinkben nem annyira a külső formákkal van baj, mint inkább azzal, hogy hiányzik belőlünk a belső tűz.” (91. o.) Úgy vélem, ezekhez a sorokhoz nem kell kommentár.

ÖSSZEGZÉS

Most, hogy végére értem ismertetésemnek, az a benyomásunk támadhatott, hogy az előadót teljesen magával ragadták Douglass gondolatai és sorai. Nem tagadom, a könyv olvasása valóban fellelkesített, és lázba hozott. De feltettem magamnak a kérdést: ha még mindig aktív szolgálatban állnék, lenne-e elég bátorságom a könyv nyomán újat kezdeni?! A könyv fellelkesített – ez igaz –, de meg is bénított.

Zömmel azonosulni tudok Douglass gondolataival, de van, amiben másként látok. Ilyen például a struktúrák kérdése. Abban igaza van, hogy a struktúra emberi konstrukció. Szabadegyházi közösségben élő barátaim többször hivatkoztak – beszélgetéseink alkalmával – arra, hogy az egyháznak a bibliai modell alapján kell a struktúráját felépítenie, ebben a kérdésben is a Bibliát kell alapul vennie. Ilyenkor meg szoktam kérdezni tőlük, hogy a jeruzsálemi gyülekezetben az egyház Urának az utasítására, vagy valamilyen mennyei modellre hivatkozva vezették be a diakónusi szolgálatot?! Zavarba jönnek. Pontosan tudják, arról volt ott szó, hogy a közös vacsoránál szolgáló özvegyasszonyok állandóan civakodtak. Azért, hogy végre rend legyen, és az apostolok több időt fordíthassanak a lelki munkára, létrehozták ezt a tisztséget.

Az egyház nem a történelem felett álló valóság, a történetiségével számolni kell. A Szentírás olvasása kapcsán sem nélkülözhető ez a szemlélet. A tradíció – a struktúrák vonatkozásában is – több, mint amit egyszerűen félre lehetne tenni, ki lehetne vagy ki kellene iktatni. A tradíció a gyökereinket is jelenti, amivel szellemi mélyrétegeinkbe hatolunk, és onnét táplálkozunk. Ha elvágjuk a gyökereinket, identitászavar támadhat. A gyökértelenség veszedelmes állapot. Be kell vallanom: nem tudom a megújulás és a hagyomány dilemmáját megoldani, se a kettő feszültségét feloldani. Nagyon örülök Klaus Douglass igen határozott – hadd fogalmazzam így: evangéliumi, ébredési – hangvételének. Mégis van, ahol óvatosságra készítet a tolerancia-készsége. Toleranciát én csak az adiaforon kérdésekben tudok elképzelni. Az igazság ugyanis nem relativizálható. Igaz, nem ismerhetjük a teljes igazságot, csak rész szerint van meg bennünk annak ismerete. De törekednünk kell a megismerésére. Ez a feladatunk!

Tisztában vagyok azzal is, hogy már az egyház kezdetétől mindig megjelennek olyan személyek, csoportok, mozgalmak, aki vagy amelyek egy-egy adiaforont abszolút igazságként hirdetnek meg. De ez a tény nem változtat azon, hogy felelősek vagyunk és maradunk azért, amit hirdetünk. Egyház ugyanis ott van, ahol „az evangéliumot tisztán hirdetik, és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki” – fogalmazza meg az Ágostai hitvallásunk.

Egy Szumátra-misszionárius élményei a háborúban*

Nap mint nap egyre újabb japán csapatok vonultak a főútvonalon az ország belseje felé. Mivel a folyón nem volt híd, senki sem talált rá közülük a szemináriumhoz vezető útra.

Megegyeztünk, hogy folytatjuk a tanítást mindaddig, amíg a japánok erre nekünk lehetőséget adnak.

Természetesnek látszott, hogy az én barna keresztyén testvéreim és fiatal tanítványaim is belekerülnek a barnák és fehérek, Kelet és Nyugat nagy feszültségébe. Vajon milyen magatartást fognak tanúsítani fehér tanítójukkal szemben az események hatása alatt? Hűségesek maradnak-e a fehér ember ellen folytatott rendszeres japán propaganda ellenére is?

Hűségesek maradtak: fiatal batak barátaim minden felszólítás nélkül őt állították a házam elé. „Senki se kerülhesen olyan helyzetbe – mondták hogy benned kárt tehessen.” Gondoskodni akartak arról, hogy legalább a batakok részéről ne akadályozzon senki szolgálatom további teljesítésében.

Éppen két esztendővel német munkatársaim internálása után felkeresett két batak barátom. Figyelmeztettek: „Készülj fel, holnap reggel elvisznek a japánok!” Tanítványaimnak erről nem szóltam semmit. Másnap reggel még egyszer megtartottam velük a reggeli áhítatot. Nem tudták, hogy egyelőre ez az utolsó alkalom arra, hogy a napi munkára Isten áldását és a szolgálathoz az ő erejét velük együtt kérjem. Még egyszer bátorított és vigasztalt minket a szószéktérítő igéje: *Jesus pommonang!* – „Jézus győz!” A kétszáz diák azután szétszéledt a különböző tantermekbe, és munkához láttak. Én otthon váraкоztam a bekövetkezőkre.

Tíz óra tájban négy férfi jött át a szeminárium előtti nagy téren. De nem japán, hanem batak férfiak voltak. Kettő közülük rendőr. Kísérőik egyike egy törzsfőnök, akinek nem sokkal előbb áldottam meg a házasságát. „El kell vinnünk téged – mondták –, készülj fel. A legszükségesebbeket magaddal viheted.” Azután hozzátették: „Mielőtt elindulnánk, szeretnénk neked még valamit elmondani. A japánok maguk akarták téged letartóztatni. Mivel azonban mi tudjuk, hogy a japán katonák gyakran gorombák a fehérekkel szemben, magunknak kértük a jogot, hogy érted jöhessünk. Nem akartuk, hogy szenvedj. A japán parancsnoknak megmondtuk, hogy te misszionárius vagy, és nem fogsz ellenállást tanúsítani. A folyó is olyan mély, hogy mi könnyebben átjutunk rajta, mint a katonák. Így aztán engedett a kérésünknek. Téged csak arra kérünk: sohase emlékezzél arra, hogy batakok voltak, akik tartóztattak. Azért tettük, hogy kíméljünk téged.”

Feleségemmel és mindkét gyermekemmel, kezemben kezításkámmal a tornágra lépve láttam, hogy a szeminárium terén nagy tömeg gyülekezett össze: diákjaink, a tanítók és sok barna keresztyén a környező falvakból. Látva, hogy nem japánok jöttek értem, közelebb merészkedtek.

„Reméljük – így mondták –, hogy látjuk még egymást ezen a földön. Imádkozunk is ezért! De ha Isten másképpen határozott, akkor arra kérjük őt, hogy az ő dicsőségében együtt lehessünk, és együtt állhassunk majd a győztes Jézus oldalán.” Azután ketten közülük imádkoztak, és Isten hűségébe ajánlották további utunkat és a magukét is. Megköszöntük barna testvéreinknek szeretetük bizonyosságát. Búcsúzóul a tömeg elénekelte régi ismert énekünket, amellyel a keresztyének útra kelnek: „Isten velünk, viszontlátásra.” A város szélén épült bennszülöttfogházba kerültem. Itt honfitársaimmal találkoztam, akik közel két hónapja ültek már ebben a fogházban. Nagyon meglepődtek a viszontlátáson. „Azt gondoltuk, hogy nem élsz már.” Amikor elmondtam, hogy imádság- és énekkísérettel kerültem fogságba, szinte hinni sem akarták. Ilyet még nem hallottak.

Egy napon megbetegedtem. Az orvos úgy ítélte meg, hogy vakbélműtétet kell végrehajtani rajtam. A táborparancsnok engedélyezte, hogy a medani kórházba vigyenek. Kijutottunk már a japánok hallótávólából, amikor a barna ápoló váratlanul megszólított. Csodálkozva kérdeztem, honnan ismer engem. „Nem ismerlek téged – hangzott a válasz –, de az egyik európai előbb az én nyelvemen beszélt veled. Tudom, hogy csak a misszionáriusok tudnak a mi nyelvünkön beszélni. Ezért gondoltam egyszerre, hogy te is az vagy, és ezért szólítottalak *amangnak*” (ami azt jelenti: apám).

Aki valaha ült már internálótáborban vagy fogházban, az tudja, hogy ott az ember olyanná válik, mint a kiszáradt szivacs. Ahogy a kiszáradt szivacs felissza a nedvességet, úgy szívja magába a szív a szeretet minden kis cseppjét. „Horas amang!” (Jó napot, édesapám!) – szólt hozzám a barna ápoló. És ha majd egyszer egészen öreg leszek, akkor sem felejttem el ennek a fiatal barna bataknak a szeretet első kis cseppjét.

A kórház betegvizsgáló szobájában kínai orvos vizsgálta. Ráismertem az orvosra. Szumátra japán megszállása előtt Sibolangit missziói kórházában dolgozott. Pillantásaival próbálta értésemre adni, hogy ő is felismert, és milyen érzelmekkel viseltetik irántam. Mondani semmit sem mert.

Az ajtó előtt rendőr őrszem állt. Az ápoló személyzet 80%-a batak keresztyén volt ebben a kórházban. Amint végigszaladt a hír, hogy misszionáriust hoztak be, egyik ápoló a másiknak adta a kilincset, hogy üdvözöljön. Természetesen rendkívül elővigyázatosnak kellett lennünk. A japánoknak nem volt

* Heinrich de Kleine: *Im Zeichen des Siegers*. Verlag des Rheinischen Missionsgesellschaft, Wuppertal-Barmen, 1950. Arno Lehmann: *Gottes Volk in vielen Ländern*. Berlin, 1955. 157–164. o.

szabad észrevenniük, hogy miért jönnek. Azt a benyomást kellett kelteniük, hogy az ápolók szolgálatuk teljesítése keretében keresnek fel engem. Mindegyik megfogta a pulzusomat, és közben csendesen odasúgta: „Horas, ompoeng!” – „Jó napot, nagyapám!” A japánok nem értettek ebből semmit.

Kis idő múlva jött az orvos, akinek operálnia kellett engem, hogy megvizsgáljon. Ő is batak kereszttyén volt. Annak idején részt vettem az esküvőjén. A pulzusomat mérve azt mondta, hogy a műtéttel néhány napot várunk kell. Egy reggel azután ennek az ideje is elérkezett. A műtőasztalon feküdtem. A két orvos, a kínai és a batak előkészült a műtetre. Bemcsakodtak. Mellettem egy batak mohamedán állt az éteres üveggel. Neki kellett az altatást végeznie, jöllehet mohamedán volt, és ők a keresztényeket nem szeretik, mégis barátságos volt hozzám. Hiszen az ő földjének nyelvét beszéltem.

Pulzusomat egy barna ápolónő figyelte. Egy taroetoengi batak kormányzati tisztviselő leánya volt. Apját évek óta ismertem. Talán megsejtette a fiatal leányka, hogy mire gondolok, mert váratlanul így szólt: „Tudom, mire gondolsz most, Apám. Azt gondolja: ha most a baligei vagy a taroetoengi missziói kórházban lennék műtét előtt, akkor az orvos előbb imádkozna velem.” Ez volt a szokás a mi kórházainkban. Minden műtét előtt imádkoztak a beteggel. „Ez nem missziói kórház – folytatta az ápolónő –, ezért az orvos nem fog imádkozni veled. De amikor apámat elaltatják, leánya itt fog állni mellette, és mindaddig imádkozik érte, amíg újra felébred.” A szeretetnek egészen kövér csöppje volt ez, amelyet úgy szívtam magamba, mint a kiszáradt szivacs!

Amikor később a szememet kinyitottam, ágyam fölé hajolva találtam mind a két orvost, aki reggel operált. A batak orvos megfogta kezemet a takaró alatt, megszorította, és teljes részvétellel kérdezte: „Ai didia do inanta?” – „Hol van a mi anyánk? (= a te feleséged?)” Gyengéd együttérző készséggel kitalálta, hova szállnak gondolataim. Aztán másik kezét gyöngyöző homlokomra helyezte. Batak földön töltött szolgálati éveim során milyen gyakran helyeztem kezemet egy-egy barna homlokra, hogy a beteget bátorítsam, vagy a haldoklót vigasztaljam! Mindig emlékezetemben marad, mennyire megragadott, és milyen jólesett, amikor első ízben barna kéz érintését éreztem homlokomon.

Műtétem után nyolc nappal lehetett, amikor egy reggel azzal állított be hozzám az ápoló: „Ma délután ki kell feküdnöd a tornácon a napra.” Pontosan három órakor kezdődött a látogatási idő. Sok ismerős arcot fedeztem fel közöttük. Egyik vagy másik itt-ott megkísérelte, hogy szemhunyorítással üdvözljön. Az őrszem miatt, aki mozdulatlanul állt mellettem, nem mertek többet tenni. A batakok és lelki tanítójuk, a fehér misszionárius között a kereszttyén szeretet köteléke megállta hát a teherpróbát.

A tömegben hirtelen felismertem egy batak fiatalasszonyt. Évekkel ezelőtt ismerkedtem meg vele. Mónika volt, egy közismert, időközben elhalt batak lelkész leánya. Csak nem jön ide a tornácra? – gondoltam. A szívem a torkomban dobogott, amikor észrevettem, hogy egyenesen felém tart.

Tőlem két méterre leült barátnőjével egy padra. Mindketten úgy viselkedtünk, mintha nem ismernénk egymást.

Egyszer csak hallom, amint Mónika beszélgetni kezd kísérlőjével: „Tudod, hol laktam én azelőtt?” „Sipoholonban” – válaszolta a másik. Mónika: „Voltál te már Sipoholonban?” És mikor barátnője igenlően válaszolt, így folytatta: „Azt is tudod, hogy hol van most az, aki a szeminárium terén bal oldalt épült házban lakott?” „Tudom” – válaszolt a másik. Most már láttam, hogy a beszélgetésnek én vagyok a címzettje. Nagyon ügyesen megtévesztette a két asszony a mellettem álló őrszemet. Az persze nem tudta, hogy én beszélek a batakok nyelvén. Így aztán Mónika és kísérlője csevegéséből megtudtam mindazt, ami számomra olyan értékes volt. Hallottam feleségemről és gyermekeimről, akikről eddig azt sem tudtam, hogy hol vannak.

Ettől kezdve minden látogatási napon rendszeresen jött Mónika, és ilyen módon mindent tudomra adott, ami érdeklődési körömbé tartozott. Elbeszéléseiből arról is képet alkothattam magamnak, ami a fiatal batak egyházban történt.

Egy nap így szólt Mónika a barátnőjéhez: „Most egy héttig nem jövök. El kell utaznom.” Amikor újra megjelent, elmondta: „A misszionárius asszonyoknál jártam, akik azelőtt nálunk dolgoztak. Most innen 60 kilométerre Brestagiban laknak. Tudakozódtam a mi korábbi tanítónk feleségéről és gyermekeiről. Jól vannak. Azt is tudom, hogy megnőtt már Hans-Martin és Annegret.” Mónika egy kis csomagot is hozott magával, amit ügyesen és okosan a szobámba csempésztetett.

A táborba való visszatérésem előtt néhány nappal Mónika újra a kórház tornácán üldögélt. Tudta, hogy tartózkodásom itt végéhez közeledik. Hallottam, amint így szólt kísérlőjéhez: „Tudod, hogy az én test szerinti apám néhány éve már halott. De amikor ő meghalt, helyére más lépett, aki apám helyett apám. Ő az, aki itt ül a közelemben. Azt is tudod, hogy Isten néhány hónappal ezelőtt egy fiút ajándékozott nekem. A mi batak szokásunk szerint ezt a fiút el kell hoznom a nagyapjához, hogy karjába vegye, és megáldja. Mivel azonban a test szerinti nagyapa már hazament, azt szeretném, ha második nagyapja áldaná meg őt.”

Dobogott a szívem. Mit akar Mónika? Hogy képzelem, miképpen teljesíthetném kívánságát? Hirtelen így folytatta: „Ha az én nagyapám most a szobájába megy, *egy pahompit* (unokát) talál ott. És én arra kérem, vegye a karjába, és áldja meg.” Szobámba mentem. Egy ápolót találtam ott a kis Oeloean Maranginnal a karján. Karjaimba helyezte, éppúgy, ahogyan azt legszívesebben Mónika maga tette volna. Szívem teljességéből megáldottam őt, és arra kértem Istent, fizesse vissza ennek a barna fiatalnak, amit anyja olyan gazdagon cselekedett velem. A kis Oeloean is hadd tapasztaljon meg valamit életében Isten szeretetéből, amelyet Isten az emberek szívébe árasztott, és amely hatalmas köteléssel tud összekapcsolni mindenféle népet, nemzetet, fajt és bőrszínt.

Batak szokás szerint most egy vállkendőt kellene adnom a gyermek anyjának, a batak asszonyok ebben hordozzák gyermekeiket. Ilyen kendőm azonban nem volt. De volt még

két fehér zsebkendőm. Ezek egyikét adtam a kis Oeloeannel, mintegy „előleget” a vállkendőre, amit majd később adni szeretnék. Becsúszttam a pólya alá, amelybe a barna testecske be volt burkolva. Az ápoló aztán visszavitte a kicsit édesanyjához, aki a kórház előtt várakozott. Az ablakon keresztül láttam Mónikát, ahogyan újra magához vette gyermekét. A zsebkendőt is mindjárt felfedezte, és az összefüggést is megértette. Szétbontotta, és azzal intett búcsút.

1945 júliusának végén hallottunk a japánok fegyverletételéről. Úgy nyilatkoztam, hogy kész vagyok arra, hogy Szumátrán maradjak, mert így újra feleleveníthetem a batak egyházzal való kapcsolatomat, és visszatérhetek régi szolgálati helyemre, Sipoholonba. Ám kiderült, hogy ez lehetetlen. Időközben új háború tört ki. Az indonéz népek harcba szálltak szabadságukért. Ázsia népei már régóta igyekeztek lerázni magukról az idegen uralom igáját.

Az indonézek és a holland gyarmati kormányzat között egyre erősebb lett a feszültség. A nyílt háború kirobbanása a két nép között előbb-utóbb elkerülhetetlennek látszott, és Medan elhagyása életveszedelemmel járt. A batak földre való visszatérésem tervét el kellett halasztanom. Várom kellett nyugalmasabb időkre.

Azzal a kéréssel fordultam a hatóságokhoz, engedélyezték számomra a városi börtönben a lelkipásztori szolgálat ellátását. Egy angol misszionárius közbenjárása révén végül is engedélyt kaptam erre. Dobogó szívvel indultam első utamra a foglyokhoz. Némi bátortalansággal léptem az első cellához. Barátságos köszöntéssel kezdtem: „Horas, amang!” – „Jó napot, édesapám!” Azonnal viszonzta: „Horas, ompoeng!” – „Jó napot, nagyapám!” És hangosan, örömmel kiáltott fel: „Noenga ro ompoenta!” – „Megjött a nagyapánk!” A kezdet sikerült.

Egyik cellában fiatal batak ült. Tanult ember benyomását keltette. Becslésem szerint egy felsőbb iskola érettségiző diákja lehetett. Őt is a barátságos „Horas, amang!”-gal köszöntöttem. De a válasz csak egy rövid „Horas!” volt. Az „amang” (apám) vagy a még barátságosabb „ompoeng” (nagyapa) elmaradt. Megkérdeztem: „Melyik néphez tartozol?” Elutasító és rövid volt a válasz: „Indonéz vagyok.” Én barátságos maradtam: „Talán batak vagy?” „Az vagyok” – válaszolt újra ellenséges szűkszavúsággal. Egy ideig így társalogtunk. Végül azt mondtam: „Úgy szeretnék már egyszer egy barátságos szót hallani az ajkadról!” Csodálkozva nézett rám, és azt mondta: „Nagyon csodálkozom rajtad.” Kérdésekre, hogy min csodálkozik, megmagyarázta: „Azon csodálkozom, hogy egy holland misszionárius felkeres engem!” Hát ez volt a probléma! Az ő népe és az én népem háborúban állt egymással. A fiatal batak számára elviselhetetlen volt az ellenséges nép egy tagjával kapcsolatba kerülni.

Egy pillanatig tétoztam, hogy mit is mondjak neki. Rövid megfontolás után így kapcsolódtam szavába: „Tévedsz, barátom!” Kérdően tekintett rám. „Látod, amikor előbb a fogház kapuján beléptem, azt mondtam magamban a hollandusnak: »Te csak maradj idekint, és várd meg, amíg visszajövök. Ide csak a misszionáriusnak szabad belépnie.

Ha majd visszajön, akkor téged, a hollandot újra magával visz.« Így hát barátom, előtted csak a misszionárius áll, ő szeretne beszélni veled. A hollandus kinn maradt.” Ekkor a barna kéz átnyúlt a cella rácsán, megszorította a kezemet, és elhangzott a barátságos „Horas, ompoeng!” A fiatal batak mintha maga is súlyos tehertől szabadult volna, amikor folytatta: „Látod, a hollandussal most nem tudok szót váltani, de a misszionáriussal nagyon szívesen beszélgetek. Tudtam, hogy a városban vagy, és vártam is a jöveteledet. Ha nem jöttél volna, az lett volna csalódás a számomra.” Így már beszélhettem neki a Megváltóról, aki a foglyoknak is menedéke. Elbeszélhettem neki az én boldog tapasztalatomat is, hogy két nép tagjai a háború választóvonalára elle-nére is testvérek maradhatnak a Krisztus-hitben.

Internálótáborokat létesítettek a foglyul esett indonéz katonák számára. A táborok létesítése után azonnal engedélyért folyamodtunk az illetékes holland hatóságokhoz, hogy azokban lelkipásztori tevékenységet végezhesünk. A hozzájárulást készségesen megadták. Minden vasárnap tartottunk istentiszteletet. Batak barátaink közül is sokat viszontláttunk a táborokban.

Egy nap felkeresett engem egy holland összekötő tiszt. „Érdekes közölnivalóm van az ön számára, misszionárius úr!” – mondta. „Tegnap a demarkációs vonal közelében egy köztársasági katonával együtt az aknaszedőknél jártunk. Egyszer csak hallom, amint egy barna katona karácsonyi ének dallamát dúdolja. Megszólítottam. Tréfásan megkérdeztem, hogy jutott eszébe, hogy áprilisban karácsonyi dalokat énekeljen. Nálunk Hollandiában ezeket az énekeket csak karácsonykor énekelik. A fiatal köztársasági erre azt válaszolta, hogy ez a dal kedvenc éneke, amit ő mindennap elénekel. »Keresztény vagy?« – kérdeztem. »Igen, keresztény batak vagyok!« – mondta. »Ismered de Kleine misszionáriust is talán?« »Persze, hogy ismerem, hiszen ő volt a mi misszionáriusunk! Hallottuk róla, hogy Medanban van. Megkérhetnénk téged arra, hogy kérdezd meg tőle, nem jönne-e át egyszer mihozzánk?« Ámulva szegeztem neki a kérdést: »Egy holland misszionáriust kérsz látogatásra? Mi keresnivalója lehet annak nálatok?« »Tartson nekünk istentiszteletet!« – hangzott a batak válasza.”

A holland tiszt a kérést hallva nem akart hinni a fülének. „Elisméltettem vele a kívánságát – számolt be a továbbiakban –, hogy egy esetleges félreértés lehetőségét egészen bizonyosan kizárjam. Azután megígértem neki, hogy eleget teszek megbízatásomnak önnél, misszionárius úr. Mire határozza el magát?” „Ez egyáltalán nem kérdés – válaszoltam neki –, ha batak barátaim hívnak, elmegyek mindenhol, ahol ők tartózkodnak.” Megállapodtunk az összekötő tiszttel, hogy másnap reggel elvisz engem a dzsipjén.

Kilenc órakor indultunk. Az ügyeletes őrnagy óva intett: „Saját felelősségére utazik. Ha valami történik önnel, csak magának köszönheti!” „Mi történhetne? – válaszoltam neki bizakodóan – Batak barátaim ők, akik hívtak!”

A demarkációs vonalhoz vezető utolsó kilométert gyalog kellett megtennünk. Végül szemünk elé tűnt odaát az indonéz

front. Hosszú sorban álltak a katonák, fegyverrel a kézben. Ahogy közeledtünk, ránk irányították puskájukat. Nem értettük magatartásukat. A tiszt sem tudta megmagyarázni viselkedésüket. „Hiszen megbeszéltem a katonával, hogy önt magammal hozom a mai napon – mondta. Törbe csaltak volna minket? Mit tegyünk?” „Ha á-t mondtunk, most b-t is kell mondanunk – szóltam. – Azonkívül sokkal veszedelmesebbnek tartanám, ha most megfordulnánk, mint ha továbbmegyünk.”

Néhány lépéssel továbbjutva az indonézek hallótávólába jutottunk. A fegyverek fenyegetően meredtek ránk. Minden pillanatban tüzet nyithattak. Ekkor batak nyelven átkiáltottam hozzájuk: „Horas, ma hamoe, angka dongan” – „Jó napot, kedves barátaim!” A fegyverek szinte vezényszóra kerültek súlyba. Csoportosan futottak át a demarkációs vonalon hozzánk. Üdvözöltek minket, és újra meg újra a kezünket szorongatták. Csodálkozva nézegettek minket ezek a fiatal emberek. Közülük jó néhánynak hosszú volt a szakálla és a haja. Azok közé tartoztak, akik esküvéssel fogadták, hogy nem nyírják hajukat és szakállukat, amíg „merdeka” (szabadok) nem lesznek.

Oly szívélyesen üdvözöltek bennünket valamennyien, hogy a holland tiszt ámulva kérdezte: „Hogyan lehetséges ez? Ezek a legnagyobb elkeseredéssel küzdenek a mi katonáink ellen, önnek meg csak a száját kell kinyitnia, hogy ezek leeresszék a fegyverüket. Mit mondott nekik, amikor átkiáltott hozzájuk?” Elismételtem neki: „Horas, ma hamoe, angka dongan!” És lefordítottam neki azt a köszöntést, amit batak földön mindenki naponta használ.

Ezután hamarosan kiderült az indonézek kezdeti ellenséges magatartásának oka. Azt a katonát, akivel a mi tisztünk a megállapodást kötötte, bajtársaival együtt éjjel felváltották, és új egységek álltak helyükbe. Az újaknak pedig sejtelmük sem volt arról, hogy azok mit beszéltek meg, mit terveztünk. Ez volt az oka fenyegető magatartásuknak. De amint batak köszöntést hallottak egy fehér ember szájából, tudták: ez nem ellenséges katona, hanem Jézus király követe, misszionárius!

Most aztán elkezdődött a kérdezősködés: „Ismertek ti engem?” Igen, mindnyájan ismertek engem. Egyik itt, a másik ott találkozott velem, vagy látott batak földön. Néhányan prédikálni is hallottak. Megkérdeztem őket: „Jártok most is vasárnaponként istentiszteletre?” Miután egyik hangos igennel válaszolt, megszólalt egy másik is közülük: „Ne csapjuk be a misszionáriust. Már rég nem járunk istentiszteletre.” „De azért ugye imádkoztok?” Némi vonakodás után sajátos választ kaptam: „Nem! Nem is imádkozunk már. Nem, mert nem tudunk egy kérdéssel tisztába jönni. Te tudod, hogy mi sohasem viseltünk háborút. Ez az első eset, hogy fegyverhez nyúltunk. Lehet imádságra kulcsolni azokat a kezeket, amelyekkel az ember a fegyvert tartja, és azokat az ujjakat, amelyekkel az ember a ravaszt meghúzza? Lehet imádkozni és ugyanakkor hadat viselni?” Hosszú beszélgetés kezdődött. Röpködtek a kérdések és feleletek. Olyan kérdésről volt szó, amely nem csak ezeket a barna katonákat szorongatja!

Befejezésül arra kértek a fiatal emberek, tartanék-e nekik mégis istentiszteletet. Kérdésemre, hogy a kérést komolyan gondolják-e, azt mondták: „Megmondjuk neked, hogyan támadt ez a gondolatunk. Beszélték, hogy ti vasárnapról vasárnapra látogatjátok a fogházakat, és fogságba esett bajtársainkhoz elviszitek a Megváltó evangéliumát. Néhányan közülük kiszabadultak. Ők hoztak hírt nekünk a ti szolgálatotokról. Becsületesek akarunk lenni! Mindegyiket megkérdeztük, hogy mit prédikáltatok. Mondtatok-e olyasmit is, ami nem tartozik az istentisztelethez. És ők biztosítottak minket afelel, hogy soha egy szót sem szóltatok a politikáról, hanem csak a bűnösök Megváltójának evangéliumát hirdettétek. Látod, téged ezért kérünk, hogy itt is, nekünk is hirdesd az igét az Úr Krisztusról.”

Az elmúlt években a szumátrai frontok között végzett misszionáriusszolgálat életem legmélyebb élményei közé tartozik.

Fordította: *Tekus Ottó*

Továbbképzés

minden iskolai hitoktatást végző Kollégánknak

Dogmatika- és etikaoktatás a 8. és 12. évfolyamon

A továbbképzés időpontja: 2003. március 6–8, csütörtök

19 órától szombat 14 óráig.

Helyszín: Sopron, Evangélikus Vendégház, 9400 Sopron, Zerge u. 26. Költsége: 1000 Ft önrész + az útiköltség.

Program

- Miért tanítunk etikát? (Hogyan tekint az evangélikus ember az etika tanítására?) – teológiai alapvetés
- Miért kell tudnia egy gimnazistának a dogmatikáról? – megfontolások

- Tantervismertetés a 8. évfolyamon és a 12. évfolyamon

Egyes kritikus témák teológiai alapvetése

Ezen kritikus témák iskolai feldolgozása – *műhelymunka és megbeszélés*

Előadónk lesznek többek között: *Béres Tamás, Csepregi András, Solymár Mónika.*

Jelentkezés: telefonon, e-mailben vagy levélben a Katechetikai Bizottság elnökénél:

Sólyom Anikó: 325-6926, 1025 Budapest, Muraközi u. 19.

Szeretettel várjuk minden érintett lelkész és hittantanár Testvérünket!

Amikor a csiga kibújik a házból...

Töprengés egy nemzetközi konferenciáról

Ha rányitok az európai politikai szervezetek (Európai Unió, Európa Tanács) internetes honlapjára, és azt keresem, hogyan viszonyulnak ezek a szervezetek a valláshoz, csak egy tekintetben találok információt: a szabad, akadálytalan vallásgyakorlás biztosítása vonatkozásában. Ez még az elvallástalanadó Európa számára is közösen vállalt érték, lévén emberi szabadságjog. De ezen túl a vallásosság szinte tabutéma a „politikai korrektség” jegyében: a szervezeteknek figyelembe kell venniük az ateista, illetve nem vallásos emberek érzeit, jogait. Az Európa Tanácsot Európa lelkiismeretének szokás nevezni, mivel az olyan európai értékek megőrzésén, eleve nem tartásán fáradozik, mint a demokrácia, a jogállamiság, az információk szabad áramlása, a környezet és az emberi egészség védelme, valamint a szélesebb értelemben vett európai kulturális értékek: a kulturális örökség, az oktatás, a tudomány és a művészetek közös európai értékeinek megőrzése, tudatosítása az európai közgondolkodásban. Az Európa Tanács az Emberi Jogok Bíróság ítéletei formájában szankcionálja a szabad vallásgyakorlás megsértését – de ennél többre a szervezet 50 éves történetében nem vállalkozott.

Az Európa Tanács vezetése tavaly úgy döntött, hogy új, interdiszciplináris jellegű nagy programot indít el, melynek címe: *A demokratikus társadalom válaszai a mindennapi erőszakra*. A nagy, átfogó cím alatt különféle formákban és különféle aspektusokban vizsgálják a kérdést. Nem mindig kimondottan, de gyakorlatilag az iszlám és másodsorban a többi, vallásos indítékúnak mondott terrorizmus eredőit, illetve a terrorizmust kiváltó konfliktusok lehetséges kezelési módjait keresik. Közismertek az iszlám terrorizmus elborzasztó megnyilvánulásai, az ír terrorizmus jelenségei, valamint a judaizmus európai újjáéledését kísérő antiszemita erőszakos cselekmények. Újabb konfliktusforrást jelenthet a kelet-európai ortodoxia más vallásokat elnyomó, antidemokratikus magatartása, amelyet éppen ez év tavaszán ítélt el határozatában az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése.¹

Ilyen előzmények után, az Európa Tanács új, átfogó, központi programja keretében, a szervezet történetében először került egy olyan szakértői kollokviumra, amelyen a témát a kultúra és a társadalomtudományok képviselői, valamint különféle vallások vezető képviselői – köztük az Európa Tanács egyik tagállama, a Szentszék küldöttei – közösen vitathatták meg, Vallásközi és kultúraközi párbeszéd a konfliktusok megelőzése és kezelése érdekében címmel. Jelen sorok írója hivatalából adódóan mint a nemzet-

közi kulturális kapcsolatok ismerője kapott lehetőséget a részvételre.²

A konferencián már a kezdetektől fogva jól érzékelhető volt a szervezők bizonytalansága, tájékozatlansága, felkészületlensége a vallási kérdésekben, a témák csoportosításában, ezért a konferencia a kitűzött célt nem is érthette el, csupán a problémák körvonalazásáig juthatott el. A konfliktusok mibenlétének teoretikus elemzése, a fogalmi viták sok időt vettek el, és kevés teret kaptak a vallási-kulturális konfliktusok kezelésének módszerei, a kiűtkeresés. Ez utóbbi illetően a szervezők „elvárása” az volt, hogy elsősorban kulturális-művészeti jellegű megoldásokat mutassunk fel, de ez a naiv koncepció értelemszerűen háttérbe szorult. Így a tervezett folytatás, egy európai kulturális miniszteri konferencia és közös nyilatkozat elfogadása is problematikusá vált, hiszen kiviláglott, hogy a megoldásokat nem egy szakterületre leszűkítve, hanem több szakterület és az egyházak együttműködésével lehet megtalálni.

A felszólalások konklúziója egyértelműen az volt, hogy a konfliktusok valójában politikai, gazdasági és szociális indíttatásúak, a vallási indok csak álcázza ezeket, azaz visszaél a vallásosság igazi értelmével az, aki vallási eredetűnek próbálja beállítani ezeket. A konfliktusok kulturális jellege is elhanyagolható, elsősorban a különféle népek vallásáról és szokásairól való ismeretek – tehát az oktatás, az információáramlás – hiányára vezethetők vissza. A vallási-kulturális jellegűnek mondott konfliktusok megelőzésébe és kezelési módjainak kidolgozásába ezért az egyházak, a vallási közösségek mellett be kell vonni az oktatás, a szociális gondozás és az önkormányzatok szakértőit. (Hozzászólásomban elmondtam: az Ökumenikus Charta III. fejezete éppen ezekre a területekre terjeszti ki a párbeszéd és a közös cselekvés lehetőségeit, a közös tevékenység, a közös erőfeszítések pedig megbékélési alkalmak lehetnek.)

A konferencián felszínre került egy érdekes probléma, amelyet az amszterdami főrabbi mondott ki: sajnálatos tény, de a felekezeti párbeszéd több évtizedes erőfeszítéseit összefoglaló fontos dokumentumok, mint pl. az Ökumenikus Charta, a katolikus-evangélikus közös nyilatkozat a megigazulásról, vagy az Arab Liga tagállamainak közös

¹ Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1556. (2002) 1. sz. határozata.

² A konferencia legfontosabb anyagai megtekinthetők az Európa Tanács honlapján, az Integrált projektek címszó alatt a Responses to Violence címre kattintva a Calendar fejezetben, 7–9/10/02 dátummal megtalálható a *Colloquy on Dialogue in the Service of Intercultural and Interreligious Communication* című program. Erre a mezőre kattintva megjelenik az esemény honlapja, amelyen olvashatók a legfontosabb írásos anyagok angolul, a honlap francia verzióján pedig franciául.

dokumentuma a kereszténységgel való párbeszédéről – *ismeretlenek az európai közvélemény előtt!* A marseille-i ökumenikus rádióműsor szerkesztője drámai hangon tette fel a kérdést: folytassunk párbeszédet – de miről?! És nem kevésbé elkeseredett hangú volt az, amit a marseille-i iszlám közösség vezetője mondott el: sok alkalommal és sok módon folytattak már párbeszédet az egyházzal Franciaországban, de minden eredmény nélkül. Csendes, a felkavart érzelmek közepette szinte észrevétlenül maradt válasz volt erre az a két felszólalás, amelyben az Ökumenikus Charta keretében feltáruló lehetőségekről szóltunk.³

A konfliktusok megelőzésének és kezelésének módszereire többen tettek jó, gyakorlatba is átvihető javaslatokat. Bár ezekre szinte alig irányult figyelem, vélhetően hasznos, ha ismertetek néhányat. Mindennapjaink tele vannak konfliktusokkal, a konfliktuskezelés azonban nem tartozik a magyar társadalom erőnei közé... Talán néhány ötletet mi is használhatunk mindennapjainkban?

Az utóbbi években sok szó esik arról, hogy a magyar jogrendbe is bekerül a mediátor, azaz a vitában álló felek közt közvetítő, békéltető személy alkalmazása. A konferencián ismertették a hawaii bennszülöttek körében évszázadok óta alkalmazott békéltetési módszert. Lenne mit eltanulnunk belőle! A keresztény egyházak, amelyek vállalják az Isten és az ember közti békéltetés szolgálatát, tapasztalatukkal egy ember és ember közti békéltetésben is jelentős szerepet tudnak betölteni. A békéltetés a nem keresztény egyházaktól sem idegen.⁴

Az ökumenikus gondolat lényegi eleme egymás jobb megismerése a kölcsönös tisztelet jegyében. Itthoni köreinkben ez sokkal inkább megvalósul, mint más európai országokban. Ezért látszik jó gondolatnak az Európában jelen levő vallások (kereszténység, judaizmus, iszlám) szent könyveiből azoknak a részeknek egy kötetben való megjelentetése, amelyek a közösen vallott erkölcsi értékekről szólnak, mint a szeretet, az irgalom, az egymás segítése, a testvériség, a szegények és betegek támogatása, a bizalom, a megértés, a spiritualitáson alapuló életvezetés. Ha egyszerű kiadásban, rövid szövegekkel és képekkel-rajzokkal illusztráltan, kisebb európai nyelvekre lefordítva rendelkezésre állna egy ilyen könyvecske, amit akár szóróanyagként is lehetne terjeszteni, az elő tudná segíteni a vallási előítéletek csökkentését az egyszerű emberek közt is. Bővebb, szövegcentrikusabb formában is hasznosítható lehetne az oktatásban és a felnőttképzésben. (Ismereteim szerint hasonló kiadványok forgalomban vannak Indiában, a keresztény missziók iskoláiban.)

Egy angliai faji zavargás elemzése során világlott ki, hogy a helyi közösségekben többnyire előre láthatóak a kisebb közösségek közti, gyakran szociális vagy gazdasági eredetű konfliktusok. Kellő odafigyeléssel, időben alkalmazott

intézkedésekkel a helyi önkormányzatok sokat tehetnek a megelőzés és a konfliktuskezelés terén. Segítheti őket egy (önkéntes) csoport, amely a konfliktushelyzet kialakulásának szakaszában figyelmezteti az önkormányzatot, és javaslatot tesz konkrét lépésekre (lásd a 2. lábjegyzet).

A konfliktusok megelőzését és a konfliktusok kezelésére tett lépéseket meg kell jeleníteni a médiában is, hiszen az emberek többsége számára az létezik, amit a televízióban lát (lásd a 2. lábjegyzet).

Az Európa Tanács tervbe vette az úgynevezett „good practice handbook”, azaz a jó gyakorlati megoldások kézikönyve összeállítását. Remélhetően lesz anyagi ereje arra, hogy a kiadványt ne csak angol és francia nyelven, hanem pl. arabul, törökül, szerbül, horvátul, albánul és oroszul is közzé tudja tenni (lásd a 2. lábjegyzet).

Vissza-visszatérő javaslat volt, hogy a konferencia tematikáját helyi szinten, különösen a konfliktusok sújtotta térségekben széles körben ismertetni kellene, mert így lehetne elérni, hogy *a közgondolkodásban tudatosodjék: a konfliktusokat meg lehet előzni, nem szükségszerű a kialakulásuk, és még kevésbé szükségszerű az erőszakos megoldás.*

A strasbourgi konferencián többször elhangzott, hogy vallási értelemben Európa többé nem „keresztény klub”, hanem számolni kell az iszlám és a judaizmus meghatározó mértékű jelenlétével, nem is szólva a kevésbé elterjedt nem keresztény vallásokról.

A konferencia résztvevőinek az Európa Tanács számára egyértelműen kimondott üzenete az volt, hogy ennek az új típusú, a vallások és a kultúra képviselői közti párbeszédnek állandó fórumot kellene biztosítani a jövőben. Úgy vélem, ez a konferencia legfontosabb eredménye: az európai politika képviselőit ráébresztette arra, hogy érdemes dialógust folytatniuk az egyházakkal a társadalom közös problémáiról. Hozzá kell tennem: az egyházaknak is komolyabban kell venniük az egymással való együttműködést, és konkrét példákkal kell megmutatniuk, mi érhető el. Az európai kereszténységnek jobban kellene ismernie a vallásközi és felekezeti megállapodások dokumentumait, jó példát kellene mutatni e téren a többi vallások követőinek is. Az egyházak világi tagjainak is be kellene kapcsolódniuk a munkába, a közös tevékenységekbe. Ha az európai vallásos társadalom (amelybe beleértem a keresztény és nem keresztény hívőket, akik sok tekintetben egymáshoz közel álló erkölcsi elveket vallanak) többet tenne, szerepe és jelenléte láthatóbbá válna a közvélemény számára, és jobb eséllyel kérhetné, hogy gyakrabban hallgassák meg, értékrendjét jobban tartásuk tiszteletben.

Érdekes módon egy katolikus vallású japán professzor hívta fel a figyelmet arra, hogy újra kellene gondolni az állam és az egyházak kapcsolatát: a teljes elválasztottság, amelyre Franciaország a mindig emlegetett példa, nehezen tartható a mai időkben.⁵ Tapasztalható volt, hogy ezt a gondolatot még sokan idegenkedve fogadják, hiszen köny-

³ Elisabeth Parmentier, a strasbourgi Université Marc Bloch Protestáns Teológiai Tanszékének oktatója, előadásában kitért az Ökumenikus Chartára is.

⁴ Johan Galtung professzor előadása, teljes terjedelmében olvasható az említett honlapon.

⁵ Masanori Naito professzor előadása, teljes terjedelmében olvasható az említett honlapon.

nyen összemosódik a nyugat-európai köztudatban nem túl pozitívan értékelt politikai katolicizmus a vallási katolicizmussal, még problematikusabb pedig az, hogy kevesen tudnak különbséget tenni a politikai iszlám és a vallási iszlám vagy – újabban – a politikai ortodoxia és a vallási ortodoxia között. Ez a fogalomzavar sokakat elidegenít attól, hogy az egyházakat, vallási közösségeket bevonják a társadalmi kérdések rendezésébe. Talán emiatt várna jelentősebb szerep a protestáns egyházakra, különösen a két birodalomról szóló tanítást magáénak valló, politikai hatalomra ezért soha nem törő evangélikusságra. A fogalmak tisztázása, a megbékélés hídjának építése az európai vallások közt, továbbá az európai államok és a területükön működő egyházak közt egyre időszerűbb. Európa, melyet a keresztény ember kreativitása, alkotókészsége tett a világ legdinamikusabban fejlődő térségévé, nem léphet át a 21. századba úgy, hogy lényegét, a spiritualitást hátrahagyja, mintha csak elmúlt idők emléke lenne!

Jelen sorok írója úgy véli, ha Európa vallásos társadalma nem találja meg a közös cselekvést, nem vállalja a hívők szolidaritását az Ökumenikus Charta szellemében, továbbra sem lesz valódi ösztönző erő Európában arra, hogy az állam és az egyházak közti kapcsolatot új alapokra helyezték, különösen ott nem, ahol ma még az állam és az egyházak közti párbeszéd megnyitása is kérdéses. (További kérdés, hogy mi az optimális viszony, de ennek eldöntése vélhetően inkább nemzeti hatáskör lehet, az adott nemzet hagyományai figyelembevételével.) Az Európa Tanács vezetői megértették a konferencia üzenetét. A záróülésem ígéret hangozott el a párbeszéd folytatására, sőt van kilátás a párbeszéd fórumának folyamatos működtetésére is. Vannak azonban olyan jelek, amelyekből arra kell következtetni, hogy az áttörés nem lesz egyszerű. A konferencia jó értelemben vett zavart idézett elő az Európa Tanács apparátusában. A politika képviselői számára még nem egyértelmű a „hogyan tovább”. Indokolt az óvatos optimizmus. A csiga kibújt a házból. Ennyi történt Strasbourgban, 2002 októberének elején.

Felvétel

az Evangélikus Hittudományi Egyetemre a 2003–2004-es tanévre

Egyházunk lelkészeinek és hittanárainak képzése az Evangélikus Hittudományi Egyetemen folyik. Várjuk azok jelentkezését, akik Jézus Krisztusban hisznek, és elhívást érznek, hogy az evangélikus egyházban szolgáljanak.

Az Evangélikus Hittudományi Egyetemen a képzés lehetőségei a következők:

A) Nappali tagozaton a lelkészi szolgálatra felkészítő egyetemi szintű teológiai tanulmányok

A tanulmányi idő hat év.

A felvétel – melynek alapfeltétele a középiskolai érettségi – alkalmassági, valamint írásbeli és szóbeli vizsga alapján történik. A felvehető hallgatók száma: 25 fő.

B) Nappali tagozaton egyetemi szintű hittanárképzés olyan jelentkezők részére, akik valamely más felsőfokú intézmény tanári szakára is felvételt nyernek, ill. ilyen szakot végeznek, s ezt igazolni tudják.

A tanulmányi idő öt év. A felvétel alkalmassági, valamint írásbeli és szóbeli felvételi vizsga alapján történik. A felvehető hallgatók száma: 6 fő.

C) Az EHE kihelyezett tagozatain

(Nyíregyházi Főiskola, Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kar; Nyugat-Magyarországi Egyetem, Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar; Kaposvári Egyetem, Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar) folyó *főiskolai szintű hittanár-, ill. hitoktatóképzéssel* kapcsolatban a fenti főiskolai karok, illetve a helyi lelkészi hivatalok adnak a felvételi feltételekre vonatkozó felvilágosítást.

Az EHE rektori hivatalában beszerezhető jelentkezési laphoz a következő okmányokat kell mellékelni:

1. születési anyakönyvi kivonat
2. érettségi bizonyítvány (érettségi előtt állóknak a középiskolából hozott pontok kiszámításához az iskola által kitöltött betétlap az alábbi tantárgyak utolsó két lezárt félévi érdemjegyeivel: magyar nyelv és irodalom, történelem, matematika, idegen nyelv, valamint egy választott tárgy)
3. felsőfokú iskolai végzettséget igazoló bizonyítvány, ha van
4. orvosi bizonyítvány, amely igazolja, hogy a jelentkező felsőfokú tanulmányokra alkalmas
5. keresztelési bizonyítvány
6. legalább két évvel korábbi konfirmációt igazoló bizonyítvány
7. kézzel írott részletes önéletrajz, mely feltárja a jelentkező családi és szociális körülményeit, kapcsolatát gyülekezetével, valamint a jelentkezés indítékait
8. az elmúlt két évben végzett egyházi szolgálatairól (az illető gyülekezet lelkésze által) kiállított bizonyítvány
9. az esetleges állami (vagy azzal egyenértékű) nyelvvizsga bizonyítványa
10. a jelentkező nevére megcímzett és felbélyegzett normál méretű boríték

Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatban is lehet mellékelni. A másolat „egyházi használatra” megjelöléssel az egyházközi lelkész által is hitelesíthető.

(Folytatás a 73. oldalon.)



SZILAS ATTILA

Ember és keresztény...

Gondolatok Gustaf Wingren svéd teológus Människa och kristen című könyvének olvasása közben

Az egyházban ma sokan imádkoznak ébredésért, sokan igyekeznek az egyházi életet megújítani. A római egyházban Európa újraevangélizálásáról beszélnek. De kisebb közösségek is igyekeznek minél több embert megtéríteni maguknak. Folyik a harc a lelkekért.

Vannak, akik eredményesek, hatékony módszerekkel dolgoznak, kihasználják az emberek igényét a biztonságra, a titokzatos ismeretekre és az energiákra. A hagyományos egyházak sokszor alul maradnak. Az embereket ma általában az érdekli, ami új és rendhagyó.

A nehézségek abból is adódnak, hogy az egyház nem tud szabadulni a múlttól, a keresztény Európa gondolatától, amikor még mindenki kötődött az egyházhoz. Az egyház nem tud szabadulni a számoktól, igyekezik létjogosultságát igazolni és számokkal bizonyítani.

A számok viszont inkább azt mutatják, hogy az egyház jelentősége csökken. A skandináv államok általában elől járnak a fejlődésben, s ott azt látjuk, hogy az egyháznak a ceremóniák végzésén kívül jóformán semmi szerepe sincs a társadalomban. Az egyház elvesztette hitelét, talán azért is, mert mindenkit kiszolgál, aki kéri és megfizeti a szolgáltatást.

Hogyan kerülhetjük el ezt a fenyegető jövőt, amely felé már jócskán útban vagyunk? Nem férhet kétség ahhoz, hogy nem elég a missziót intenzíven folytatni, ahogy eddig is tettük. Sok területen gyökeres szemléletváltásra lenne szükség. Fel kell hagynunk avval az igyekezetünkkel, hogy „mindenkit” megtérítsünk. Sokan vannak, akik valójában közömbösek, de valamilyen múltbeli kötődés miatt még egyháztagok. Abba kellene hagyni az állandó hívogatást, sokszor noszogatót, hogy igazán illene már eljőnnie a templomba. Hinni nem *kell!* Egyházzal kapcsolatot tartani nem *kell!* Szabad. Lehet, de passzív tagság nincs. Különös *kíválság az, ha valaki hívó keresztényen lehet.*

Az egyház jövőjét keresve Gustaf Wingren nem a reformátorokhoz fordul segítségért, ahogy azt általában tenni szoktuk. Annak a kornak problémái sok ponton homlok-egyenest az ellenkezői annak, amivel ma szembe kell néznünk. Wingren a jelenben sokkal több hasonlóságot talál a Konstantin előtti korról. Ebben a könyvében Irenaeus egyházatyráról ír.

Az első keresztények számára elképzelhetetlen lett volna, hogy mindenki keresztényen legyen. Nem is az üldöztetés miatt, hanem azért, mert az egyház lényegéhez tartozik a *kiválasztás*. Ne higgyük azonban, hogy ez valami erkölcsi magasabbrendűséget jelent. Megdöbbenő képet használ Irenaeus: Ahogy Hóseás próféta egy parázna nőt vett feleségül, úgy választott Krisztus magának menyasszonyt ebből a parázna nemzetségből. Itt nincs helye az erkölcsi felsőbbrendűség érzésének. Bár nem lehet mindenki keresztényen, azt mégis rendíthetetlenül hitték, hogy *Krisztus az egész világnak, minden embernek üdvözítője*. Ahogy Pál apostol írja, a hitetlen feleség férje által lesz megszentelve. Irenaeus számára fontos az, hogy Isten Ura és Atyja minden embernek. A keresztényeknek nincs ősölte különleges státusza. Ajándékaiban, áldásában minden ember részesül, nem csak a megtértek, a hívők.

Krisztus megváltói művét a recapitulatio, görögül *ἀνακεφαλαίωσις* szóval jelöli meg. Az Újszövetség ezt a szót „egyeszterkeszt”-nek fordítja. Másképp úgy fordíthatjuk: „újra a főhöz illeszt”. Krisztus üdvözítő műve a helyreállítás. Ez az ellenkezője annak a folyamatnak, ami Ádám óta az emberrel történik. Ádám Istennel akart egyenlő lenni, maga akarta eldönteni, hogy mi a jó, és mi a rossz, ezért kellett meghalnia. Az egyháznak ezt az utat kell *visszafelé* megtennie Krisztussal. A hatalomról lemondva bizonyosságot tenni a megfeszített Úrról. Ehhez radikális szemléletváltásra lenne ma szükség, hiszen ma az egyház befolyást, elismerést, növekedést akar magának.

Elég csak a boldogmondásokat végigolvasni ahhoz, hogy meglássuk, milyen messze vagyunk attól, amit Jézus mint az üdvösségre vezető utat tanítványai elé tárt. Nem tudunk szabadulni a múlttól, amikor az egyház részévé vált a világnak, a politikának, Ádám útját járva. A teológusok kifejtették, hogy *nem* nehéz a gazdagnak a mennyek országába bejutni. Jogunk van fegyvert fogni, hogy a gonoszunk ellenálljunk, és hosszan lehetne folytatni a sort. Az egyház elvesztette hitelét, mert az evangélium szavait hirdeti, de nem éli, s ezért hatástalanítva hirdeti. Sokan beszélnek arról, hogy milyen lesz, milyennek kell lennie a jövő egyházának. Missziói egyház? Igen, de nem elég a szó, az ige-

hirdetés. Az embereket *nem* megtéríteni kell, hanem velük mint Isten gyermekeivel szolidárisnak lenni, hátul, a sor végén, együtt szenvedve, legalul.

Digitális egyház? Igen, de ha a lelkészek munkájuk legnagyobb részét a számítógép előtt ülve végzik el, akkor a szemétkosárba kerülünk a többi reklámmal és akciók ajánlattal együtt.

Médiaegyház? Igen, de a félórás műsor a szappanoperák és mosóporreklámok között csak saját kielégülésünket szolgálják. Nézzük saját magunkat! Sokkal többet érne, ha bekopognánk azokhoz, akikhez csak a villanyszámlás szokott bekopogni. Ne is beszéljünk az építkező egyházzal, amelyik felül akarja múlni színvonalban a legjobbakat is. Vagy a nevelő egyház, amely elit gárdát igyekszik kiképezni, tudósokat, akik élen járnak a profitorientált társadalom építésében.

Közösségi egyház, amelyik a gyülekezetekre épít? Igen, ha meg merjük és meg tudjuk egyháztagjainkkal értetni, hogy a lelkészi szolgálat, a templom nekünk nem „jár”. Amíg a többség megelégszik a húsvéti és karácsonyi istentisztelettel és évi két-három ezer forintba becsüli az egyházat, addig nincs közösség. Milyen jövő vár egy olyan egyházra, amelynek anyagi szükségletei háromnegyed részben idegen forrásokból származnak?

Ébredésért imádkozunk, de először talán nekünk kellene felébrednünk és ráébrednünk arra, hogy az egyházzal, a hívő emberrel kapcsolatosan gondolkodásunkat sok ponton gyökeresen meg kell változtatnunk. Elég bátorságunk kellene, hogy legyen ahhoz, hogy lemondjunk a nagy történelmi egyház szerepéről, amely az állammal és társadalommal szemben igényeket támaszt, magának jogokat követel.

Bátorság kellene ahhoz is, hogy ne számolgassuk állandóan, hogy mennyien vagyunk. Hagyjuk elmenni azokat, akik csak ímmel-ámmal, a „nagy mama miatt” tagjai az egyháznak. A kegyelem és bűnbocsánat ingyenes, de a közösségért, az egyházért *áldozatot kell hozni* – nem saját kényelmünkért, hanem a szükségét szenvedőkért.

Bátorság kellene ahhoz is, hogy egyházunk szerkezetét, felépítését újra átgondoljuk ennek megfelelően. A nagy evangélikus múlt elmúlt. Vissza nem jön, de egy szolgáló és biznyságtévő egyháznak van jövője. Nem a világ előtt, hanem Isten előtt.

Egyházunk él, gyarapodik, építkezik. Viszi előre a tehetlenségi nyomaték, a múlt tapasztalatai és mintái, valamint a társadalmi elvárások, de talán elfelejtünk az *emberre* figyelni, aki nem az igaz tanítást akarja hallani, hanem az evangéliumi életet akarja látni, aki nem az egyházra vágyik, hanem a testvérré.

(Folytatás a 71. oldalról.)

A felvételhez szükséges annak a lelkésznek az ajánlása a jelentkező alkalmasságáról, aki az illetőnek az utóbbi időben lelkipásztora volt. Az ajánlást a lelkész a kérvénnyel egyidejűleg küldje meg külön levélben közvetlenül az EHE rektorának címezve.

A fentiek szerinti mellékletekkel ellátott és az Evangélikus Hittudományi Egyetem Felvételi Bizottságához címzett kérvénynek, valamint a *piros postautalványon feladott 3 000 Ft* felvételi vizsgadíjnak *2003. március 1-jéig* kell az Evangélikus Hittudományi Egyetem Rektori Hivatalába beérkeznie (1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050, 3834-537).

Az EHE nappali tagozatos hallgatói – amennyiben ez csak lehetséges – lakói a Teológus Otthonnak, ahol szállást és ellátást kapnak. A jó tanulmányi eredményt elért és rászoruló hallgatók szerény ösztöndíjban részesülhetnek.

Az egyetemi szintű képzésre a felvételi vizsgát alkalmassági vizsga előzi meg, amelyre 2003. április 22-én kerül sor.

Az alkalmassági vizsga területe: beszéd- és kommunikáció-készség, ének. A felvételi vizsga *írásbeli és szóbeli* részének időpontja *2003. június 26–27.* Az időpont módosítására nincs lehetőség.

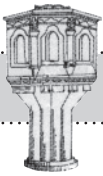
A felvételi vizsga anyaga: 1. magyar nyelv; 2. az Evangélikus énekeskönyv páratlan számú énekverses rendjében (1, 3, 5, 7, 9, 11) található énekversek éneklése könyv nélkül; 3. általános bibliaismeret (az iskolai hittankönyvek alapján); 4. Luther: Kis káté szövegének pontos ismerete; 5. Prőhle Károly: „Az evangélium igazsága” c. és 6. Solyom Jenő: „Hazai egyháztörténet” c. könyve; 7. Egyházismeret; 8. Általános műveltség.

Az említett kiadványok beszerezhetők a lelkészi hivatalokban és a Luther Kiadó könyvesboltjában (1085 Budapest, Üllői út 24. Tel. 317-5478, 486-1228).

A felvételi kérelmek elbírálásánál figyelembe vesszük a közép-, ill. felsőfokú állami nyelvvizsgát.

Budapest, 2003. január 10.

Dr. Szabó Lajos sk.
rektor



HETVENED VASÁRNAPJA

• 1Kor 3,1–8

A Hetvened vasárnapjával kezdődő három vasárnap sajátos átmenetet képez a kétfókuszú egyházi esztendőben. A karácsonyi és a húsvéti ünnepkör határán, Hetvened vasárnapján fordul a tekintetünk a keresztt és az üres sír irányába. A böjti előkészületi időszakot megelőző három vasárnap homiletikuma segít bennünket megérteni, hogy kik is vagyunk valójában, és miért van életbevágóan szükségünk Jézus Krisztus halálára és feltámadására.

A levél megírásának tulajdonképpen indítéka a textusunkban is terítékre kerülő pártoskodás. Pál híreket kap arról, hogy Korinthusban frakciókra szakadt a gyülekezet. A levél négy klikket nevez meg. Pálét, Apollósét, Péterét és a Krisztusét. A páli és az apollósi csoport léte érzelmi és pszichológiai okokkal még magyarázható, hiszen Pál is és Apollós is szolgált Korinthusban. A személyük körül kialakult „kultusz” folyamatos kísértése a keresztyénség gyakorlati életének. Péter azonban nem járt Korinthusban. Pártja talán történeti elsőbbségének alapján szerveződött, vagy a Pállal szembeni ellenérzések hívták életre. Az ún. Krisztus-párt jelenti az igazi problémát. Ők a pneumatikusok, a Szentlélek ajándékainak birtokosai, Jézussal a többi frakcióhoz képest magasabb rendű kapcsolatban állók. Kizárólagosak, öntudatukban meghatározó az egyéni kijelentésekre való hivatkozás. Pártjuk névválasztása (Krisztusé) pedig éppen a lényegét fedi el.

Jellegetesen páli az a megoldás, amely ezt az egész zűrzavart tisztázza. Pál nem etizál, nem valamilyen emberi koalíciós megoldást javasol. Nem békés egymás mellett élést hirdet. A gyülekezet hétköznapijait megfertőző problémát teológiai összefüggésbe helyezi. Szemük elé Krisztus páratlanságát állítja, ahogyan ő egy, úgy az ő teste, az egyház is egy. Világossá teszi, hogy minden széthúzás és pártoskodás mögött az a szándék húzódik meg, amely Krisztus helyére egy bűnös embert állít. Krisztus helye pedig Pál gondolkodásában a keresztt. Akár személyes ambíció, akár klikkek vágya emel valakit Krisztus helyére, mindig azt a

kijózanító kérdést kell feltennünk, amit Pál is intézett a korinthusiakhoz: „*Talán Pál feszített meg értetek....?*” (1Kor 1,13)

A textusról

„...*csak Isten, aki a növekedést adja.*” Pál gondolkodásának mozgatórugója, hogy Istent olyannak látja, mint aki ad, mint aki növekedést ad. Mindezt persze hitben látja, mert Isten növekedést adó munkájában éppen az nem látható a két szemünkkel, amit maga Isten végez. A maguk pneumatikusságában tetszelgő korinthusiaknál ezen a ponton figyelhető meg a hangsúlyeltolódás. Isten munkájában tekintetük megakad az eszközökön. Pálon és Apollóson, akiknek jelentősége kétségtelenül nagy. Ők azok, akik által hívóvé lettek, akik által megismerték azt az Istent, aki ad. Aki Jézus Krisztust adta a növekedés alapjául. Őbenne (Krisztusban, csodálatosan mély értelmű kifejezés) van Pál is, Apollós is, meg a korinthusi gyülekezet tagjai is, csak ez utóbbiak kiskorúak. De Pál is és Apollós is az Úr adományai, személyükben is és szolgálatukban is. Mert nem maguk küldték magukat, és nem maguk találták ki, hogy mit is kell tenniük. Az Úr küldte őket, és a feladat is személyre szabott, másra át nem ruházható munkát jelentett számukra. Pál végezte a gyülekezetalapítást, Apollós pedig az erősítést, a hit mélyítését. Az egyik ültetett, a másik öntözött. Kettőjük között nem ellentét volt, hanem különbség. Különbség a nekik adott kegyelmi ajándékokban, és nyilván különbség minden személyes adottságukban.

Ezek ismeretében teljesen érthető, hogy miért nevezi Pál a Korinthusban élő testvéreit testieknek. Az az igyekezet, amely egyes vezetőket reflektorfénybe állít, vagy éppen egymás ellen játssza ki, netán összehasonlítja őket, a növekedést adó Istent szorítja árnyékba. Voltaképpen magát a növekedést akadályozza és veszélyezteti. Pál menekül ebből a kétes értékű reflektorfényből, amikor saját személyét és saját munkáját tulajdonképpen semminek tekinti. Nincs itt semmi álkegyesség vagy valamilyen álalázatos-ság, a józan realitás mondatja Pállal: „...*ki az a Pál?*” és

„...az sem számít, aki ül-tet, az sem, aki öntöz.” Ez a már-már szélsőségesség felé hajló megállapítás kellett ahhoz, hogy a gyülekezet tagjait kijózanítsa. Felnőtt emberek, ráadásul Krisztusban élők oda jutottak, hogy mind a kommunikációjukban, mind a magatartásukban kiskorú gyermekekhez lettek hasonlók. Amikor gyermekeink halálos komolysággal megfogadják, hogy soha többé nem állnak szóba egymással, és természetesen soha többé nem lesznek egymás barátai, akkor az a válaszuk rá, hogy: gyerekek. Amikor ugyanezt Krisztust ismerő felnőttek teszik, Pál válasza az, hogy: testiek, vagyis bűnösök, felelőtlenek, az Isten növekedést adó munkáját akadályozók, végső soron a Krisztus testének, a gyülekezetnek a létét veszélyeztetik.

Hol van hát a mindenkori pálok és apollósok helye? Mert, hogy Pál is és Apollós is semmi, az igaz akkor, amikor emberi szemek Krisztus helyén akarják őket látni, de hol a helyük Isten szemében? Isten szemében mindkét tevékenység létfontosságú. Mindkettő függ a másiktól. De haszon-talan mindkettő munkája önmagában is és együtt is, ha nincs láthatatlanul mögöttük a növekedést adó Isten. Akár ültet valaki, akár öntöz, teljes mértékben függ Istentől. Az ő szemében személyük is és munkájuk értéke is egyenlő. Mindkettő azonosképpen remélheti, hogy fáradozásuknak meglesz a jutalma. Az igehirdető tehát Isten szemében szolgál, és mint ilyen, sohasem érvényesítheti önmagát a gyülekezet ellenében, de az is igaz, hogy a gyülekezet tagjai ezek által a szolgálók által lettek hívőkké. „A szolgának lenni a gyülekezetben, és vezetni a gyülekezetet” örök feszültségét csak az a biztos tudás oldja fel, hogy csak az számít: Isten adja a növekedést.

A szószéken állókhöz

Nagy valószínűséggel, mint a többi előkészítőt, ezt is többségében lelkész kollégák olvassák. Más-más helyzetben talál meg bennünket ez a textus. Sajátos az üzenete azok számára, akik többpapos gyülekezetben szolgálnak, és örömmel élik ezt meg, megint más azok számára, akiknek csak teher a másik kolléga, és szenvednek egymástól, és megint más azok számára, akik meg nem támadási szerződés alapján dolgoznak közös gyülekezeti hajlék alatt. Mást jelent annak, aki éppen átvette valakitől a szolgálatot, és elődje munkájára épít, megint más azok számára, akik maguktól eredeztetik gyülekezetük történetét.

Talán segít megállni a szószéken Isten és a gyülekezet színe előtt, ha derűsen, némi öniróniával, de halálosan komolyan vesszük, hogy éppen az igehirdetés közben valósul meg az a páli igazság, hogy semmit nem számítunk. Nem az, amit – pontosabban *akit* – hirdetünk, hanem a személyünk. Ha pedig mi semmit nem számítunk, akkor lehetünk egymással mindnyájan szolidárisak.

Hetvened vasárnapján imádkozunk egymásért mi, papok.

Verasztó János

HATVANAD VASÁRNAPJA

• *ApCsel 26,22–32*

„*A böjt előtti idő* a magába szállásnak és bűnbánatnak az ideje. Egyrészt a kegyelem csodáját hirdeti, amely az egész embert igényli, és szolgálatába állítja, másrészt éppen Isten igéjének és szolgálatának sorsában mutatja meg azokat az akadályokat, amelyekkel ez a világ és saját bűnösségünk annyiszor szembehelyezkedik az Úr üdvösséges akaratával. Ennek egyedüli győzelmes ereje az az isteni kegyelem, amellyel a testté lett Ige elindul értünk a Golgotára vezető útra, miközben követésére hív és indít mindannyiunkat.” – írja Jánossy Lajos professzor tanulmányában (LP 1994, 62. o.). Hatvanad vasárnapjának témája: Süketségből az Ige hallására.

Előzmények

Pál apostol 57-ben felment Jeruzsálembé, vitte a vidéki gyülekezetek adományát az igen szegény, zömmel zsidókból lett keresztyének számára. Itt és ekkor az Ázsiából való izraelita férfiak egy csoportja fellázította a sokaságot, mondván: Pál a nép ellen, a törvény ellen s a templom ellen tanít, mi több, a szent helyet meg is szentségtelenítette. Az apostolt a római helyőrség mentette ki a megvadult tömegből, majd kihallgatások, beszédek, fogság következik. Félix, az akkori helytartó éveken keresztül napolta az ügyet, amelyet a 60-tól öt követő Fesztusz kénytelen átvenni. A vádakból és érvekből nem sokat ért, közben Pál a császárhoz fellebbez. Fesztusz, mint jó helytartó, jelenteni kívánja a fogoly ellen emelt vádakot (ApCsel 25,27), így – vélte – a vallási kérdések tisztázása tekintetében kapóra jön Agrippa bábkirály udvariassági látogatása. A kihallgatást díszes külsőségek közepette megrendezik, Pálnak megengedik, hogy szóljon a maga mentségére. A védőbeszédéből azonban értük szóló szó lett. Ezen igehirdetés zárógondolatai és az ezt követő történések képezik alapigénket.

Az alapigéről

22–23. v. Isten mind e mai napig megsegített. Egyszer katonákat rendelt, másszor nótésvérenek fiát állította olyan pozícióba, hogy hallja az apostol ellen készülődő összeesküvés tervét, aztán meg egy százados szívébe adott menekítési szándékot. Pál, mint már annyiszor, most is újraélte Jézus ígéréteinek betételét: „*Megoltalmazlak e néptől és a pogányoktól, akikhez küldelek. Azért küldelek el, hogy nyisd meg a szemüket, hogy a sötétségről a világosságra és a Sátán hatalmából az Istenhez térjenek, hogy az énbennem való hit által megkapják bűneik bocsánatát és örökséget nyerjenek azok között, akik megszenteltettek.*” (ApCsel 26,17–18)

Ő meg végezte küldetését nagyok és kicsik közt. (Lásd: ApCsel 9,15)

Világosságot hirdetett, a *feltámadásból fakadó*, jézusi világosságot, abban a sokrétű értelemben, mely a 18. versben foglaltakként fent felsoroltattott!

24–25. v. A felvilágosult római számára túl sok ez már. „Bolond vagy te, Pál!” Bolond abban az értelemben, hogy látomást képzelővé, mennyei világról vallóvá lettek gondolatai. Bolond talán abban az értelemben, hogy ismét kínálkozott mód felmentetésének kikönyörgésére, ám ő újra nem élt vele. „Nem vagyok bolond, nagyra becsült Fesztusz!” Nem mehetünk el szó nélkül Pál határozott válasza mellett. Nem önmagát menti, nem is az Igét! Jól tudja, hogy kétélű kard, és hogy nem tér vissza üresen, a tiszta hang azt jelzi: tudja, határozottan tudja, mit beszél. Keresztről szól. *„A zsidók jelt kívánnak, a görögök pedig bölcsességet keresnek, mi a megfeszített Krisztust hirdetjük, aki a zsidóknak ugyan megütközés, a pogányoknak pedig bolondság, de maguknak az elhívottaknak, zsidóknak és görögöknek egyaránt az Isten ereje és az Isten bölcsessége.”* (1Kor 1,22–24) ... A feloldozást pedig rég megkapta már ettől a Megfeszítettől!

26. v. „Nem zugban történt dolgok ezek!” „Ami történt, az nyilvánvalóan, mindenki számára elérhető módon történt. Ez a kijelentés egyben visszautasít egy régóta élő vádat is, a zugban történés vádját” – olvashatjuk Szabóné Mátrai Mariann előkészítőjében (LP 1987. 95. o.). „Ebbe a tárgykörbe tartoznak azok a kételkedő és lekicsinylő mondatok, amelyek az evangéliumokban Názárettel és Galileával kapcsolatosak (Jn 1,46; 7,41.52), a jövendölések a Messiás feltűnési helyével kapcsolatban (Mt 2,6; 4,14kk) és természetesen a direkt mondatok, amelyek bizonyítják, semmi sem történt titokban.” (Lk 24,18; Jn 18,20)

27–29. v. Hihetetlen erőteljes Agrippa megszólítása. Vajon mi minden kavarghatott benne? Az apja, I. Agrippa végeztette ki Jakabot, s börtönöztette be Pétert. Talányos a reakciója: Majdnem ráveszel engem is, hogy keresztyénné legyek! Az biztos, hogy nem tudta kivonni magát a hallottak hatása alól. Pál ugyan így vezet be: semmit sem mondok azon kívül, amit Mózes és a próféták megjövendöltek, s merészen rá is kérdez: Hiszel-e Agrippa király a prófétáknak? – de a szív mássá léteieit, a szemek, fülek igazságra történő felnyílását csak az Isten adhatja meg! Ezért könyörög, s kéri az Istent, hogy előbb vagy utóbb olyanokká legyenek, mint ő. *„És Mózesről meg valamennyi prófétáról kezdve elmagyarázta nekik mindazt, ami az Írásokban róla szólt.”* Lk 24,27 – így beszél Jézus az emmausiakkal, de hogy megismerjék, ahhoz meg kellett törnie a kenyeret!

E bilincsek nélkül – hangzik. Még akár a görög, akár a magyar szöveg ritmikájából is kiderül: leginkább a „ne botránkoztass” kérés értelmében került a mondat végére.

Pál már jó ideje gyakorolja, hogy a Krisztus-követés része a szenvedés, az üldöztetés, olykor a bilincs. Kívülről szemlélve riasztó, nyomában járva értelmet hordozó. De nem beszél róla, talán csendben erre is azt mondja: kérem az Istent, hogy majd ezt is megtudjátok!

30–32. v. Fesztusz számára a kihallgatás nem hozta meg a várt segítséget. Egyetértettek abban, hogy Pál nem bűnös, de – hiszen fellebbezett – az ügynek tovább kell bonyolódnia.

Az előkészítők általában utalnak Lk 23,1–25-re, arra, ahogy Pilátus vélekedett, arra, amely lépésekben ő kereste az igazságot.

A világ nem változik, de az Isten sem! Akkor is, nagy-pénteken minden akarata szerint történt, itt is. Pál útja Róma felé folytatódik. (Lásd: ApCsel 23,11; Róm 1,9–15)

Feldolgozások, igehirdetések (időrendi sorrendben)

LP 1979, 51–54. o. Az előkészítőt írta: Bárány Gyula. A vásárnap ógyházi evangéliuma Lk 8,4–15 a magvető példázata (idén lekiója is). „Jézus az igehirdetés eredményét négyféle talaj példáján mutatja be. Ennek alapján textusunkat (ApCsel 26,22–32) úgy is tekinthetjük, mint amelyben a talajokat megszemélyesítő személyekkel találkozunk” – írja. Igehirdetése azonban konkrétan Pál apostolon tájékozódva arról szól, hogy milyen a jó talajba hullott mag életének folytatása.

– Bizonyosságot tesz az Ige meghallásáról, és továbbadja.

– A szolgálat eredményét Istenre bízta.

– A saját személye annyiban fontos, amennyiben Isten eszköze lehet a szolgálatban.

LP 1987, 94–96. o. Az előkészítőt írta: Szabóné Mátrai Marianna. Egy nagyon alapos bevezetőt követően az igehirdetés irányába mutató gondolatok arról szólnak, hogy az evangélium

1. Képes arra, hogy helyzeteket alakítson át.

2. Hatalma van arra, hogy szabadabbá tegyen.

3. Erős. Meg tud szabadítani a reménytelenségtől.

Isten iskolájában. Balikó Zoltán igehirdetései. Pécs, 1999. 198–202. o.

– A négyféle talaj – négy személyben.

– Fesztusz az útszél reprezentánsa.

– Agrippa a köves föld.

– Bereniké a tövises – hiába fekete a föld, ha nem tiszta.

– Pál jelzi, hogy milyen, ha jó földbe hull az Ige.

Szeretettel ajánlom a témához még Ordass Lajos *Útvaló* című könyvéből a Hatvanad hete keddtől péntekig tartó áhítatsorozatot.

Továbbá Gémes István: *Jézus és Pál* című tanulmánykötetéből a Damaszkuszi élmény – Pál nyelvén? című fejezetet.

Az említett feldolgozások, igehirdetések kiérlelték, értékesek, éppen ezért nem gondolom, hogy okvetlenül új prédikációvázlatot kellene adnom. Helyette néhány kép, hang, villanás és bizonyosság afelől, aki útnak indul a meghalt Igével.

Meditáció

A fogadóterembe sovány rabot vezettek. Fesztusz azt remélte, hogy egyszerre adhat számot helytartói munkája komolyságáról, és nyújthat szórakozást vendégének részére. Agrippa, mint egykor Heródes, a Názáretit követőtől talán titkon csodát várt. Bereniké kihívóan emelte tekintetét az ezredesről a meghívott előkelőségekre, s mindközben érthetően, figyelmet felkeltően, mi több belső nyugtalanságot okozóan azt lehetett hallani: Itt állok, és bizonyoságot teszek!

Mondták 1521-ben birodalmi gyűlésen is, mondták kajánul vigyorgó istentelenek tömegében is, mondták lelket tépő kilátástalanságok sötétségében is, mondták nekünk, értünk is: Itt állok, és bizonyoságot teszek.

Nagyszerű állapot!

Hogyan alakul ki, miből áll össze?

Az éppen időben és megfelelő helyen léteiből, a tiszta tartalomból, a biztos bátorításból.

Szenvedélyesen jövendölt Agabosz, a tírusziak külön is kérték Pált: ne menjen Jeruzsálembe, veszély fenyegeti. Anynyi más terep kínálkozik az evangélium hirdetésére, de felesleges volt minden óvás. Pál is tudta, hogy igazat beszélnek, de azt is, hogy neki akkor is Jeruzsálembe kell mennie.

A szabad utat biztosító idő alatt irdatlan eltérítési kísérletben, fondorlatos trükkökben volt Luthernek is része, ám mindennek ellenére feltartóztathatatlanul haladt Worms felé, mert oda szólt a meghízátása.

A küldés mindig konkrét! Ideje, helye, személyes irányultsága van. Nemcsak a hallásnak, a szólásnak is van kairosgya.

A kairosgyan pedig tiszta tartalom. Nem cserélhető panelszöveg, nem szikrázó szónoklat, hanem elevenítő Ige, mert általa a jó időben, a jó helyen Jézus Krisztus maga cselekszik terve, irgalma szerint.

És azért is, akire rábízta a szólást!

Szokolay Sándor Luther-kantátájának második tételében a reformátor arról vall, hogy ha csak a Szentírás alapján meg nem győzik, nem von vissza semmit, mert nem cselekszik a lelkiismerete ellenében. S közben, halkan, de pontosan érthetően éneklő a kórus: ...Ha ő velünk, ki ellenünk? Az Úr a mi oltalmunk!...

Itt állok, és bizonyoságot teszek. Miből áll össze? Éppen időben, jó helyen tartózkodásból, tiszta tartalomból, isteni bátorításból.

Fatalin Helga

ÖTVENED VASÁRNAPJA (ESTO MIHI)

• 2Pt 1,3–11

Kedves Testvéreim a Jézus Krisztusban!

Egy találkozás hatja át rendkívüli mértékben az előbb olvasott igeszakaszt. Ha belegondolunk, mi is sóhajtottunk egyet. Pedig nem először kerülünk abba a körbe, ahol Jézus

vezeti az együttléte. Bizonyára sokszor hallhatta szavát Jézusnak az, aki e sorokat írta. Amire itt emlékezik, az talán nem is szavakban mutatkozó elsősorban. Minél többször olvassuk, annál inkább érezzük úgy, hogy inkább a körülmények ragadták meg azt, aki próbálja továbbadni a találkozás híretét és hasznát. A jelenet, amiről szó van, a hegyen játszódik, ahol Jézus három tanítvány jelenlétében beszélget Mózessel és Illéssel, a tanítványok pedig a nekik szóló égi hangot hallják, ahogy ezt három hete az oltári igéből olvastuk. Amit ott láttak, átéltek, amire Péter akkor azt mondta, „Uram, jó nekünk itt lennünk”, arról halljuk most: „...*saját dicsőségével (...) hívott el minket.*” Mint kitetszik, azóta sem tud szabadulni az eseménytől. Elébe tolakszik sok másnak, tartalmas tanításnak az az isteni fény, erő, ami akkor megmutatkozott. Ami bizonyára azóta is többször, újra szinte megrázza. Egy ember, aki nem a tanulás, vagy okoskodás magas szintjén jutott el az igaz, mély kapcsolatra azzal, aki azóta is életfolytatásának, üdvösségének útmutatója, hanem magával ragadta Jézus, a megdicsőült. Bizonyára meglepő volt, ami történt, most pedig azt mondja, ajándékot kapott. Igaz, nincs semmi a kezében, amit felmutathatna, de nagy bizonyosság született szívében arról, hogy a megdicsőülő Jézus vele van. Ha tetszik, érte van, ott a hegyen és minden időben, minden körülmények között. Sőt amikor elbeszéli bizonyosságát, erről mint minden emberre tovább áradó, mindeneket örök életre mozdító eseményről beszél. Ami magában foglalja mindazt, ami „*az életre és a kegyességre való*”, így olvassuk.

Ez egy fontos tanítás. Mit magyaráz, mire tanít? Mondhatjuk, hogy egy szakmát ki lehet tanulni, egy városba el lehet jutni térkép segítségével, valamint megvásárolható minden, amire az ember pénze futja. Elképzelésekből álmok szülehetnek vagy fordítva, s azok nagy áldozatok árán akár meg is valósulhatnak. De Istennel, a mi mennyei Atyánkkal való kapcsolatot maga az Örökkévaló munkálja, a mi Urunk Jézus Krisztus által. Munkálja? Nemcsak munkálja, hanem meg is valósítja. Belevon ebbe a közösségbe. Ígéretet hoz magában Jézus arra, hogy az ember, akin a bűnös kívánság uralkodik, isteni természet részese lesz (úgy látszik, megakadtam). Nem is egy kérdésre kellene hirtelen felelni, hanem kettőre: mikor és hogyan. De amikor ezt a bizonyoságtételt olvasom, egyre inkább úgy találom, itt nem az idő az, ami döntő. Akkor kellene a szentírónak is valamit mondani róla. Ám úgy látszik, őt valami sodorja. Mi történt vele, hogy ilyen lényeges kérdéshez nem nyújt támaszt?

Hát bizony. Valóban sodrásba került. És ennek a sodrásnak árából adja híretét annak, milyen események történnek a Krisztus dicsőségében elragadtak körül, s hogyan vesznek részt ezekben az eseményekben ők maguk, az elhívottak is.

Aki valóban kapcsolatban van Istennel, annak természetesen úgy kell mozdulni, amiképpen ő mozdul! Ahogyan egyik vasúti kocsit vonja a másikat. Egyik rossz gyerek elrontja a másikat. Ostoba ember ostoba törvényt hoz. Sötétben nem lehet látni. A fény azonban nem engedi meg a sötét cselekedeteket.

Nem beszélhet a szentíró távoli jövőről, mert az annak az ítéletnek az ideje, mely a mai cselekedetek szerint megy végbe. Ezért nincs is most várakozásra lehetőség, sem valami szöszmötölésre!

Amikor a gépet bekapcsolják, alkatrészei működésbe lépnek. Isten munkálkodik, és azok is, akik hozzá tartoznak. Ő mozdít, energiát, irányt ad. Lehetetlen másképpen lenni. Sodrásban van a bizonyágtevő is. Mert sodorják.

Az ember nemcsak felszisszen, hanem gyakran kesereg. A „hogyan”-ról kérdez, amikor még az első lépésre sem volt hajlandó. Mi legyen? – mondja, de oda nem figyel, ahonnan a meghatározó jön. Fogaskerékként működik, okosan, minden mozdulat előtt pontosan átszámlálva a fogakat, különösen a szomszédét. Rendszerint még az addig elért eredmény is akadályozza. Várja az olajat. Megszabja a tengely forgásának sebességét legalább. A valóság azonban más.

Isten biztosan nem viszi lehetetlen útra az embert. De viszi, mégpedig úgy, hogy együtt munkálkodik vele. Csak ennek az együtt munkálkodásnak lehet eredménye a romlottság elkerülése, a bűnös kívánság legyőzése. Mert ebben a közösségben az Isten ereje munkálkodik. Amint végigolvassuk a felsorolást, mely a hittel kezdődik, s ez kapcsolatot hirdet, végül pedig az emberszeretethez, a minden ember iránti szeretethez jut, ezeken az egymásba kapcsolódó szavakon keresztül is érezhetjük, és meggondolva őket meg is érthetjük, hogy itt nem az emberre rótt feladat derül ki. Nem olyan ez, mint amikor azt mondják az iskolában: „most pedig ezt leírod százszor”, hanem arról van szó, amikor a tanító néni fogja és vezeti az ügyetlen kezét, mondva közben azt, amit leírnak. Ez a bizonyágtevő tudja, hogy Jézus Krisztus által részesedik az ember az isteni természetben. Azt mondja, ne felejtsetek! Ne felejtsetek, hogy régi bűneitekből, melyek meghatározták, megszárták életfolytatásokat, megtisztultatok. A Jézus Krisztussal való közösséghez pedig más forma, más rend, és Isten ajándékából elég erő tartozik. Ne legyetek vakok, rövidlátók, akik mégis egyedül hagyottak tudják magukat. Mozduljatok, induljatok, ő van veletek. Ebben a téli időben néha úgy érzi az ember, kifogy a melegből. Fölmérjük a készleteket, a lehetőségeket. Van, aki kiadja a jelszót: „menjünk, gyűjtsünk fát, hogy melegedhessünk.” A mai ígében azonban ezt olvassuk: Melegedjete! Rakjatek a tűzre! Azaz nem készletek megszerzésére utasít az eredményért, hanem hirdeti az eredményt, és kér a készlet használatára. Más helyen ezt ilyen formán találjuk: Isten által elkészített cselekedetek, melyekben járunk. Isten adja eléink azt, ami szükséges, ő ruház fel azzal, ami kell, ne vessük el.

„Igyekeztek még jobban”, így folytatódik a biztatás. Annak biztatása, aki maga is ezen az úton jár, és annak biztatása is, aki erre az útra segít. Mindenképpen a kétséget kívánja oszlatni, a bizonyosságot akarja erősíteni afelől, hogy Krisztus dicsősége minket is hív, ereje és ígérete nekünk is részesedést biztosít, velünk is együtt munkálkodik.

Az ő eredményes harcát figyelhetjük újra a böjti időben is. Minél inkább megismerjük, annál biztosabban tudunk vele együtt járni. Ha minél biztosabban vele járunk, és nem másképpen gondolkodunk, akkor dicsőségben, országa dicsőségében is részesedünk. Ő hív, válaszoljunk, hogy le ne szakadjunk tőle. Ámen.

Rác Miklós

BÖJT 1. VASÁRNAPJA (INVOCAVIT)

• *Lk 9,38–45*

Invocavit me, et ergo exaudiam eum

Elcsendesedés a zsoltár mellett

Még mielőtt bármilyen módon is az igehirdetésre való készülésünket elkezdենek, olvassuk el elejétől a végéig a 91. zsoltárt! Ugyanígy gyógyítóan hat énekeskönyvünk gyönyörű Bonhoeffer-éneke, a 355. ének.

Invocavit vasárnapján a böjti időszak nyitóakkordját kell megszólaltatnunk gyülekezetünk előtt. A böjti vasárnapok nevei és témái nemes keretet adnak az igehirdetésnek és az istentiszteletnek. Ezen a vasárnapon az ördög munkáját lerontó, a kísértővel szemben győzedelmes Krisztus áll előttünk (1Jn 3,8). A kísértő, más néven gonosz, sátán személyét és világunkban lévő valós hatalmát ne kerüljük meg, hanem éppen ellenkezőleg, a Szentírás alapján e vasárnapon bátran szólunk a szószékről. Volt olyan idő, (sőt még jöhet is!) amikor ördögről, gonoszról nem lehetett prédikálni. Általában a „gonosz időben” tiltatik meg a gonoszról való beszéd (náciizmus, kommunizmus: egyívású diktatúra). A szószéken azonban ügyelnünk kell arra, hogy ne hogy egy ördögűző hályogkovács szerepében nevetségessé legyünk, és Isten szent ígéjének súlyát korlátolt nézeteinkkel és túlfűtött prófétikus lelkesedésünkkel akár egyoldalúvá tegyük.

A kijelölt ígéről általában

Készülésünk során érdemes elolvasni perikóparendünk többi kijelölt szakaszát is. Az ógyházi rendben Jézus és a sátán közvetlen harcát, a pusztai kísértés történetét olvassuk (Mt 4,1–11). A Zsidókhöz írt levél írója az evangéliummal öszszecsengve írja: a Főpap kísértést szenvedett (Zsid 4,14 k.). Kísértés érte Jézust a legközelebbi tanítványán, Péteren keresztül (Mt 16,22), majd a drága kenet miatt bosszankodók zúgolódásán át és a beteg, ördögös emberek látványában is. A gonosz újra és újra megjelenik Jézus közelében. Ugyanaz a valaki, akire Isten ítélete lecsapott (1Móz 3,14); ugyanaz az angyal, aki Jóbót kísérti; akiről Zakariás mint vádlóról szól; akivel szemben kitartásra buzdít Jakab (1,12–15) és aki „belement” Júdásba (Lk 22; Jn 13,21k). A Biblia sokszí-nűen, hol megszemélyesítve, hol mitikus formában beszél e

láthatatlan hatalomról, amely kezdettől fogva az ember életére tört, és Isten ellen fordítja ma is a halandót.

A vasárnap textusában a gonosz erejével egyedül szembezállni képes Mester szólít meg minket. A történet előzménye, hogy Jézus három tanítványával a „megdicsőülés hegyé”-ről érkezik vissza a hétköznapi világ forгатagába. Péter és társai nem akarnak visszatérni. Kicsit hasonlítható a helyzet a nyári konferenciáról hazatérő hívő lélek esetével, aki feltöltődve, békességgel ér haza, ahol azonban rögtön szembetalálkozik családjával, az otthoni viszonyokkal: mindennapi feszültséggel, kísértésekkel és szinte már elfeledett sok-sok negatív jelenséggel. A hegyről jövőekkel szembejövő tömeg, majd a „holdkóros” fiú látványa, a tanítványtársak önerős próbálkozásai¹ és csődjük a gyógyítás terén, mind-mind igazolni látszanak Péterék „hegyen szőtt álmait”. „Mester, jó nekünk itt lennünk...”

A szembejövő² tömeg az emberi világot testesíti meg. A vitázó tanítványokat, a népet és minket. Ezt a szembejövő világot átszővi a bűnre való kísértés és a gonosz emberfeletti ereje.

A történetben a Jézus nélküli tanítványok erőtlensége, a gonosz ereje és Jézus mindenekfelett álló szabadító hatalmának megjelenése áll előttünk. Erre az igei alapra építhetjük fel vasárnapi igehirdetésünket is.

A kiáltó ember alakjának megjelenése kapcsán nem hagyhatjuk szó nélkül a közbenjárás kérdését. Ahogy történetünkben is, több más evangéliumi gyógyításhoz hasonlóan, a beteg embert Jézus elé viszik, és segítségért kiáltanak (invocavit). Az apa közbenjár a fiáért. Igehirdetésünk során tehát a Jézusban hívő ember közbenjáró szerepét kell hangsúlyoznunk. Uthalhatunk arra, hogy a közbenjáró imádság kegyességünk és hitéletünk fontos része. Az apa *egyetlené*³ a fiú, akit időnként *valami lélek* ragad meg. Az evangélista orvosi hivatásához hűen pontosan leírja a roham tüneteit.⁴ A beteg diagnózisa után megismerhetjük a tanítványok „diagnózisát”⁵ is, amely hallatán Jézus felindul lelkében, és indulatosan szól. A *hitetlen*⁶ és *fonákjára*⁷ fordult (Próhle) nemzedékkel szembeni indulatot az táplálja, hogy Jézus egyre jobban tudja, hogy mi vár rá, és milyen feladatok várnak a tanítványi körre. Még sok jelre és tanításra van szükség ahhoz, hogy a tanítványok

¹ Mk 9,14: Írástudókkal vitatkoztak. Lásd még Próhle Károly magyarázatát, 161. o.

² συνητήσειν (συνάντω Aor.)

³ μονογενής.

⁴ ἐξαίφνης – 'hirtelen'. A kifejezés rohamra utal, amely során a pneuma a fiút földhöz vágja, kiáltozik, tajtékozik. Α μόγυς ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ arra utal, hogy a fiú életveszélyben van, és lehet, hogy egyszer e lélek megöli. A „valami lélek” tehát élet és halál ura.

⁵ ἠδυνήθησαν (δυνόμαι Aor. pl. 3.) – képtelenek voltak a gyógyításra, és ennek a következménye a mostani helyzet.

⁶ ἄπιστος.

⁷ διεστραμμένη (διαστρέφω Aor. perf. pass.) – elfordult, megrontott, elfajult, elpártolt, eltántorodott. Izrael népe miatt mondott ősi isteni panasz hangja szólal meg Jézus ajkán. Az 5Móz 32,20-ban, Mózes énekében panaszkodik Isten hasonlóan. Ézs 1,2-ben szintén e panasz csendül fel és István vértanú is idézi az ismert formulát védőbeszédében, az ApCsel 7,51-ben.

megértsék a hivatásukat. Az egyik jel rögtön be is következik: Odavezetik Jézus elé a fiút, aki azon nyomban *folymamatában*⁸ a földre zuhan, és leginkább az epilepsziára emlékeztető rohamot kap.⁹ Jézus, mint jó diagnosztika és ítélőbíró¹⁰ rögvést tudta, mit kell tennie: ráparancsolt a lélekre. Ezzel megmenti a fiú életét, és e gyógyításon keresztül isteni hatalmát ismerhető fel.

Fogalmazzunk árnyaltan

Az igehirdetésünkkel kapcsolatban azonban egy fontos szempontra figyelniünk kell. Még véletlenül sem szabad úgy beszélnünk, hogy a gyülekezet tagjai azt hallják ki a prédikációból, mintha minden epileptikus jellegű vagy ilyen rohamokkal járó pszichés betegség az ördög munkájának egyenes következménye lenne. Vigyáznunk kell a kifejezésekkel is. Az elmúlt hónapokban nem egy példát láttunk arra nézve, amikor újságjaink hasábjain folyó eszmecserekből bizonyos szavak teológiai tartalmát gyakran használták más társtudományok értelmezésében. Mind-ebből zavarok és félreértések adódhatnak. Az igehirdetés megfogalmazásában a lelkipásztori attitűd kapjon nagy szerepet. Teológusként persze valljuk, hogy minden rossz oka a bűn, tehát az, hogy az ember hátat fordított Istennek. Mégis ügyeljünk arra, hogy a prédikált ige hallatán nehegy valakiben is az az érzés támadjon, hogy bizonyos betegségeket közvetlenül ördögi megszállottsággal lehetne azonosítani. Az ilyen és hasonló leegyszerűsítések nagy károkat okozhatnak. Arról viszont e textus alapján és a böjti idő kezdetén – Szent Ágostonnal együtt vallva: „Nem azért prédikálunk erről, mert mindezt mondhatjuk, hanem azért szólunk, mert mindenről nem szabad hallgatni.” – tehát el kell mondanunk, hogy a gonosz munkájának lehetnek a történetben megismerthez hasonló megnyilvánulásai is. Az igehirdetésünkben térjünk ki a különböző megköztözöttségek sorára: alkohol, drog (ezekről pedig nem lehet eleget szólni), játékszenvedély, horoszkópok, televízió, pornográfia, számítógép, politikai fanatizmus, vallási téboly stb. Beszélünk kell azokról a vallásos színezetű összejövetelekről, ahol a résztvevők szinte kísértetiesen hasonló állapotba kerülnek, mint e történetbeli fiú. Szólhatunk a sátánista és okkult szeánszokról. Az ilyen praktikákban való részvétel az emberi szabadság teljes elvesztését vonhatja magával. Veszélyek sokasága fenyeget minket, kísértések hálójába vergődünk és vergődnek embertársaink, fiataljaink. Az egyház nem nézhet közömbösen e társadalmi problémákra, mert tudjuk és hisszük, hogy a tengernyi negatív jelenség ellenére igenis van szabadulás.

⁸ προσερχομένου αὐτοῦ – Gen. abs.

⁹ ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον (ῥηγιόνιμ – 'leteperni') – a démon leteperete.

¹⁰ ἐπέτιμασεν (ἐπιτίμαω Aor.) – 'bíró hatalmával elítélni, megfeddni, parancsolni'.

Érdeemes hallgatóink figyelmét arra felhívni, hogy a történetben, amikor a fiút Jézus elé viszik, a gonosz azonnal akcióba lép. Jézus közelségében a gonosz mindig aktivizálja magát, hogy kiragadjon az embert az Isten Szentlélekének hatóköréből és vonzásából. A hívő embernek az életében ezzel is józanul kell számolnia. Azonban Jézus személyével és gyógyító parancsával szemben a gonosz *gyengének bizonyul*.

A környezetünkben szenvedő, sokszor életveszélyben lévő emberekre ne megvetéssel, olcsó szájalommal nézzünk, hanem úgy, mint akik Istennek egyetlen és megismételhetetlen gyermekei. Mindannyian kísérthetők vagyunk, és potenciálisan „valami lélektől” megszállottak. Az álprűdséget és kegyes kispolgári mentalitást, sőt farizeusi vadhajtásokat bátran nyesegezzük Isten igéjével az előttünk álló vasárnapon. Úgy tekintünk a szenvedőre, mint ahogy az apa az egyetlen gyermekére tekintett. Járjunk közben Jézus nevéért Istennél a gyengéért és megköztözöttért. Diakónia, szolidaritás, empátia, felebaráti szeretet. Nagy szavak ezek ajkunkon – sokszor veret és hiteles tettek nélkül. Biztassuk a gyülekezetünk tagjait, hogy járjanak közben Krisztusnál embertársaikért. A közbenjáró imádság egyben a segítő kéz kinyújtását is jelenti, mert akiért őszintén imádkozom, azért minden tőlem telhető meg is teszek. Ha nem, akkor inkább maradjak néma.

A csoda megtörtént, és a fiú meggyógyult. Újra egy jel, amelyen elámulnak. Isten nagysága¹¹ vált ismét nyilvánvalóvá Jézus a sátán erejét lerontó hatalmában. A csodálkozó tanítványok azonban még egy kemény kijelentést is kapnak Jézustól, amit a látottak ellenére, talán váratlanul, de a szívükre helyez,¹² és másodszer szól a haláláról. Jézus első alkalommal, amikor a haláláról beszélt, az imádkozás magányából kilépve fordult a tanítványaihoz.¹³ Ebben a történetben a megdicsőülés helyéről jöve, a zajos forgatagon kívülről érkezik a világba és tanítványai körébe. Böjt első vasárnapján nagyon fontos, hogy az egész böjti időszak egyik alapvető üzenetét megszólaltassuk: Azért böjtölünk, hogy Krisztus értünk vállalt halálának értelmét átéljük, és imádatl adjunk hálát azért. A böjtölés a bűnbánat mellett mindig a helyes értékrend, az istenfélelemben való megerősödés ideje is. A böjt megóv minket attól, hogy leértékeljük, Bonhoeffer nyomán „olcsóvá” tegyük a kegyelmet.

Jézus szava érthetetlen a hallgatók számára. Ők a csoda ámulatában nem értik, Jézus mit is akar azzal mondani, hogy az Emberfia emberek kezébe adatik.¹⁴ Nem értik még, hogy a gonosz hatalmán való döntő győzelem és

csapás a Golgota keresztnél történik. A kereszt látszólagos veresége az ember veresége, mert Istennek fel kellett adnia értünk a Fiát, hogy minket megmenten. A győzelmes Úr, aki a néma, gonosz lélektől megszabadította a fiút, a kereszten elszenvedi helyettünk a büntetését. Azonban a Messiás halálában is győztes, mert az utolsó frontális ördögi támadást is visszaveri: Krisztus az utolsó megkísértésben is engedelmes marad. Az ő halála ezért volt győzelem, amit Isten húsvét hajnalán Jézus feltámasztásával örök dicsőségbe emelt. A győzelem végső beteljesedése Krisztus visszajövetelekor lesz, amikor a gonosz hatalma megsemmisül. A tanítványok mindezt nem értették, hisz rejtve maradt előttük.¹⁵

A 2003 böjt első vasárnapjára készülő keresztyénség azonban tudja és vallja, hogy Jézus legyőzte a kísértőt, s maga alá vetette a látható és láthatatlan gonosz hatalmakat.¹⁶

Vázlat

1. A böjtölés mindig segélykiáltás Istenhez (utalás a 91. zsolttára). A zsolttár csodálatos képeit illusztrációnak vagy gondolataink elmélyítése céljából alkalmazhatjuk.¹⁷

2. Az ember erőtlenségével szemben a gonosz ereje áll. Önerőnkre támaszkodva elveszünk. Krisztus hatalma azonban minden látható és láthatatlan erőnél nagyobb. Kép: A madarász csapdája. Plasztikus, de valós példákkal, akár mellbevágó esetek említése is célszerű. Mindezek nem elrettentenek, hanem az ember kiszolgáltatottságát, védtelenségét és megköztözöttségét mutatják be. Érinteni lehet társadalmi kérdéseket, politikát, manipulatív jelenségeket, szektákat, történelmi példákat; irodalmi idézetekkel illusztrálhatjuk¹⁸ az emberi butaság és önzés tragédiáját¹⁹ mint a sátán eszközt.

3. Jézus az egyedüli, aki megőrizhet a kísértések idején (Ige, szentségek, gyülekezeti közösség, lelkigondozói kapcsolat kiépítése). A közbenjáró imádkozás váljék keresztyén életünk lételemévé.

Gregersen-Labossa György

¹¹ ἡν παρακαλυμμένοι (παρακαλύπτω Perf. part. pass.) elrejtve volt. Ez a nyelvtani forma kifejezi, hogy mindez Isten akarata volt.)

¹⁶ A témához: Gottfried Voigt: *Bevezetés az egyház tanításába*. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1997. 39–40. o.

¹⁷ A homiletikában létezik az úgynevezett spirális felépítésű igehirdetés. Egy kép vagy fontos üzenet kimondása után, ebből kiindulva, mint egy spirál vagy csigarájz mentén, fejthetjük ki a nyitó képet vagy gondolatot. Másik módszer, ha az igehirdetés fókuszában lévő világos üzenetet ki-mondva úgy magyarázzuk, hogy elkalandozunk, de periodikusan visszakapcsolunk, és újra kimondjuk a már hallott gondolatot. Mindkét esetre alkalmas a zsolttárunk képi és szövegvilága.

¹⁸ Jókedvű készülésünkhöz ajánlom olvasásra Bornemisza Péter *Ördögi kísértetek* című művét.

¹⁹ Márai Sándor: *Füves könyv*, 61. o.

¹¹ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ.

¹² εἰς τὰ ὦτα ὑμῶν – τό οὖς: A fül többes száma áll itt. Pröhle így fordítja: „Vegyétek fületekbe ezeket a szavakat”. A használatos fordításban „Jegyzétek meg...” áll. Látunk kell, hogy egy concreto pro abstracto esetében a helyes értelmet a „szívlejtétek meg – véssétek szívetekbe” formával is hatékonyan kifejezhetjük magyarul.

¹³ Péter vallástétele: Lk 9,18.

¹⁴ παραδίδοσθαι (παραδίδομι Inf. pass.) – 'adatik'.